

Deliberationes

A GÁL FERENC EGYETEM TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA
SCIENTIFIC JOURNAL OF GÁL FERENC UNIVERSITY

16. évfolyam 1. szám 2023/1

Vol. 16; Ed. No. 1/2023

Deliberationes

A Gál Ferenc Egyetem tudományos folyóirata

DELIBERATIONES

Scientific Journal of Gál Ferenc University

16. évfolyam 1. szám 2023/1

Vol. 16; Ed. No. 1/2023

A Gál Ferenc Egyetem tudományos folyóirata
DELIBERATIONES

Scientific Journal of Gál Ferenc University

Főszerkesztő / Editor: Janka Ferenc
Szerkesztésért felelős személy / Responsible editor: Halasi Szabolcs

Szerkesztő Bizottság / Board
VINCZE GÁBOR, BEKE SZILVIA, ÁRPÁSI ZOLTÁN
NYÁRI CSABA, KATONA KRISZTINA, SZABÓNÉ BALOGH ÁGOTA
KOVÁCS JÓZSEF, SERFŐZŐ LEVENTE, THÉKES ISTVÁN

Szerkesztőségi titkár / Secretary
Kónya Tünde

Lektorálta / Lectors
Győri Ferenc József, Horváth Anett, Kós Nóra, Lipcsei Imre, Petróczi Erzsébet,
Szabó Tamás, Thorday Attila

Borító / Cover: Horváth Gábor fotója

Kiadó / Publishing: Gerhardus Kiadó
Felelős kiadó / Responsible: Dux László, rektor
Kiadó/szerkesztőség címe / Contact: 6720 Szeged, Dóm tér 6.
E-mail: deliberationes@gfe.hu

Terjesztési forma: nyomtatott és online
Distribution: print and online

ISSN 1789-8919
e-ISSN 2786-1562

Deliberationes tudományos folyóirat

16. évfolyam 1. szám 2023

ISSN 1789-8919

Gál Ferenc Egyetem

Deliberationes Scientific Journal

Vol.16; Ed.No.2023/1

ISSN 1789-8919

Gál Ferenc University, Hungary

TARTALOM

HOMOKI ANDREA, SOÓS ZSOLT

DUÁLIS KÉPZÉS A SZOCIÁLIS FELSŐOKTATÁSBAN III. 5

THE DUAL TRAINING IN THE SOCIAL HIGHER EDUCATION III. 6

SÁNDOR ZITA, SÁNTA TAMÁSNÉ

PERINATÁLIS VESZTESÉGEK LELKI MEGÉLÉSE 15

MENTAL EXPERIENCE OF PERINATAL LOSSES. 16

GELLÉN MÁRTON

A DEMOKRÁCIA EREDETE: AZ INTERVENCIONISTA ÉS

AZ ORGANIKUS ELKÉPZELÉS

AZ EURÓPAI UNIÓRÓL SZÓLÓ EGYEZMÉNY 7. CIKK KAPCSÁN 26

THE ORIGINS OF DEMOCRACY: THE INTERVENTIONIST

AND THE ORGANIC VIEWS IN THE LIGHT

OF ART. 7. OF THE TREATY OF THE EUROPEAN UNION 27

GELLÉN MÁRTON

A 2024. ÉVI AMERIKAI VÁLASZTÁSOK ELÉ 49

PREPARATIONS FOR THE 2024 ELECTIONS IN THE US 50

ESIÖBU ANAYO AUGUSTUS

MARY AS AN ANTITYPE TO RELIGIOUS IN LIVING

THE EVANGELICAL COUNSELS, AS WELL AS COMMUNITY LIFE

AS EXAMINED UNDER CIC 599-602. 72

MÁRIA MINT AZ EVANGÉLIUMI TANÁCSOK ÉS A KÖZÖSSÉGI

ÉLET MEGÉLÉSÉNEK AZ ELŐKÉPE A CIC 599-602 ALAPJÁN 73

TÖMŐ ZSOLT

A FIZIKAI ÉS ÉRZELMI BÁNTALMAZÁS JELLEMZŐI
- PSZICHOSZOMATIKUS HATÁSMECHANIZMUSA87

CHARACTERISTICS OF PHYSICAL AND EMOTIONAL
ABUSE - PSYCHOSOMATIC MECHANISM88

HALASI SZABOLCS, KATONA KRISZTINA, SZABÓNÉ BALOGH ÁGOTA,

BEKE SZILVIA, ÁRPÁSI ZOLTÁN, KOVÁCS JÓZSEF

THE RELATIONSHIP BETWEEN STUDENTS' HEALTH BEHAVIORS
AND HEALTH-RELATED QUALITY OF LIFE
IN GÁL FERENC UNIVERSITY IN HUNGARY98

A HALLGATÓK EGÉSZSÉGMAGATARTÁSÁNAK
ÉS EGÉSZSÉGGEL ÖSSZEFÜGGŐ ELETMINŐSÉGÉNEK KAPCSOLATA
A GÁL FERENC EGYETEMEN MAGYARORSZÁGON99

Deliberationes tudományos folyóirat
16. évfolyam 1. szám 2023/1, 5– 14 oldal
Kézirat beérkezése: 2023.04.04.
Kézirat befogadása: 2023.09.30.
[DOI: 10.54230/Delib.2023.1.5](https://doi.org/10.54230/Delib.2023.1.5)

Deliberationes Scientific Journal
Vol.16; Ed.No. 1/2023, pages: 5-14
Paper submitted: 4th April 2023
Paper accepted: 24th September 2023
[DOI: 10.54230/Delib.2023.1.5](https://doi.org/10.54230/Delib.2023.1.5)

DUÁLIS KÉPZÉS A SZOCIÁLIS FELSOÓKTATÁSBAN III.

A DUÁLIS KÉPZÉS BEVEZETÉSÉNEK TAPASZTALATAI A SZOCIÁLIS
MUNKA SZAKON A KUTATÁSI EREDMÉNYEK TÜKRÉBEN

Homoki Andrea – Soós Zsolt
Gál Ferenc Egyetem, Egészség- és Szociális Tudományi Kar

Absztrakt

A tanulmányorozatban a duális típusú képzésnek a szociális felsőoktatásban történő meghonosodásáról és kimutatható eredményeiről számolunk be. E tanulmányrészben ismertetjük a Gál Ferenc Egyetem hallgatói és mentortanárai körében lefolytatott kvalitatív kutatás eredményeit. E vizsgálat, valamint a hallgatói létszámadatok változásának tanulsága alapján az új képzési formának a szakmai utánpótlás kinevelésén túl, a munkakultúrának már az elméleti képzési szakaszban megvalósuló elsajátításával egyidejűleg a szakmai identitás fejlődésében is kiemelt szerepe van. Sikeresnek mondható a duális képzés egyetemi oldalról is, hiszen megvalósulhat a felsőoktatási intézmény és a gyakorlati helyszínként működő szervezet/intézmény szoros és hosszútávú együttműködése. A képzés és a hallgatói, segítői életút sikere közös eredményként realizálható, ahogyan a hallgatói létszám emelkedése is, mely a szociális munka hiányszakma jellege szempontjából is kiemelten fontos. Az írásból kiderül, hogy a képzés generális jellegét sem szünteti meg a duális típusú képzés bevezetése, és az egyetemi koordináció által megvalósított rendszeres mentor-képzés, a tereptanárképzés hiányára is adekvát választ adhat. A Gál Ferenc Egyetemen végzett kvalitatív kutatás eredményei alapján bemutatott interjúrészletek azt is láttatják, hogy a kiválasztott mentorok esetében az ismeretátadás lehetősége, a hallgató fejlődésének elősegítésében betöltött szerepük nagymértékben hozzájárulhat a szakmai kiégés magas kockázatának csökkentéséhez.

Kulcsszavak: eredményesség, hosszútávú együttműködés, szakmai kiégés elleni védelem

THE DUAL TRAINING IN THE SOCIAL HIGHER EDUCATION III.

THE EXPERIENCES OF THE INTRODUCTION OF THE DUAL TRAINING
ON THE SOCIAL WORK BA COURSE BASED ON THE RESEARCH RESULTS

Andrea Homoki, Zsolt Soós
Faculty of Health and Social Sciences, Gál Ferenc University

Abstract

In the series of the paper we present the appearance and the results of the dual training in the social higher education. In the study, we report the establishment of dual education in the field of social science education and its demonstrable results. In addition to the training of professional replacements, the new form of training also plays an important role in the development of the professional identity. At the same time as the acquisition of the work culture already in the theoretical training phase. The dual training can be considered successful on the university side as well, since a close and long-term cooperation between the higher education institution and the organization/institution acting as a practical location can be realized. The success of the training and the life path of students and helpers can be realized as a common result, as the increase of the number of students, which becomes extremely important as there is a lack of social workers. The article reveals that the introduction of dual training, classified as general by the authors publishing on the topic, eliminates the regular mentor training implemented by the university coordination and can also provide an adequate answer to the lack of teacher training. Based on the results of the qualitative research conducted at Gál Ferenc University, the interview excerpts also prove that in the case of selected mentors, the possibility of knowledge transfer and their role in promoting student development can greatly contribute to the reduction of the high risk of professional burnout.

Keywords: efficiency, long-term cooperation, protecting against the professional burnout

A duális képzés megvalósulásának harmadik évében végzett kutatás eredményei¹

Kvalitatív kutatásunk egyrészt a duális képzésben részt vevő nappali tagozatos, szociális munkás hallgatókkal és a mentortanárokkal (egykori hallgatókkal) készített fókuszcsoporthoz tartozó interjúból állt (N = 12). Emellett az információgyűjtés részét képezte a hallgatókkal, valamint a mentortanárokkal, továbbá a szociális intézmények más szakembereivel, vezetőivel való folyamatos kapcsolattartás, tapasztalatmegosztás is.

A HALLGATÓI FÓKUSZCSOPORTOS INTERJÚ EREDMÉNYEI:

1. pályaválasztás meghatározói

Az alábbi interjúrészletekből látható, hogy a szakot választó hallgatók esetében gyakori a családi meghatározottság, a családi és/vagy a környezeti minta, amikor egy, vagy több, a fiatal számára meghatározó jelentőségű, a személyiségében, az életvezetésében, a szakmaiságában hiteles felnőtt példáját követve választja a segítséget hivatásul.

„A kórház, a betegek és a velük való foglalkozás után ismerkedtem meg egy nagyon-nagyon jó szociális munkással és az ő személyisége úgymond megragadott, és emiatt is jöttem erre a pályára. Tehát az ő személyisége, meg ahogy bánt az emberekkel, az ő hozzáállása nagyon megfogott, és úgy gondoltam, hogy én is hasonlóan szeretnék majd működni.”

„Több ember is van az életemben, aki miatt ezt a pályát választottam. Anyukám is szociális szférában dolgozik. Látom a küzdelmeit, de közben azt is, hogy mennyire szereti ezt a pályát. Úgymond volt egy mintám, amiről választhattam, hogy szeretném-e, és én úgy döntöttem, hogy ezt szeretném: az időségekkel foglalkozni. Illetve nagymamám is követendő példa volt.”

„Szerintem a genetikai determináltság, ami engem erre a pályára vezetett. Anyukám is és apukám is a segítő hivatásban dolgozott, és szerintem a génjeimben van ez. Nem is nagyon volt más választásom, sorsszerűség van ebben az egészben. Pont egy pár nappal ezelőtt egy pedagógussal beszélgettünk, és olyan lelkesen beszéltem neki a problémamegoldásról; s csak néz-néz engem – ő annyira nem szociálisan érzékeny, de ettől függetlenül jó pedagógus – és azt mondja: „Veletek valami gond van, akik a szociális területen dolgoznak.” Nem is tudom, már milyen szót használt pontosan, de tényleg valami gond lehet: ezt egyszerűen nem lehet csak hivatástudattal csinálni.”

A válaszadók másik csoportjánál a tudatosság a pályaorientáció első szakaszában, a szakválasztáskor nem jelenik meg. Véletlennek, illetve szerencsés véletlennek minősítik, hogy a lakóhelyükön, vagy az ahhoz közel lévő felsőoktatási intézmény adott

¹ Az Egyházi Egészségügyi Központ Megvalósíthatósági Tanulmányának háttérvizsgálatához készített kvalitatív adatfelvétel (2021-2022.) kutatási jelentése (Szociális munka jelene és jövője a szociális szakemberek és a szociális munka képzésben részt vevők szemszögéből) alapján.

szakját választották, ahol azonban „helyükön érzik/éreztek” magukat. Ebben az oktatói és a mentori vezetés pozitív hatása is megjelenik, amely a sikeres pályaszocializáció kezdetén kiemelten hangsúlyos a szakmai identitásformálás folyamatában.

„Én véletlenül kerültem ide nagyon régen, aztán a főiskolán volt két nagyon meghatározó oktató, és akkor rögtön tudtam, hogy jó helyen vagyok.”

„Szerencsés véletlenről van szó. A családban nem dolgozik ezen a területen senki. (Mi vonzott akkor ide vajon?) Passzolónak tűnt, jónak éreztem az egészet. Illeszkedik a személyiségemhez.”

A harmadik csoportba tartozó válaszadók elnevezésére a „megérintett érintettek” kategórianevet alkalmazhatjuk. Szociálisan érzékeny attitűdjeik miatt már gyermekkorban és fiatal felnőttkorban is nyitottan fogadták a mások szükségleteinek a kielégítésére, a kéréseik teljesítésére irányuló szolgálatot, illetve készen álltak a diáktársaik jogainak érvényesítésében való – személyes misszióknak tekintett – helytállásra. Jellemzően nem a felsőoktatási tanulmányaik során találtak először kliensekkel, a közösségi szolgálat, az önkéntes segítő munka társadalmi funkcióját reálisan ismerték fel már diákként is.

„Nálam már tizennyolc évesen megvolt a segítség: mindig volt valaki, akinek segíthetek. Hol információforrásként – vadidegen emberek rám néznek Budapesten, és megkérdezik, hol van a Keleti Pályaudvar. Tehát valószínűleg az emberek informátor személyiségnek néznek.”

Nálunk sincs a családban senki, aki ezelőtt ilyesmivel foglalkozott volna. Másrészt sokáig nem ismertem fel a segítség iránti igényemet, magát a készletet, hanem egyfajta tehetetlenség-érzés volt bennem. Mikor én voltam középiskolás, vagy általános iskolás, sokszor tapasztaltam igazságtalanságot, meg nem értettséget a diákok körében – és engem az vezet nagyon, hogy ezen változtassak. Egyfajta misszióknak is lehetne nevezni.”

„Engem az információvágy és a tudásvágy motivált nagyon. Sok helyen próbáltam ki magam diákként, és úgy éreztem az itt megszerzett tudás nagyon sok munkaterületen és munkakörnyezetben nagyon hasznos lehet.”

2. szociális munkás identitás

A kérdésre adott válaszokból, amely a segítségnek, a segítőnek a világban való helyére, a segítettekkel való kapcsolatra irányult, kirajzolódik a szociális munkások rendszerszemléletű gondolkodása, amely a rekurzivitáson és reciprocitáson alapul. A fiatal felnőttek, tanulmányaik elején járó hallgatók világmegváltó érzései mellett, az idősebb, több éve a pályán lévő, illetve több gyakorlati tapasztalattal bíró hallgatók esetében is - a realiztikus felfogás ellenére - megjelenik a segítségbe, mint a társadalmat és a világot a pozitív változás irányába vezető tevékenységbe vetett hit. Kifejezésre juttatják, hogy - a meglévő szűkös eszközök és a kedvezőtlen körülmények dacá-

ra - szükséges tevékenykedniük az egyéni céljaikon túlmutató közösségi, társadalmi célok teljesítése érdekében is. Láthatóan a szociális tevékenység értelmébe vetett hittel tudnak segíteni. Mindezeket az alábbi interjúrészek szemléltetik:

„Ott van az egyén, az individuum, aki bele van helyezve a világba. A világ pedig nem tud működni az individuum segítségével nélkül. A világ és a társadalom nem működik a segítség vagy az altruizmus nélkül.”

„Mindenki hivatott egy útra, az ő saját útjára, amiben ő tud majd a legjobb lenni. Mindenki megismételhetetlen, és minden okkal történik.”

„A világban nagyon sok az igazságtalanság, és mi, mint egyének, leendő szociális munkások, segítséssel tudjuk mérsékelni majd ezt.”

„Anno mikor először diplomáztam, nekem világmegváltó terveim voltak, és azóta is azt tapasztalom, hogy én, mint egyén az én segítségemmel igenis tudok változtatni dolgokon. Nyilván nem mindenben, de nagyon nagyban hozzájárul az én tevékenységem ahhoz, hogy később elérjük a céljainkat.”

„Egyénként a világ adta lehetőségeket kihasználva kell segíteni másokon.”

„Minden egyén egy külön világ, és szerintem nem lehet úgy egy egyéneken segíteni, hogy ne segítenénk magán a világon is, és ugyanígy igaz ez fordítva is: ha segítünk magán a világon – bármilyen csoportokat, közösségeket célzó tevékenység keretében, azzal egyéneket is tudunk segíteni. Ez oda-vissza hat. Nagyon érdekesnek tartom, hogy mennyire más minden egyén, de ettől igazán szép a világ, és a segítés is.”

„Ehhez csatlakozva szeretném hozzáfűzni, hogy minden egyén kis világába, ha mi segítők nem tudunk belemenni, behelyezkedni, akkor nem tudunk hatékonyan segíteni sem.”

„Nekem az összefogás jut ezekről a szavakról eszembe.”

„Egy negyedik szó: kölcsönhatás. Szerves részei egymásnak. Mint egy felsőbb erő, ahogy a világban irányít, alakít, mi is úgy tehetünk, változtathatunk a dolgokon. A segítés az, ami által egy magasabb rendű célt valósítunk meg. A jót képviseljük. Akkor egyénként helyesen cselekszünk, a világ rendjével összhangban.”

„Én is ugyanígy gondolom: mi képviseljük azt, hogy jobb legyen a világ.”

3. elégedettség

Az aktuális élethelyzettel, a duális gyakorlati hellyel, a munkahellyel való elégedettséget az interjúalanyok többsége esetében jól mutatják a témakörhöz kapcsolódó alábbi válaszok:

„Ott a helyed, ahol tényleg jól érzed magad, ahol ki tudsz nyílni. Ott a helyem, ahol szárnyalhatok, ahol megvalósíthatom önmagam. Nekem a családom is eszembe jutott: ők azért nagyon fontos, hogy ott legyenek mellettem. Én most úgy érzem, hogy a helyemen vagyok munkahely szempontjából, illetve a családomban is megvan a helyem.”

„Bárkinek ott lehet a helye, ahol szeretne lenni. A segítésnek is pont ez a lényege: hogy egyenlőséget teremtsünk, hogy az embernek mindenhol legyen számára hely.

Egyébként én is úgy érzem, hogy ott vagyok, ahol lenni szeretek.”

„Nem kérdés, hogy gyerekek között. Ez belülről jön.”

„Nekem egyfajta »ahol segíteni tudok« érzésem van. Én több területen voltam már, de azt érzem nyilván, hogy itt, ahol most vagyok. Viszont szerintem bárhol megtalálnám a helyemet, bármelyik területen.”

„Te mindig ott vagy, ahol segíteni kell. És ez egy jó visszacsatolás arra, hogy mások is észreveszik, hogy ott vagyunk, ha kellünk.”

„A segítségre szoruló emberek mellett van a helyem. Nem előtte, hogy rángassam, vagy erőszakoskodjak vele, hanem mellette, hogy támogassam.”

„[...] egyfajta hidat képzünk a diákok és a pedagógusok között. Ez szerintem nagyon fontos. Én úgy érzem, hogy ilyen szerepbe nagyon jól bele tudnék illeszkedni.”

„Én összekötőként képezem el magam. Nagyon keresem az innovációkat, ötleteket, ami engem rendkívül felpörget és motivál. De ezzel kapcsolatban még meg kell tanulnom, hogy hogyan legyek kevésbé gyors, vagy rábeszélő, »tukmáló«. Így ott lehet a helyem segítőként, ahol fejlődhetek, és ahol fejleszthetek is.”

A több éve, évtizede a területen dolgozók válaszaival utalnak arra, hogy egy-egy kevésbé hatékonynak megélt életútszakaszban megkérdőjeleződik szakmai identitásuk, elköteleződésük, elfáradnak. Ilyenkor a pályán megtartó segítséget és az erőt belülről vezérelt motivációikból nyerik, felértékelődik a kiegészítő szembeni megküzdésben az önismereti és önreflexió munkája, amikor kérdéseikre önmagukban/önmaguktól kapnak választ. Valamint még fontosabbá válik a hit és a mások felől érkező pozitív visszacsatolás. Mindegyik területen rendelkeznek már meglévő, mozgósítható erőforrásokkal, melyeket a pályaszocializáció felsőoktatásban töltött éveik alatt alapozhattak meg. Amikor azokra a kurzusokra kérdeztünk rá, amelyek leginkább mutatják, jelzik a szociális terület komplexitását, előkelő helyen szerepeltek a személyiségfejlesztő, önismereti, pszichológiai kurzusok. Ezen életrészekben többen a képzések, a továbbképzések által éltek meg a megújulást, különösen azok, akik több éve szakirányú végzettség nélkül szociális munkát végzőként kapcsolódtak a képzésbe.

„A családban én is érzem, hogy van helyem, és jó helyem van, szerintem pedig ez a legfontosabb. De őszinte leszek, a munkahelyemen sokszor megkérdőjelezem, hogy jó helyen vagyok-e, van-e helyem egyáltalán. Jó pár éve a szociális területen dolgozok, és nem tagadom, voltak időszakok, amikor biztosabb voltam a helyemben. Sokszor, mikor kissé feleslegesnek érzem magam, vagy nem elég hatékony a munkám, megkérdőjeleződik magamban, hogy jó helyen vagyok-e.”

„Én is pontosan ezért használtam a »szárnyalhatok« szót, mert én is sokszor érzem ezt: mikor kitalálok valamit, de annak valami bagatell dolog áll az útjába, azt gondolom, hogy nincs lehetetlen. És jönnek ezek a kérdések, hogy »Kell ez?«; »Jó ez így?«”

Saját magunkban kell megtalálnunk a választ, ami nagyon kemény önismereti munkát igényel. Dolgozok is mindig magamon, de sokszor az ember úgy érzi, szükség lenne valami »isten szikrára«, egy csodára, ami tovább tud léptetni, és nem biztos,

„hogy ezt mindig megleli az ember.”

„Elég egy pozitív visszacsatolás. Egy gondolat, bármi. Mindig, mikor valami nagyobb falat előtt állok, jön vissza közben valami: bármilyen apróság.”

4. jövőbeni célok

Jövőbeni céljaik a pályán való megmaradásról, a helytállás vágyáról árulkodnak, amely kiváló alap a képzés során a szociális szakmai identitás fejlesztéséhez.

„Ez egyfajta missziós küldetés: megtapasztalni olyat, amit még nem. Nyilván segíteni bárhol lehet, de valamiért nagyon vonzanak engem a kis eldugott szigetek, ami nekünk nem mindennapos. A gyerekeim számára is jó tapasztalat [...] Megtanulnák értékelni, mi az, ami nekik megadatik.”

„Én úgy képzelem el, hogy engem megfog ez a fogósél, felkap, megpörget, de igazából ugyanoda tesz majd le. A pörgés itt azt jelenti, hogy megismerem önmagam, fejlődök rengeteget, de lényegében semmi változás a környezetben: a szeretteim, az emberek, akik most körülöttem vannak, azok továbbra is mellettem maradnak.”

„Én is úgy érzem, hogy ugyanitt vagyok tíz év múlva, ahol most, csak több tudással és tapasztalattal.”

„Én nem biztos, hogy itt maradok földrajzilag, de abban biztos vagyok, hogy több tapasztalattal és tudással fogok rendelkezni tíz év múlva.”

„Mikor külföldön – másik területen ugyan – de más országbeli diákokkal és dolgozókkal találkoztam, és éltünk együtt, akkor az engem teljes mértékben megváltoztatott. [...] Olyan volt, mintha tiszta lappal kezdtem volna; teljesen újraállítottam az értékrendemet. Mindez nekem nagyon sokat adott, és ezt szeretném még egyszer kihasználni, ha lehet, akár Erasmus program keretein belül. Kicsit most is olyan, mintha forgósélben lennék: sok minden leülepedett már bennem, de sok dolog elő is jött már belőlem – akár gyerekkori álmok, és remélem, ezekből sokat meg tudok majd valósítani.”

„Továbbra is ugyanúgy, segítőként képzelem magam, és remélem, amikor visszatérek, akkor pozitív véleményem lesz.”

„A duális képzés számomra olyan...

- mintha hazamennék. Három éve vagyok duális hallgató, és a kollégák már nagyon jól fogadnak. Szeretek odamenni.
- Az előbb említettük a szikrát és a csodát. Nekem a duális képzés sokszor olyannak tűnik, mintha egy csoda lenne. Sokszor megyek be reggel a Központba, és mintha csak álmodnék, alig akarom elhinni, hogy tényleg ott vagyok, és hallgatom a sok érdekes és hasznos információt.
- olyan számomra, mint egy jó lehetőség arra, hogy tanuljak és tapasztalatokat szerezzek.
- a tapasztalatot tudom megemlíteni.

- *olyan már számomra, mint egy munkahely. Egyetemista vagyok, de mégis olyan, mintha már a tényleges munkahelyen lennék.*
- *Igaz, nem én vagyok a képzésben, de ahogy meséltem a diákoknak, nekem is anynyira jó volt, hogy tudatosítani tudtam magamban, hogy igen, én tényleg ezt dolgozom, én ezt csinálom. És a témérdek papírmunka és esetkonferencia között ebbe végre beletehetem a lelkesedésemet aziránt, hogy miről is szól valójában ez munka.*
- *Igazából egy tanulási folyamat nekünk is. Feleleveníthetem én is azt, amit tanultam.*
- *Kicsit olyan »két legyet egy csapásra« érzés. Egyszerre lehetek megfigyelő és beavatott is, és ez nagyon megtisztelő. Jó, hogy nem iskola után kell szembenéznünk bizonyos dolgokkal, hanem van egyfajta felkészülési időnk, ahol megküzdeni is tudunk egyes dolgokkal, illetve ráhangolódni az egész munkára.»*

A MENTORTANÁROKKAL ÉS A GYAKORLATI HELY VEZETŐJÉVEL VALÓ KAPCSOLATTARTÁS EREDMÉNYEI

A fókuszcsoport interjúinak a képzéssel, ezen belül kiemelten a duális képzéssel kapcsolatos pozitív eredményeit gyakorlatilag már az a tény is megerősíti, hogy duális gyakorlóléheyként a Gyulai Kistérség Egyesített Szociális és Gyermekjóléti intézménye szívesen vágott bele a képzés közös kimunkálásába, s a pozitív kapcsolat az Egyetem és az Intézmény között azóta is töretlen. Az Intézmény vezetője – képzésünk egykori hallgatója – valamennyi nyilvános szakmai fórumon megerősíti, hogy a továbbiakban is szívesen látják duális hallgatóinkat, s erre a jövőben is szívesen áldoznak forrásokat is. A vezető és a mentortanárok egybehangzóan pozitívnak tartják a képzéstípus elindítását, fontosnak tartják annak erősségeit, különösen a gyakorlatcentrikusság tovább növekedését, a személyes szakmai kapcsolatok korai kialakulását, a szakmai identitás fejlődéséhez való hatásosabb hozzájárulást, a szakmai utánpótlás eredményesebb biztosítását.

ÖSSZEGZŐ ELEMZÉS

A fentiekben bemutatott eredmények alapján az évekkel, évtizedekkel ezelőtt megfogalmazott képzési dilemmákra kaphattunk választ. Jól látszik, hogy az új képzési formának a szakmai utánpótlás kinevelésén túl, a munkakultúrának már az elméleti képzési szakaszban megvalósuló elsajátításával egyidejűleg, a szakmai identitás fejlődésében is kiemelt szerepe van.

Sikeresnek mondható a képzési forma egyetemi oldalról is, hiszen megvalósul az Egyetem és a gyakorlati helyszíneként működő szociális és gyermekjóléti intézmény szoros és hosszútávú együttműködése. A képzés és a hallgatói, segítői életút sikere közös eredményként realizálható, ahogyan a hallgatói létszám emelkedése is, ami a szociális segítés hiányszakma jellege szempontjából kiemelten fontos.

A tanulmányban hivatkozott szerzők által generálisként minősített képzési jelleget

– hiszen a hallgatók a duális gyakorlat mellett a többi szakmai gyakorlaton ugyanúgy részt vesznek - nem szünteti meg a duális képzés bevezetése. Az egyetemi koordináció által megvalósított rendszeres mentorképzés pedig a tereptanárképzés hiányára is választ ad. A bemutatott interjúrészletek azt is láttatják, hogy a kiválasztott mentorok esetében a tudásátadás lehetősége, a hallgatók fejlődésének elősegítésében betöltött szerepük, nagymértékben hozzájárulhat a szakmai kiegészés magas kockázatának csökkentéséhez.

EPILÓGUS

„*Milyen a jó szociális segítő?*” Erre a szociális munka fő céljaihoz, vagyis a prevencióhoz, az adott problémahelyzet megoldásában való segítségnyújtáshoz (rövid távú cél), de kiemelten - összhangban a szociális munka globális definíciójával (2014) - a problémamegoldási és a döntéshozatali képesség fejlesztéséhez, a „képesse tételhez” (empowerment) kapcsolódóan (Soós, 2018), a képzésben adható válaszok egyike az lehet, hogy a jó segítő képes arra, hogy az életút megválasztásához kapcsolódó döntéshozatali hatalmat átruházza kliensére. „A képesse tétel folyamata átvezetheti a segítő és a segítettet az ellátás típusú munkából az önsegítésbe, remélhetőleg a fejlesztésbe is. A segítés végső célja az önbizalom, emberi méltóság, hasznosság és fontosság tudat növelése, a kapcsolatrendszer bővítése – közösségi háló kiépítése mindenki köré. [...] másokat hoz cselekvési helyzetbe és elősegíti, hogy el is tudják végezni az általuk vállalt feladatokat” (Vercseg, 2011 idézi Homoki, 2019:147).

Kapcsolattartó szerző:

Soós Zsolt

Gál Ferenc Egyetem

Egészség- és Szociális Tudományi Kar

5700 Gyula

Szent István u. 17-19.

soos.zsolt@gfe.hu

Corresponding author:

Zsolt Soós

Faculty of Health and Social Sciences

Gál Ferenc University

Szent István str. 17-19.

5700 Gyula, Hungary

soos.zsolt@gfe.hu

Hivatkozás: Homoki, A., & Soós, Zs. (2023). Duális képzés a szociális felsőoktatásban III., A duális képzés bevezetésének tapasztalatai a szociális munka szakon a kutatás eredményeinek fényében, *Deliberationes*, 16(1), 5–14.

IRODALOMJEGYZÉK

- Homoki, A. (2019). A gyermekvédelem megjelenése a szociális munkások hivatásképzésében. *Deliberationes*, 12 (1), 145-155.
- Homoki, A. (2022). Szociális munka jelene és jövője a szociális szakemberek és a szociális munka képzésben részt vevők szemszögéből. Kutatási zárójelentés. In. *Egyházi Egészségügyi Központ Megvalósíthatósági Tanulmánya* (oldalszám nélkül). Gál Ferenc Egyetem.
- International Federation of Social Workers & International Association of Schools of Social Work. (2014). *A szociális munka globális definíciója*. <https://www.iassw-aiets.org/global-definition-of-social-work-review-of-the-global-definition/> (Letöltés: 2022.01.11.)
- Soós, Zs. (2018). *Szociális esetmunka*. Debreceni Egyetemi Kiadó.

PERINATÁLIS VESZTESÉGEK LELKI MEGÉLÉSE

Sándor Zita¹, Sánta Tamásné²

1 Gál Ferenc Egyetem, Egészség- és Szociális Tudományi Kar
2 Harruckern János Közoktatási Intézmény

Absztrakt

A perinatális veszteségek jelentőst traumát jelentenek a nők számára, melyek nem megfelelő feldolgozása számos rövid- és hosszú távú negatív hatással jár együtt. A vizsgálat célja annak felmérése, hogy a magzati halálozást megélt nők kaptak-e megfelelő lelki támogatást a szakemberek és a társas közeg részéről, illetve megjelent-e esetükben a komplikált gyász.

A vizsgálatban 7 perinatális veszteséget megélt nő vett részt. Félig strukturált mélyinterjú segítségével került feltárásra a veszteségek megélése, valamint az észlelt professzionális és társas támogatás szinte retrospektív jelleggel. Az adatelemzés a tartalom-elemzés módszerével történt.

A vizsgálat eredményei szerint a veszteséget megélt édesanyák számára nem biztosítottak az ellátás során professzionális lelki támogatást. A társas támogatás nem minden esetben tudott elegendő szupporciót biztosítani számukra, több esetben kommunikációs gátak alakultak ki a párkapcsolatban, illetve az egyéb társas kapcsolatokban. Az egészségügyi ellátással kapcsolatban több interjúalany idézett fel negatív tapasztalást. Egy esetben volt megállapítható súlyos komplikált gyász, melynek feldolgozása csak évekkel később történt meg.

Jelen tanulmány felhívja a figyelmet a perinatális veszteséget megélt nők mentálhigiénés támogatásának fontosságára, valamint az szülészeti-nőgyógyászati osztályon dolgozó szakemberek érzékenyítésére.

Kulcsszavak: perinatális veszteség, komplikált gyász, társas támogatás

MENTAL EXPERIENCE OF PERINATAL LOSSES

Zita Sándor¹, Tamásné Sánta²

1 Gál Ferenc University, Faculty of Health and Social Sciences
Harruckern János Public Education Institution

Abstract

Perinatal losses represent a significant trauma for women, the inadequate processing of which is associated with a number of short- and long-term negative effects. The aim of the study is to assess whether women who experienced fetal death received adequate mental support from professionals and the social environment, and whether complicated grief appeared in their cases.

7 women who experienced perinatal loss participated in the study. With the help of a semi-structured in-depth interview, the experience of the losses and the perceived professional and social support were retrospectively explored. The data analysis was done using the method of content analysis.

According to the results of the investigation, professional psychological support was not provided during care for the mothers who experienced the loss. Social support was not able to provide sufficient support in all cases, and in several cases, communication barriers evolve in the couple relationship and in other social relationships. Several interviewees mentioned negative experiences regarding their health care. In one case, serious complicated grief could be determined, which was not processed until years later.

The present study draws attention to the importance of mental health support for women who have experienced a perinatal loss, as well as to the sensitization of those working in the obstetrics and gynecology department.

Keywords: perinatal loss, complicated grief, social support

BEVEZETÉS

A perinatális veszteségek világszinten rengeteg családot érintenek.¹ Magyarországon habár folyamatosan csökken a magzati veszteségek száma és aránya², még napjainkban is számos családot érint. 2021-ben több, mint 36 000 magzati veszteség történt hazánkban. A hazai szakmai irányelv elkülöníti a perinatális halál és a prenatális intrauterin veszteség fogalmát³. Az előbbi a 24. gesztációs hetet követően,

1 WHO Perinatal deaths per 1000 births (https://gateway.euro.who.int/en/indicators/hfa_84-1170-perinatal-deaths-per-1000-births/, letöltve 2023.05.04).

2 KSH 22.1.1.13. Magzati veszteségek száma és aránya (https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0013.html, letöltve 2023.05.04.)

3 A Nemzeti Erőforrás Minisztérium szakmai irányelve a pszichológiai feladatokról szüléshez társuló veszteségek során. Szülészeti és Nőgyógyászati Szakmai Kollégium és Országos Gyermekégeszségügyi

legalább 500 g súlyú és 30 centiméter hosszú magzat halálát, illetve az élve született, de a szülést követő 168 órán belül elhunyt újszülöttekre vonatkozik. Az utóbbi a 24. hét előtt bekövetkezett, vagy 500 g súlyúnál, vagy 30 centiméteresnél kisebb magzat halálához utal.

A születendő gyermek elvesztése traumatikus élményt jelent az várandós nő számára. Gyakori reakcióként jelenik meg a szorongás, depresszív hangulat, irritabilitás, alvási- és étkezési zavar (Boyle et al, 1996; Hughes & Riches, 2003). A veszteség feldolgozása nem egyszerű feladat a lélek számára. Noha a szülők válójában nem találkoztak a gyermekükkel, velük nem tudtak kapcsolatot kiépíteni, a veszteség nyomán megélt fájdalom jellege és a gyászfolyamat lezajlása nem tér el a más veszteségélményeknél tapasztaltaktól (Kersting & Wagner, 2012). Hasonlóan, mint más gyászeseeményeknél, a megélt fájdalom és a kapcsolódó lelki tünetek intenzitása körülbelül az első 12 hónap után csökken (Janessen et al, 1997). Longitudinális kutatások eredményei szerint körülbelül 2 év szükséges a veszteség feldolgozásához (Janessen et al, 1997, Lasker & Toedter, 1991).

Tapasztalatok szerint azonban sok esetben ún. komplikált gyász alakul ki, mely esetében a gyászreakció megakad, illetve megjelennek markáns kedvezőtlen tünetek. Kialakulhat depresszió, poszttraumás stressz szindróma, alvászavar (Hughes & Riches, 2003; Boyle et al, 1996), melyek következtében romlik a személyek pszichés és fizikális jólléte (Stroebe M, Schut, Stroebe W, 2007; Li et al, 2002). A veszteséget követő első évben megnő az alkalmazkodási zavarok aránya. Megközelítőleg minden ötödik érintett nő esetében megfigyelhetőek ennek tünetei (Janssen et al, 1997).

A perinatális gyászfolyamat nehézsége, hogy az elhunyról hiányzik az emlékkép, így kevésbé megfogható a veszteség. A várandósság alatt megélt testi-lelki szimbiózis hirtelen szakad meg, csupán a hiány marad (Kovácsné & Szeverényi, 1996). Gyakran megjelenik a bűntudat érzése, önmaguk és a testük hibáztatása, továbbá a nőiességük megkérdőjelezése a veszteséget megélt nők körében (Kovácsné & Szeverényi, 1996; Frost & Condon, 1996). A veszteséget megélt nő úgy érezheti, kudarcot vallott, mint anya, mert nem volt képes életet adni gyermekének (Kovácsné & Szeverényi, 1996). Kudarcként élheti meg továbbá a feleség-szerepét, mert „nem tudja férjét megajándékozni egy gyermekkel”, mindezek pedig szétrombolják a nő kompetenciaérzését. (Kovácsné & Szeverényi, 1996). Perinatális gyász esetében előfordulhat az egészséges gyermeket szülő nőkkel szemben az irigység érzése is (Kersting & Wagner, 2012).

Vizsgálati eredmények szerint a komplikált gyász kialakulásában kockázati faktornak tekinthető a nem megfelelően funkcionáló társas támogatás (Lasker & Toedter, 1991, Cuisiner, 1993). Nehézséget jelenthet – különösen korai terhességek elvesztésénél - hogy nincs meg a búcsúzás lehetősége, nincs temetés, és sokszor emiatt a családtagok és barátok részéről is elmarad a részvétel nyilvánítása (Kersting & Wagner, 2012). A társadalom a perinatális gyászt tabuként kezeli, ami kommunikációs gátat

eredményez (Kovácsné & Szeverényi, 1996). Sokszor a veszteséget megélt nők izolálva érzik magukat, egyedül maradnak a traumával való megküzdés és a veszteség feldolgozásának folyamatában (Kersting & Wagner, 2022).

Kockázati faktornak tekinthető, ha a szülőknek még nincs gyermeke (Neugebauer et al, 1997; Adolfsson, Berte, & Larsson, 2006), ugyanis az egészséges gyermek egyfajta kapaszkodót jelenthet az traumát megélt nő számára. Azonban fontos szerepe van a veszteséget megélt nő személyiségének is. A neurotikus személyiségvonás például megnöveli a valószínűségét a komplikált gyász kialakulásának (Janssen et al, 1997).

Fontos protektív faktor lehet a jól funkcionáló társas támogatás. Tapasztalatok szerint a kiegyensúlyozott, biztonságosan kötődő családok a veszteségekkel való megküzdést optimálisabban oldják meg, és nagyobb az esélyük a poszttraumás növekedésre. A család tagjai együttesen, koherens, megosztható történetet alakít ki a gyermek elvesztésével, a múlt és jövő megírásával kapcsolatban (Kiss & Sz. Makó, 2015). Azonban fontos hangsúlyozni a gyógyító team szerepét is, ugyanis növeli a sikeres megküzdés valószínűségét, ha a partneren túl a gyógyító személyzet is megfelelő érzelmi támaszt tud nyújtani a veszteséget megélt nő számára (Török, 2015).

Habár mind a kutatási, mind a gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy a perinatális veszteségek estén megnő a pszichés megbetegedések kockázata, sajnálatosan nagyon kevés nő részesül megfelelő lelki támogatásban (Nikcevic, Tunkel & Nicolaidis, 1998). Amennyiben ajánlanak is segítséget, ez legtöbb esetben a veszteség megélésének korai szakaszára, a kórházi tartózkodás idejére korlátozódik. Azonban nagyon fontos lenne célzottan, a komplikált gyász megelőzésére szolgáló, hosszabb távú támogatás biztosítása (Kersting & Wagner, 2012).

Jelen tanulmány célja annak feltárása, hogy a perinatális veszteséget megélt nők szubjektíve milyen mértékű társas támogatást tapasztaltak meg a gyászeseeményt követően, tudtak-e érzéseikről kommunikálni társas közegekkel, vagy észlelt szociális izolációt éltek meg. További cél annak feltárása, hogy milyen tapasztalásokat éltek meg a nők kórházi ellátásuk során, az egészségügyi személyzet támogatta-e őket a trauma megélésükor. Valamint, hogy irányították-e a professzionális szakemberhez (pszichológus, pszichiáter, mentálhigiénés szakember) az érintett nőket, illetve, hogy igényelték volna-e ezt. Cél volt továbbá megvizsgálni, megjelent-e esetükben a komplikált gyász valamely jellegzetessége.

A KUTATÁS BEMUTATÁSA

A vizsgálat során félig strukturált mélyinterjú segítségével történt az adatgyűjtés. Az interjúk során a demográfiai adatokon túl a terhességek nőgyógyászati anamnézisének feltárása is megtörtént. A veszteségtörténet megosztásán túl külön megkérdezésre került a társas támasz elérhetősége, a feldolgozást segítő és gátló visszajelzések, valamint az egészségügyi ellátás során megélt támogató és nehezítő tényezők témakö-

rei. Feltárássra kerültek továbbá a veszteség nyomán átélt érzések és lelki folyamatok.

A retrospektív kutatásban 7 fő vett részt, akik mindannyian perinatális veszteséget éltek meg korábban. A kutatásban való részvétel önkéntes volt, cserébe ellenszolgáltatásban nem részesültek. Az interjúalanyok informált beleegyező nyilatkozatot töltek ki, és hozzájárultak az interjú hanganyagának rögzítéséhez.

Az adatfelvétel 2022 második felében zajlott. Egy interjú felvétele megközelítőleg 30-60 perc volt.

Az adatelemzés a tartalomelemzés módszerével történt. Az interjúk anyagából sűrített leírások lettek készívet.

EREDMÉNYEK

Eső interjú:

Összesen 3 magzatát veszítette el és 3 egészséges gyermekek született. Mindhárom vetélése az első trimeszterben történt. Az első vetélése 26 éves korában volt, az első terhességekor. A 2. és 3. vetélése a második élve született gyermeket követően.

Természetes támaszként a férje és a szülei voltak jelen. Érzéseit képes volt verbalizálni, ennek jótékony hatását maga is tapasztalta. *„Szerintem nekem ez a gyógyító... én nem zárom be magamba, nem titkolom el ezeket a dolgokat.”*A társas közeg egyéb résztvevőitől negatív visszajelzéseket tapasztalt, pl: *„Azért vetéltél el, mert sokat jártál orvoshoz”*. Illetve visszavetették az olyan – alapvetően segítőnek szánt mondatok –, mint pl. *„Majd lesz másik”*.

Az egészségügyi ellátás során szintén megélt negatív tapasztalásokat. Ezek közül kiemelte, hogy az abortuszra várakozva nagyon sírt, és az őt a beavatkozásra bekísérő nő így szólott hozzá: *„Nem most kell sírni”*. Elmondása szerint: *„Sokáig visszacsengett ez a mondat”*.

Professzionális lelki segítséget nem ajánlottak fel. Azonban később más probléma miatt pszichológushoz fordult, ahol felszínre kerültek a fel nem dolgozott prenatális veszteségei. A terápiás folyamat sikerült elengedni az elvesztett gyermekeit.

Második interjú:

Egy egészségesen született gyermekét követően, a második várandósságánál derült fény genetikai rendellenességre. A sorozatos vizsgálatok időszakát nehezen élte meg, ugyanis több hét volt, mire beigazolódtott a rendellenesség. *„Onnan kezdődött a tortúra, teltek a hetek, amit én nem kívánok senkinek.”* 21 hetes kismama volt, amikor beindították a szülési folyamatot mesterségesen. Következő terhességéből egészséges gyermeke született.

Természetes támaszai jól működtek, *„nagyon-nagyon sokan álltak”* mellette. Férjét emelte ki elsődleges támaszként, de szülei, és a baráti kapcsolatai is védőhálóként voltak jelen.

Tudott beszélni a vele történetekről, de nem mindig volt könnyű. Negatív visszajel-

zéseket nem tapasztalt a társas közegén belül.

Kórházi ellátása során negatív volt számára, hogy olyan nőekkel feküdt egy kórteremben, akik önként választották az abortuszt. Az ellátás során azonban készségesek voltak vele a szakemberek.

Lelki segítséget nem ajánlottak fel az ellátáskor, azonban felmerült benne a szakmai segítség igénye: *„Azon a határon is voltam, hogy elmegyek pszichológushoz, kerestem is elérhetőséget, de nem hívtam fel”*. Habár a természetes támaszai jól funkcionáltak, a feldolgozásban időként egyedül érezte magát: *„Sajnos nem tudott rajtam senki segíteni, akkor nem, hiába ott álltak mellettem, nekem kellett megvívni.”* *„Amikor egyedül voltam, mindig összeomlottam, csak sírtam és sírtam.”* Az egészséges gyermek születése valamelyes segített az elengedésben, de elmondása szerint nem tudta teljesen feldolgozni a történeteket: *„Mai napig felkavar, felráz, ez már így is marad szerintem, akkor is, ha most hál Istennek teljes az életünk. Utána született egy gyönyörűséges pici lányunk... nekem Ő mindig ott marad a szívemben, soha nem fogom elfelejteni, sajnálom, hogy így alakult.”*

Harmadik interjú:

Az első gyermeke születése után, a második várandósságánál, az első trimeszterben következett be spontán vetélés. Ezt követően született még egy gyermeke. A veszteség idején 39 éves volt.

Társas támaszként a férje volt mellette, ugyanakkor megfelelő lelki támogatást nem tapasztalt, a környezet bagatellizált a veszteséget: *„Igazából senki nem vette annyira komolyan, hogy ez egy pici terhesség volt”,* úgy vélték, hogy *„úgyse tudtam beleélni magam”*. Emiatt nem beszélt érzéseiről, noha szüksége lett volna rá. Negatív mondatként az *„Akkor inkább most, mint máskor”* mondat maradt meg benne.

Az egészségügyi ellátás során az orvosától is kapott több negatív megjegyzést: *„Minek kell ilyen korán terhességi tesztet csinálni?”* *„Neki ennyi volt a puttonyában, ennyit tudott adni nekem”*. Lelki támasz lehetősége nem merült fel.

Negyedik interjú:

Két gyermekét követően nem várt terhességét veszítette el az első trimeszterben, 31 éves korában. A várandósságot pozitívan élte meg.

A veszteség feldolgozásában férje és anyósa segített sokat. Kiemelte, hogy nagy segítség volt számára, hogy *„elfogadták az érzéseit”*. Férjével azóta is szoktak beszélni a történetekről, nem tabu téma közöttük.

Kórházi ellátása során tünetei jelentkezésekor az orvos részéről nem kellő odafigyelést tapasztalt, melyet a mai napig elfogadhatatlannak tart. A későbbi ellátás során megfelelő hozzáállást élt meg.

Pszichés támogatási lehetőségét nem ajánlották fel. Úgy gondolja, ebben a helyzetben az a fontos, hogy *„legyen mellette valaki, aki szereti és tudja támogatni”*.

Ötödik interjú:

35 éves korában, második terhességekor érte a veszteség. A második trimeszter végén, soron következő várandósgondozás során észlelték, hogy a magzatnak nincs szívhangja. A halál oka a köldökzsinór nyakra tekeredése volt. Természetes támaszai jól működtek, férje és családja kellőképpen támogatták.

Az egészségügyi ellátás során nagyon negatív tapasztalás volt, hogy szülés előtt álló kismamákkal kellett egy kórteremben feküdnie („Az vágott a legjobban fejbe, és az érintett nagyon rosszul, mikor beraktak a kismamák közé”).

Professzionális pszichés megsegítést nem javasoltak számára, és az ellátásában részt vevő szakemberek részéről sem tapasztalt lelki támogatást: „Nem mondhatok senkire semmit, de hogy leállt volna valaki velem beszélgetni, arra nem emlékszem, nem is ajánlottak fel ilyen irányú segítséget”. Azonban az interjúalany kifejtette, hogy nem is igényelt volna ebben segítséget: „Zavart volna, ha egy idegennel kell megbeszéljem, nem tartottam különösebb igényt idegenre”. Úgy érzi, hogy a feldolgozás „belső folyamat”, ezt „kívülről nem nagyon tudja valaki... főleg ha valaki nem él át ilyesmit, nem hinném, hogy ezt valaki különösebben segíteni tudja, ezt mindenkinek magának kell feldolgoznia”.

Ennek ellenére a veszteséget csak akkor tudta elengedni, amikor következő terhességéből megszületett a második fia. A várandóságot viszont nehezen élte meg: „Rányomta bélyegét a következő terhességre is, mert állandóan az volt az agyamban, hogy ha ezzel is történik valami probléma... nagyon nehéz volt... elfelejteni, kitörölni ezt nem lehet...Utána szépen lenyugodott a dolog”.

Hatodik interjú:

29 éves, első várandóssága 15. hetében következett be vetélés. A későbbiekben 2 egészséges gyermeke.

Férje maximálisan támogatta: „lényegében ketten dolgoztuk fel”. Kevés személyllyel osztotta meg veszteségét, ők viszont megfelelően támogatták. Voltak olyan segítő mondatok, melyekbe kapaszkodni tudott: „Ez a baba nem akart hozzátok érkezni”, vagy „Lehet beteg lett volna, és a jó Isten tudja, ezt hogyan kell rendezni”.

A vetélést megelőzően jelentkező panaszait az orvosa bagatellizálta: „Ne pánikoljon, ilyenkor már ilyen nem történhet”. A diagnózis közlésekor megjelent benne kifejezet a büntudatát, azonban sem akkor, sem később nem kapott az egészségügyi dolgozók részéről segítséget abban, hogy ezt el tudja engedni: „Semmi olyan lelki megerősítést nem kaptam, amivel az ember ezt könnyebben feldolgozza”. Negatívan élte meg azt is, hogy olyan folyosón kellett végéig sétálnia, ahol a kismamák várakoztak.

Lelki segítségnyújtást nem ajánlottak fel neki. Úgy érzi, hogy maga a tudat, hogy kereshet valakit, segített volna neki.

Hetedik interjú

23 éves korában, terhességének 36. hetében érte a veszteség az egyébként védőnő-

ként dolgozó interjúalanyt. A gyermekével együtt a méhét is elveszítette, így a vér szerinti gyermeke nem születethetett. A későbbiekben örökbe fogadtak egy gyermeket.

Egészséges és boldog várandósságot követően egy utazás alkalmával lett rosszul, melyet műtét is intenzív osztályos ellátás követett. Az osztályon nem tájékoztatták a magzat elvesztéséről, érzéseivel egyedül maradt: *„Sejtettem a jelekből, hogy meghalt a baba, amikor az intenzíven mondtam, hogy de jó lenne tudni valamit a babáról... és akkor az ápoló furcsa megjegyzést tett, amiből azt éreztem, hogy meghalt”*. Később egyedül tartózkodott a kórteremben, amikor az orvos közölte a történeteket, majd magára hagyta: *„Senki más nem volt, elmondta az információt és otthagytott. Próbáltam kapkodni a levegőt”*.

Pszichés segítséget nem ajánlottak fel, noha erősen indokolt lett volna. Amikor egy viziten *„Elkezdtem zokogni, egy nyugtató injectiot ajánlottak csak fel”*. Hazaengedését követően ugyan a zárójelentésén szerepelt, hogy *”pszichés vezetés javasolt”*, de ezzel sem a háziorvos, sem a védőnő nem foglalkozott.

A veszteség megélésével a nő a kórházi ellátása során egyedül maradt. Férje az intenzív osztályra nem mehetett be, azonban azt követően sem tudott megfelelő lelki támaszt nyújtani a felesége számára: *„Mindig terelte a témát”*. Otthonában természetes támaszai igyekeztek segíteni. Nehézséget jelentett, hogy környezetében két hozzá közel álló személy is várandós volt, majd egészséges gyermeket szült. Nagyon nehezen élte meg, amikor ők az egészséges babáikról beszéltek.

Több olyan segítőknek szánt visszajelzést tapasztalt, melyek negatívan érintették. Például, amikor azt mondták neki, hogy úgyis beteg lett volna, mert a lepényleválás miatt oxigénhiányos lett volna, attól: *„falra tudtam volna mászni, az kegyetlen volt”*. Vagy a *„Majd a következő”* mondat - *„Ő nem mérte fel, hogy nekem a méhemet is eltávolították, pedig tudta”*. Volt, aki azt mondta, *„Nem is láttuk, minek siratod”*. Ezek a mondatok ma is élénken élnek benne.

A gyász feldolgozásában több elakadása volt. Mind mentálisan, mind fizikálisan megviselték a történetek: *„A szerveim leálltak a sokkos állapot miatt, így testileg is és lelkileg is roncsnak éreztem magam”*. Háromszor próbált öngyilkos lenni. Szakmai segítséget a család ekkor sem tartott indokoltnak. Különösen gát volt ebben a férj, aki nem fogadja el az ilyen jellegű segítségnyújtást. Istenhitébe tudott kapaszkodni. Enyhülést egy évvel később, lányuk örökbefogadása hozott.

Több évvel a veszteség után egy képzésen találkozott egy gyászterapeutával. A találkozás során sok mindent megértett, helyre került benne. Utólag úgy érzi, ha időben találkozik ilyen szakemberrel, könnyebb lett volna a gyászfeldolgozás.

MEGBESZÉLÉS

A mélyinterjú tapasztalatai alapján a megélt veszteségekkel kapcsolatos negatív érzések még több év távlatából is felidézhetőek voltak, érzékelhető volt a nehezen feldolgható fájdalom mind a hét esetben. Az összetört állapot által kiváltott szomorúság,

elkeseredettség, üresség érzése felszínre került az interjúk során. A kapcsolatok, a szeretettség és a megértés igénye minden esetben jelen volt. A társas közeg ezen igényekre eltérő módon reagált.

Több eset kapcsán megfigyelhető volt, hogy a természetes támaszok képesek voltak ráhangolódni az veszteséget megélt kismama érzelmi szükségleteire, és megfelelő szupportíót tudtak nyújtani számára. A folyamatban kitüntetett szerepe volt a férjnek/párnak. Azonban detektálható volt néhány esetben a nők elszigetelődése, a kommunikációs gátak kialakulása, illetve a gyász munka sürgetése – mely a veszteség feldolgozása szempontjából negatív faktoroknak tekinthetőek.

Az interjúalanyok az egészségügyi ellátás során több negatív tapasztalást éltek meg. A magzati elhalálozás nem megfelelő közlése, az információval való egyedül hagyás, az aggodalom visszautasítása, az abortuszt önként vállalókkal való egy szobába beosztás, a várandós kismamákkal való egy fizikai térben való lét mind-mind fájó tapasztalások voltak az az interjúalanyok számára.

Professzionális lelki segítséget nem ajánlottak fel az veszteséget megélt nők számára. Egy esetben szerepelt a zárójelentésen, hogy pszichés vezetés javasolt, de esetében sem történt meg a segítőkkel való összekapcsolás. Két esetben jóval a veszteséget követően vettek igénybe professzionális pszichés segítséget.

A veszteségeket eltérő módon dolgozták fel az édesanyák. Több esetben a retrospektív információk normál gyászfeldolgozásra utalnak, azonban bizonyos esetekben megfigyelhetőek voltak markáns maladaptív lelki tünetek is. Jellemzően az egészséges gyermek születése/örökbefogadás segítette a lezárásban. Ugyanakkor két interjúalany a későbbi, szakemberrel folytatott konzultáció során ismerete fel, hogy megrekedt a veszteség feldolgozásában és sikerült végül lezárni az elhúzódó gyászreakciót.

ÖSSZEZGÉS, JAVASLATOK

Összességében jelen tanulmány eredményei felhívják a figyelmet a perinatális veszteséget megélt nők speciális érzelmi szükségleteire, valamint a komplikált gyász kialakulásának kockázatára. Az eredmények közül kiemelendő, hogy a veszteségek megélése egyedi, bizonyos esetekben a megfelelő társas támogatás elegendő volt a sikeres gyász munka elvégzésében. Azonban több esetben indokolt lett volna professzionális lelki támogatás biztosítása. Sajnálatos eredmény, hogy számos esetben az egészségügyi személyzet nem megfelelően kommunikált a veszteséget megélt nőkkel, illetve az ellátás során nem vették figyelembe lelki szükségleteiket.

Javaslatként kiemelt fontosságúnak tartanánk szakképzett egészségpszichológus vagy mentálhigiénés szakember valós elérhetőségének biztosítását minden perinatális veszteséget megélt nő számára, akik szakmai szempontok megfelelő mérlegelésével, az adott páciens egyéni szükségleteit figyelembe véve javasolhatnának rövid- vagy hosszú távú pszichés támogatást. Fontos lenne biztosítani a kórházi ellátást követően, ambuláns formában biztosítani egyéni és/vagy csoportos veszteségfeldolgozásra

irányuló tanácsadást.

Mivel a veszteségben nem csupán az várados nő, hanem az elveszített gyermek édesapja, valamint a szűkebb és tágabb család is érintett, indokolt lehet a családterápia felajánlása is. A családterápia azon túl, hogy támogathatja a családtagot veszteségfeldolgozását, segíthet a társas támogató háló megfelelő funkcionálásában, az esetlegesen felmerülő kommunikációs gátak leküzdésében is.

Kiemelten fontos továbbá a szülészeti-nőgyógyászati osztályon dolgozó szakemberek témával kapcsolatos érzékenyítése, számukra megfelelő kommunikációs technikák tanítása. Ugyanis, ahogy arra a szakirodalom is felhívja a figyelmet, a gyógyító team is fontos szupporciót jelenthet a veszteséget megélt nő számára (Török, 2015), különösen a veszteséggel való szembesülés időszakában.

Összességében elmondható, hogy a perinatális veszteséget követő megfelelő utógondozás segítené a sikeres gyász munkát, a normál életvitelhez való visszatérést mielőbbi visszatérést, valamint csökkentené a kialakuló szorongásos és hangulatzavarok kialakulásának kockázatát (Kersting & Wagner, 2022). A megfelelő lelki feldolgozásnak kiemelt jelentősége van a későbbiekben tervezett várandósság miatt is – ennek hiányában ugyanis fokozott mértékű szorongás, a mentális labilitás jelentkezhet. Ehhez jól működő team-munkára, valamint a természetes támaszok bevonására, szükség szerinti edukálására van szükség.

Kapcsolattartó szerző:

Sándor Zita

Gál Ferenc Egyetem

Egészség- és Szociális Tudományi Kar

5700 Gyula

Szent István u. 17-19.

sandor.zita@gfe.hu

Corresponding author:

Zita Sándor

Faculty of Health and Social Sciences

Gál Ferenc University

Szent István str. 17-19.

5700 Gyula, Hungary

sandor.zita@gfe.hu

Hivatkozás: Sándor, Z., & Sánta Tamásné (2023). Perinatális veszteségek lelki megéltése, *Deliberationes*, 16(1), 15–26.

IRODALOMJEGYZÉK

Adolfsson, A., Bertero, C., & Larsson, P.G. (2006). Effect of a structured follow-up visit to a midwife on women with early miscarriage: a randomized study. *Acta Obstetrica Gynecologica Scandinavica*, 85(3), 330-335. doi: 10.1080/00016340500539376.

Boyle, F.M., Vance, J.C., Najman, J.M., & Therale, M. J. (1996). The mental health impact of stillbirth, neonatal death or SIDS: prevalence and patterns of distress among mothers. *Social Science & Medicine*, 43, 1273-1282. doi: 10.1016/0277-9536(96)00039-1.

Cuisinier, M.C., Kuijpers, J.C., Hoogduin, C. A., de Graauw, C. P., & Janssen, H. J. (1993). Miscarriage and stillbirth: time since the loss, grief intensity and satisfaction

- with care. *European Journal of Obstetrics Gynecology and Reproductive Biology*, 52(3), 163-168. doi: 10.1016/0028-2243(93)90066-1.
- Frost, M., & Condon, J. T. (1996). The psychological sequelae of miscarriage: a critical review of the literature. *Australian and New Zeland Journal of Psychiatry*, 30(1), 54-62. doi: 10.3109/00048679609076072.
- Hughes, P., & Riches, S. (2003). Psychological aspects of perinatal loss. *Current Opinion in Obstetrics Gynecology*, 15(2), 107-111. doi: 10.1097/00001703-200304000-00004.
- Janssen, H.J., Cuisinier, M.C., de Graauw, K. P., & Hoogduin K. A. (1997). A prospective study of risk factors predicting grief intensity following pregnancy loss. *Arch Gen Psychiatry*, 54:56-61. doi: 10.1001/archpsyc.1997.01830130062013.
- Kersting, A., & Wagner, B. (2012): Complicated grief after perinatal loss, *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 14:2, 187-194. doi: 10.31887/DCNS.2012.14.2/akersting
- Kiss, E. CS., & Sz. Makó, H. (2015). (2015). Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana. Pro Pannonia Kiadói Alapítvány.
- Kovácsné Török, Zs., & Szeverényi, P. (1996). *A vetélés és a szülés körüli gyermek elvesztés a pszichológus szemével*. A Magyar Pszichoszomatikus Szülészeti - Nőgyógyászati Társaság II: Kongresszusán elhangzott referátum anyaga, Gyula.
- Lasker, J. N., & Toedter, L. J. (1991). Acute versus chronic grief: the case of pregnancy loss. *Ami J Orthopsychiatry*, 61(4), 510-22. doi: 10.1037/h0079288.
- Li, J., Johansen, C., Hansen, D., & Olsen, J. (2002). Cancer incidence in parents who lost a child: a nationwide study in Denmark. *Cancer*, 95(10), 2237-2242. doi: 10.1002/cncr.10943.
- Neugebauer, R., Kline, J., Shrout, P., Skodol, A., O'Connor, P., Geller, P.A., Stein, Z., & Susser, M. (1997). Major depressive disorder in the 6 months after miscarriage. *JAMA*, 277(5), 383-388. PMID: 9010170
- Nikcevic, A.V., Tunkel, S. A., & Nicolaides, K. H. (1998). Psychological outcomes following missed abortions and provision of follow-up care. *Ultrasound Obstet Gynecology*, 11(2), 123-128. doi: 10.1046/j.1469-0705.1998.11020123.x.
- Stroebe, M., Schut, H., & Stroebe, W. (2007). Health outcomes of bereavement. *Lancet*, 370(9603), 1960-1973. doi: 10.1016/S0140-6736(07)61816-9.
- Török, Zs. (2015). A perinatális veszteségélmény pszichológiája. In N. Pápai & A. Rigó (Eds.), *Reproduktív egészségpszichológia*. (86-108). ELTE Eötvös Kiadó.

Internetes hivatkozások:

- WHO – Perinatal deaths per 1000 births: https://gateway.euro.who.int/en/indicators/hfa_84-1170-perinatal-deaths-per-1000-births/ letöltve: 2023.05.04.
- KSH 22.1.1.13. Magzati veszteségek száma és aránya: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0013.html letöltve: 2023.05.04.
- A Nemzeti Erőforrás Minisztérium szakmai irányelve a pszichológiai feladatokról szüléshez társuló veszteségek során. Szülészeti és Nőgyógyászati Szakmai Kollégium és Országos Gyermekkegészségügyi Intézet. Magyar Közlöny: Hivatalos Értesítő, 2010, 13(104), 15246– 15258. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/kozlonyok/12/pdf/2010/104.pdf> letöltve: 2023.05.04.

Deliberationes tudományos folyóirat

16. évfolyam 1. szám 2023/1, 26–48. oldal

Kézirat beérkezése: 2023.09.21.

Kézirat befogadása: 2023.09.30.

[DOI: 10.54230/Delib.2023.1.26](https://doi.org/10.54230/Delib.2023.1.26)

Deliberationes Scientific Journal

Vol.16; Ed.No. 1/2023, pages: 26-48

Paper submitted: 21th September 2023

Paper accepted: 30th September 2023

[DOI: 10.54230/Delib.2023.1.26](https://doi.org/10.54230/Delib.2023.1.26)

A DEMOKRÁCIA EREDETE: AZ INTERVENCIONISTA ÉS AZ ORGANIKUS ELKÉPZELÉS AZ EURÓPAI UNIÓRÓL SZÓLÓ EGYEZMÉNY 7. CIKK KAPCSÁN

Gellén Márton

Gál Ferenc Egyetem, Teológiai Kar

Absztrakt

A magyar igazgatási kultúrát hagyományosan jogiasnak, eljárásiasnak szokás nevezni, ami – úgy tűnik – ellentétben van azokkal az álláspontokkal, hogy Magyarországon megrendült volna a jogállam intézményrendszere, és hazánkat az Európai Unió Szerződésének 7. cikkelye alapján emiatt szankcionálni kellene. Ez mű áttekintést kínál azokról az akadémiai (tudományos) irányzatokról, amelyek a magyar fejlődési pályát a demokratizáció folyamatában ábrázolják leíró vagy normatív jelleggel: ide tartoznak a tranzitológiai, demokrácia-exportot szorgalmazó irányzatok.

A cikk összehasonlítja az 1970-es évektől kezdődő, kortárs intervencionista irányzatokat az organikus fejlődési pályával, amelyek közül Joseph Ratzinger megközelítését alapvetőnek tekinti.

Az intervencionista és az organikus megközelítés közötti határvonal pontos kijelölése különösen a demokratizáló célzatú közvetlen beavatkozások tapasztalatai fényében szükséges.

Kulcsszavak: közigazgatás, demokratizáció, tranzitológia, intervenció, organikus demokráciafelfogás

THE ORIGINS OF DEMOCRACY: THE INTERVENTIONIST AND THE ORGANIC VIEWS IN THE LIGHT OF ART. 7. OF THE TREATY OF THE EUROPEAN UNION

Márton Gellén

Faculty of Theology, Gál Ferenc University

Abstract

The Hungarian public administration culture has been often categorized as legalistic and proceduralistic which appears to be in contradiction with the opinions that the institutional edifice of the Hungarian rule of law was crumbling and Hungary had to be sanctioned by Art. 7. of the Treaty of the European Union. This article offers an overview on the academic currents that analyze the Hungarian development path within the overall process of democratization either in a normative or in a descriptive manner namely through the seminal works of transitology as well as the most significant authors of democracy-export.

The article compares the contemporary interventionist approaches having risen from the 1970s with the representatives of the organic development path of which Joseph Ratzinger's proposition is considered fundamental. Drawing a clear line of separation between the interventionist and the organic approaches of democratization is essential in the light of practical experiences regarding direct measures aiming to further democratize Hungary.

Key words: public administration, democratization, transitology, intervention, organic approach to democracy

1. BEVEZETÉS: A TRANZITOLÓGIA, EGY MÁR-MÁR ELFELEDETT, DE NAGYON IS JELENLÉVŐ MEGKÖZELÍTÉS: DEMOKRATIZÁLÁS KÜLSŐ BEAVATKOZÁS ÚTJÁN

Az Európai Unió Szerződésének (Treaty of the European Union) 7. Cikke és a közvetlen lehetőség, hogy Magyarország és/vagy Lengyelország esetében alkalmazzák, az akadémiai diskurzus sajátos al-területévé fejlődött az elmúlt években. A következőkben olyan elméleti keretrendszer kerül felvázolásra, amelyen keresztül összefüggésbe helyezhetők és jobban megérthetők az aktuális folyamatok.

Elsőként meg kell vizsgálni, hogy miben állnak a tranzitológia fő állításai annak érdekében, hogy a ma beavatkozási elképzeléseit el tudjuk helyezni azok fejlődési pályáján. Az „intervencionista”, a „tranzitológia” és a „demokratizáció” olyan kifejezések, amelyek lényegileg azonos tartalmat takarnak: bizonyos országok, hatalmak célkitűzéseket fogalmaznak meg és hajtanak végre annak jegyében, hogy a demokráciával kapcsolatos saját értelmezésüket érvényesítsék más országok, hatalmak felett.

Az eszközök természetesen sokat változtak az évtizedek során, de a célok nagyjából azonosak maradtak.

Donald Share 1985- ben még úgy fogalmazott az Amerikai Politikatudományi Társaság Éves Közgyűlésén (Annual Meeting of the American Political Science Association, New Orleans, 1985), hogy „Az autoriter uralom helyetti demokratizáció kérdése a legintenzívebben tárgyalt téma az 1980-as években.” (Idézi: Share, 1987). Dankwart A. Rustow (1970), Samuel P. Huntington (1984), James L. Payne (2006) és Jeffrey Sachs (akinek a sokkterápia elméletét köszönhetjük) talán a legismertebb szerzők a tranzitológia területén, amelyet előbb elsősorban Latin-Amerikával kapcsolatban, később azonban Közép- és Kelet-Európával kapcsolatban dolgoztak ki és alkalmaztak. Elméletüknek lényegét az képezte, hogy a demokrácia nem feltétlenül olyan társadalmi-gazdasági tényezők eredménye, amelyek a történelem mélyrétegeiben formálódnak, organikus módon. Ellenkezőleg, úgy vélték, hogy lehetséges, sőt, kívánatos a demokráciát exportálni, amennyiben rendelkezésre állnak a megfelelő eszközök.

Seymour Martin Lipset (1959) még úgy vélte, hogy az analfabetizmus leküzdése és az urbanizáció az a két elengedhetetlen előfeltétel, ami a demokrácia kialakulását meg kell, hogy előzze. Mások inkább a gazdasági körülményekre összpontosítottak, mint Cutright (1963), aki úgy vélte, hogy az egy főre jutó jövedelem az alaptényező. Mások a részvételi hajlandóságot, a választásokon történő részvételt és a civil szervezetekben való aktivitást, participációt helyezték érdeklődésük homlokterébe (Lerner, 1958, Almond és Verba, 1963).

Dankwart Rustow azonban úgy gondolkodott, hogy az emberi természet régtől fogva megfigyelt tulajdonsága az, ami a demokrácia alapját képezi (Rustow, 1970), a demokrácia lényegileg benne van a történelem sodrában és az emberi természetben. (Ha a magyar olvasó számára mindez hegeli és marxi áthallást okoz, ez valószínűleg nem véletlen.) Rustow kiemeli a konszenzusra törekvő politikát feltételező szerzőket (Barker, 1942), akik a hobbes-i és montesquieu-i gondolatot folytatják abban a tekintetben, hogy a társadalom konszenzusra, „szerződésre” épül. Ami az angolszász tranzitológiai szerzőket kissé zavarba hozta, az az volt, hogy jöllehet az angolszász országok hosszú időn át stabil demokráciákat tudtak felmutatni, ez nem volt elmondható Németországról, Franciaországról, valamint a mediterrán-térség európai és nem európai államairól, amelyek bizonyos gyakorisággal váltottak át demokráciából nem-demokráciába és fordítva, mindenféle elméleti megközelítést felülírva. Rustow ezért kiegészítette a korábbi gondolkodást azzal, hogy megkülönböztette a demokrácia „genetikai” és „funcionális” előfeltételeit azzal, hogy meg kell különböztetni azokat a tényezőket, amelyek okozzák, és azokat, amelyek kísérik a demokrácia kialakulását (Rustow, 1970). A maga részéről nem fogadta el azt a látens feltételezést, hogy a kulturális és társadalmi-gazdasági valóság mélyebb meghatározottságot eredményez, mint a politikai intézményi felépítmények. „Azért, hogy elősegítsük a demokráciát, előbb a demokratákat kell segíteni – ha kell, prédikációval, propagandával, oktatással

vagy akár a prosperitás elkerülhetetlen hozadékával. Ehelyett inkább meg kellene engednünk azt a lehetőséget, hogy a körülmények belekényszerítik, megtévesztik vagy belecsábítják a nem-demokratákat a demokratikus játékszabályokba, és képzeiteiket megfelelően alakítják majd utólagos önigazolás vagy alkalmazkodás útján” (Rustow, 1970. 344-345. oldal). Az oksági kapcsolatok megtalálása a szóban forgó ország adott körülményeihez való pontos adaptációt követel, így nincs recept a demokráciához vezető útra nézve. Egyes esetekben, például Nagy-Britannia esetében a változáshoz hosszú évszázadok kellettek, más esetekben azonban lényegesen gyorsabb is lehet a folyamat. Rustow szerint az alábbi lépcsőfokokat kell figyelembe venni:

1. Bizonyos körülmények elengedhetetlenek, így például szükség van stabil határookra és nemzeti egységre.
2. Szükség van egy jól beágyazott és komoly hatalmi konfliktusra.
3. Fontos a demokratikus játékszabályok tudatos átvétele.
4. Begyakorlás (habituáció): ebben a fázisban a politikusok és a választók egyaránt begyakorolják az új játékszabályokat, gondolkodásmódot, kultúrát az adott gyakorlati körülmények keretei között.
5. A fenti fázisokat események koncentrált sorozataként kell alkalmazni, viszonylagosan rövid idő alatt. (Rustow, 1970)

Share (1987) a rustowi demokratizációs koncepciót „tranzakciós demokratizációnak” nevezi, szemben a fokozatos demokratizációval, amelynek eszközei, megvalósítási formái lehetnek a következők: elhúzódo demokratizációs küzdelem vagy törés, amely tartalmazza a forradalom, a puccs, az összeomlás vagy felszabadítás lehetőségeit. Share Carlos Arias Navarro reformkísérletére utal, amely arra irányult, hogy úgy valósítson meg bizonyos liberális reformokat, hogy közben nem változtatta meg a Franco rendszer autoriter alapját Spanyolországban. Ez a megjegyzés abba az irányba terelte a gondolkodást, hogy lehetséges liberalizáció demokratizáció nélkül, majd ezt követően is elképzelhető az intézményi környezet demokratizálása. Visszatekintve, ez az események olyan sorrendje, amely Magyarországon ténylegesen bekövetkezett, amikor a tulajdoni viszonyok korlátozott liberalizációja és a mezőgazdasági magántulajdon bizonyos keretek között történő érvényesítése lehetővé vált az 1968-as gazdasági reformok idején. Ezt követően a Népköztársaság Elnöki Tanácsa elfogadta az 1981. évi 15. Tvr.-t, amely megteremtette az ipari kistulajdonok lehetőségét, majd 1988-ban – még mindig a diktatúra idején – elfogadásra került az új Társasági törvény (1988. évi VI. tv.), amely az úgynevezett spontán privatizáció első lépése és előfeltétele volt, megteremtve a lehetőséget a politikai hatalom gazdasági előnyökké való átváltására a népköztársasági keretek között, mintegy megágyazva ezzel a demokratikus átmenet olajozott voltának.

2. A TRANZITOLÓGIA HATÁSA AZ INTERVENCIÓS DEMOKRATIZÁLÁSSAL KAPCSOLATOS GONDOLKODÁSRA, AZ EU MINT DEMOKRATIZÁLÓ TÉNYEZŐ

Az 1990-es évek szerzői között nagyjából közmegegyezés mutatkozott, hogy a változások kivételesen gyorsak voltak Magyarországon (Kornai, 1996). A gyorsaság érzékelését azonban utólag optikai csalódásnak kell minősíteni – nem utolsósorban a tranzitológiai szerzők újraolvasása nyomán –, mivel a liberalizáció valójában már az 1960-as években elkezdődött. 1967. március 7-én az MSZMP Politikai Bizottság hozzájárult, hogy informális tárgyalások kezdődjenek az IMF-fel, amelyek végkifejlete az 1982-es csatlakozás volt. Az optikai csalódás további forrása annak a kérdésnek az eldöntetlensége, hogy a demokratizáció irányába való politikai változások teljes mértékűek, maradéktalanok voltak-e. E kérdés középpontba állítása új megvilágításba helyezi a magyar lusztráció elmaradását, a diktatúra haszonélvezőinek tőkésékké válását, valamint a diktatúra idején kinevezett és előléptetett bírák nyugdíjazásának problémaköreit, amelyek hosszú időn át foglalkoztatták a magyar közvéleményt. Visszatekintve az állapítható meg, hogy bár Kornaival (1996) együtt sokaknak joggal lehetett az a szubjektív élménye, hogy a demokratizáció gyors volt, azonban az nem 1990-ben kezdődött, és nem is ért véget 1996-ra. Rustow azon proposíciója, hogy elengedhetetlen egy beágyazott és komoly hatalmi konfliktus, Magyarországon nem materializálódott, kivételként talán csak a taxisblokádot lehet említeni. Románia vagy Jugoszlávia esetében azonban kétségtelenül igaza lett. Borvendég Zsuzsanna (2020) történettudományi vizsgálatai kimutatták, hogy a hidegháború és a kommunista diktatúra legsötétebb évei nagyszerű kereskedelmi lehetőséget generáltak bizonyos személyeknek, amely lehetőségek kiaknázását az érintettek már 1945-től kezdődően megkezdték, majd az 1970-es és 80-as években virágzásnak indultak az erre államilag kijelölt import-export („-impex”) vállalatok. E történeti bizonyítékok utólag alátámasztják Rustow elméletét a kívülről vezetett demokratizációról, akárcsak Share tranzakciós demokratizációval kapcsolatos elgondolásait. Rustow demokráciaexporttal kapcsolatos elgondolása Samuel P. Huntington (1984) elismerését is kiváltotta. Huntington szerint az Egyesült Államok, de különösen a Reagan adminisztráció azzal a történelmi felelősséggel és küldetéssel bírt, hogy a demokráciát terjessze a világban, ami pedig az USA érdekeinek is megfelel. Rustow megközelítésének érvényességét elismerve Huntington (1984) arra hívja fel a figyelmet, hogy a demokrácia több, mint pusztán egy tranzakció és több, mint demokratikus intézmények egyszerű exportja. Olyan alapvető előfeltételekkel rendelkezik, mint a gazdasági jólét, a méltányosság, a társadalmi szerkezet, különösen pedig a civil részvétel, pluralizmus, piacgazdaság. Ezekon kívül egyes külső feltételek is elképzelhetők, például egy demokratikus hatalom részéről történő katonai megszállás (!) vagy gyarmatosítás. Kelet-Európa tekintetében Huntington a következőket javasolja:

- a gazdasági fejlődés elősegítése, méltányos jövedelem- és vagyoneelosztás;
- a piacgazdaság kialakulásának elősegítése és életképes burzsoá (burgeois) osztályok kialakítása (Huntington, 1984, p. 218);
- felerősíteni az amerikai gazdasági, katonai és politikai hatalmat annak érdekében, hogy nagyobb befolyással legyen képes a demokráciát terjeszteni;
- az átmenet időszakába lépő országok elitjeinek kialakítása, ösztönzése, segítése és kiképzése.

A tranzakciós demokratizáció gondolata máig hatóan meghatározónak bizonyult Közép- és Kelet-Európa tekintetében. Fontos azonban a Rustow és Huntington által bázisnak tekintett és elemzett időszak és az azóta eltelt időszak között két különbséget megemlíteni. Az egyik, hogy a tranzakciós demoratizációban részt vevő szervezetek száma lényegesen növekedett, a másik pedig, hogy a tranzakciós szervezetek elképzeléseinek, célkitűzéseinek mélysége jelentősen nőtt. Ma már lényegében bármely területen megtalálhatók transznacionális szereplők, amelyek elősegítik a társadalmi változásokat és állami, közigazgatási reformokat a közép- és kelet-európai országokban (Orenstein, et al. 2008. 2. oldal). Iwona Sobis és Michiel de Vries (2009) átfogó munkája részleteiben bemutatja, hogy az Orenstein által is említett szakértői hálózatok és nemzetközi entitások hogyan működtek közre a tranzakciós demokráciaátadási koncepció gyakorlati végrehajtásában. A szerzők megállapítása szerint az 1990-es években, valamint a 2000-es évek elején Közép- és Kelet-Európában mintegy 40 milliárd USA dollár került felhasználásra technikai segítségnyújtás keretében úgy, hogy az összeg túlnyomó része nem a megcélzott országokhoz, hanem a közvetítő és tanácsadó szervezetekhez, egyénekhez jutott.

A demokratizáció tranzakciós változatának további lépése volt az Európai Unió bekapcsolódása. Vachudova (2008) úgy írja le az EU demokratizációs szerepét, mint egy „fesztelen behemót” (casual Behemoth) módjára viselkedő, befolyásoló hatalmat. Vachudova is elfogadja a Rustow által kínált megközelítést, miszerint a demokrácia kialakulását inkább konkrét nemzetközi és belföldi szereplők cselekvései segítik elő, semmint alig megfogható társadalmi-gazdasági (pláne: kulturális-történelmi) feltételek. Vachudova (2008) azzal az kezdte elemzését az EU demokratizációs szerepéről, hogy a közép- és kelet-európai térség államai egyébként is Moszkva vagy Berlin belső gyarmatai voltak, és számukra az EU tagjává válni egyébként is „nagy elégtételt” jelentett (20. oldal), így az Uniós tagsággal kapcsolatos kötelezettségek nem jelentettek különösebb újdonságot a szóban forgó országoknak, mivel azok már jártasságra tettek szert az alkalmazkodásban.

3. A RUSTOWI MEGKÖZELÍTÉS KRITIKÁJA ÉS ALTERNATÍVÁI

Az iraki demokratizáció példáját használja kritikus elemzésében James L. Payne (2006) (hozzátehetnénk ma már ismert afganisztáni vagy líbiai példát is), aki saját állításának antitéziseként Ignatieff (2005) felhívását idézi, aki szerint a demokrácia

terjesztése érdekében egy amerikai kereszteshadjáratra van szükség („American crusade”). Payne szerint az iraki demokratizáció egyértelmű kudarc volt, aminek a következtetéseit le kell vonni. Payne szerint Ignatieff abba a vonulatba illeszkedik, amit Diamond, Linz és Lipset (1989) indított el a II. világháborút követő demokratikus átalakulásokra vonatkozó elemzésében, azt hangsúlyozván, hogy Olaszország, Japán és Németország azért választotta a demokratikus utat, mert ezt sikerrel kényszerítette rájuk a győztes Egyesült Államok. Payne annyiban egyetért Huntington (1984) és Share (1987) állításával, hogy a demokratizációhoz szükséges oksági előfeltétel a nagyon bizonyos fokú felhalmozódása. Ennek ellenére Payne utal az amerikai elszegényítési politikára a háború utáni Németország esetében, amely a bűnös ország gazdasági megbüntetését célozta, továbbá Payne szerint a külföldi segélyek nem érik el azt a szintet, amit oksági kapcsolatba lehetne hozni a demokrácia kialakulásával. Payne ennél is tovább megy, amikor azt állítja, hogy a demokráciára való nevelés értékét le lehet mérni a náciizmusra való nevelés hatékonyságával, amely – bár egy teljes generációt érintett – nem bizonyult hatásában tartósnak vagy akárcsak érzékelhetőnek a háború után. Véggkövetkeztetésként Payne azt vonja le, hogy az amerikaiak semmilyen néven nevezhető befolyással nem rendelkeztek a német demokratizációs folyamatokban. Payne felfogása ellentétes Ignatieff nézetével. Payne a beavatkozások végtelen láncolata helyett egy egyszerű formulát javasol annak érdekében, hogy eldönthető legyen, hogy egy ország demokrácia vagy sem: „A tényező, amit én javasolnék, egy olyan változó, amit furcsamód elhanyagoltak a demokráciakutatás területén: a politikai vezetéssel kapcsolatos erőszak önmérséklete. Ahol a politikai vezetők hajlamosak arra, hogy egymás ellen politikai gyilkosságok, csoportos támadások, fegyveres felkelések formájában erőszakot alkalmazzanak, az a demokrácia nem életképes.” (Payne, 2006. 219. oldal) Nevezhetjük ezt az egyszerű értékelési módot „Payne-tételnek” is, Payne azonban továbbmegy, amikor megállapítja, hogy a demokrácia forrása belső kell, hogy legyen, amely nélkül a belső biztonság és az erőszakmentesség fenntartása nem lehetséges, az ilyen rezsimek feltartóztathatatlanul elnyomó diktatúrába fordulnak. Ignatieff (2005) ezzel szemben a demokráciát egyszerű képletként határozza meg, amelyet szankciókkal vagy akár katonai beavatkozással ki lehet kényszeríteni.

Fukuyama (2012) megállapítja, hogy a demokráciáknak vannak jobb és rosszabb periódusaik, korszakaik, így az amerikai demokrácia is átélt már pusztító vázsisokat, ahol a „liberális populizmus” kudarcot vallott, mivel eltorzította a társadalmi bizalmat és elvesztette azt a közérzületet, hogy legalább a középosztály számára létezik bizonyos fokú egyenlőség. Fukuyama szerint az az elsődleges, hogy a demokráciában vannak olyan belső mechanizmusok, amelyek a felépülés vagy a lerombolás irányába tartanak, e tendenciák aránya a fontos, amennyiben hibák keletkeznek a rendszerben, a javító mechanizmusoknak be kell lépniük. A lényeg tehát az, hogy a demokrácia rendelkezzen ilyen javító mechanizmusokkal, és legyen benne annyi belső energia, hogy ezeket képes is legyen aktiválni.

Yoram Hazony (2018) szintén organikus és kontextus-kötött jelenségként értelmezi a demokráciát, amelyek definíció szerint nemzetiiek. Hazony filozófiája szerint a demokrácia csak nemzeti lehet, a nemzetekfelettség pedig mindenképpen birodalmi jellegű, amelynek – jelszavai ellenére – belső lényegéhez tartozik a diktatúra és az erőszak.

Szintén elveti a kívülről való demokrácia-kialakító tranzakciók lehetőségét a rendszerelméleti iskola. Ősi gyökereit itt nem taglalva a modern rendszerelmélet Bertalanffy (1968) munkásságához kötődik, aki szerint bármely rendszernek, például egy országnak a lényegéhez tartozik, hogy megkülönbözteti külső és belső környezetét (holizmus), belső célja pedig elsődlegesen nem más, mint a megmaradás ambíciója (telosz), belső folyamatait és a külvilággal folytatott adaptív-reziliens magatartását ennek a szempontnak rendeli alá. A rendszerelmélet számos politikatudományi, közpolitikai (Morçöl, 2014), jogtudományi (Capra-Mattei, 2015) elméletet ihletett a közelmúltban. Ezek közül Morçöl (2014) egységes közpolitikai elméletté kívánta formálni a komplexitás-tudományt – ezen belül különítve el a káoszelméleti (Farazmand, 2003) és a rendszerelméleti (Bertalanffy, 1968, László, 1972) megközelítést. A rendszerelmélet, vagy tágabb értelemben a komplexitás-elmélet erős természettudományi alapjainál fogva várhatóan további felismerésekhez fog vezetni, különösen annak fényében, hogy a jövőre nézve eddig tett sejtései, meglátásai, felismert esemény-mintázatai alkalmasabbá teszik a jelenkor eseményeinek elemzésére és előrejelzésére, mint a determinista, egy- vagy többváltozós megközelítések. Morçöl (2014) megítélése szerint amennyiben az adott rendszeren belüli egyeztetett társadalmi cselekvés módja (demokrácia) egy másik, külső rendszer által kerül kikényszerítésre vagy ez a külső szereplő kontrollt gyakorol a rendszer belső elemeit összekapcsoló viszonyokon, akkor a rendszer abba az irányba fog elmozdulni, hogy ezt a külső befolyást, kontrollt visszaverje, minimalizálja, elkerülje, és ismét rátaláljon saját, organikus fejlődési pályájára.

Joseph Ratzinger a morális-organikus-konszenzuális irányzatot foglalja el a demokrácia és a jogállam eredetét illetően (Ratzinger, 2007, 738. oldal), sőt, Habermas és Ratzinger egyaránt a konszenzuális-organikus álláspontra helyezkednek emlékezetes vitájukban (2007), melynek kiindulópontja az úgynevezett Böckenförde-tétel volt: „Garantálhatja-e a szekuláris állam saját morális alapját?”. A vitában jóllehet eltért az álláspontjuk a morális alapok forrását illetően, azok szükségességét nem vitatták, és egyöntetűen állapították meg, hogy azoknak az adott országból kell származnia, az alapok nem érkezhettek kívülről, különösen pedig erőszakkal nem (Habermas és Ratzinger, 2007). A demokrácia organikus felfogása nem áll meg a nyugati kultúrkör határainál: Shiva (2005, 2015) álláspontja szerint a demokrácia csak organikus lehet, mégpedig olyan módon, hogy az erőforrások, a kötelességek és a felelőségek elosztása a jogok elosztásával összhangban, egymás érdekeire tekintettel történik.

Az egyes nagyhatású gondolkodók listája még hosszan bővíthető lenne az egyes organikus és/vagy kontextuális megközelítések körében. Az idézett szerzők munkás-

sága bizonyítja, hogy az organikus demokrácia megközelítések magyarázó ereje semmivel sem marad el a tranzakciós iskolákétól.

4. ORSZÁGSPECIFIKUS KRITIKAI DEMOKRÁCIAELMÉLETEK

4.1. A demokratikus „visszacsúszás” elmélete

Érdeemes megjegyezni, hogy Magyarországon stabilak a politikai ciklusok, hata-
lomátadásra mindeddig csak rendes választáson, az aktuális politikai ciklus végén
került sor. A választási ciklusok feltétlen tiszteletben tartására vonatkozó magyar
gyakorlat összefüggésbe hozható Rustow (1970) „begyakorlási”, habituációs elgondo-
lásával. Szintén fontos összefüggés a politikai erőszaktól való tartózkodás – szemben
például az 1980-as évek Olaszországával, vagy a román, szlovák vagy a háború előtti
Ukrajna példájával – amely teljesíti a Payne-tételt (2006). Az ellenzékkel szembeni
összehangolt erőszak példáját a magyar esetben 2006-ra lehet tenni, ilyen értelemben
a magyar példa nem hibátlan, de a politikai erőszaktól való tartózkodást folyamatos
tendenciaként lehet értelmezni hazánkban.

Ágh Attila (2013) szerint a második Orbán-kormány korai éveiben voltak olyan
azonnali változások a korábbi fejlődési pályához képest, amelyeket demokratikus
visszacsúszásként lehet értelmezni. Ágh itt elfordul a fejlődés kívánatos irányával
kapcsolatos korábbi nézeteitől (1975a, 1975b, 1984), és változást sürget a politikum,
a közigazgatás politizációja, a közigazgatás centralizációja, a média kontrollja, a vá-
lasztási szabályok megváltoztatása, politikailag lojális legfőbb ügyész megválasztása,
illetőleg köztisztviselők tömeges elbocsátása tekintetében, demokrácia-ellenes ten-
denciáknak minősítve azokat. Ágh (2013) szerint szintén a demokratikus visszacsú-
szás jelensége volt a háromoldalú egyeztetések külön-külön egyeztetésekkel való fel-
váltása, illetőleg az, hogy az egyeztetések szakmai kamarákkal, érdekképviseletekkel
külön-külön folytak, megállapítván, hogy azok korporatista, ezért antidemokratikus
jelenségek. Ágh álláspontja összhangban lévőknek tűnik Rustow álláspontjával, amely
szerint az átmenetet (transition) begyakorlási, habituációs fázisnak kell követnie. Eb-
ben az elgondolásban az átmenet idején kialakulnak az intézmények, amelyek gon-
doskodnak arról, hogy az átmenet idején kialakult szabályok érvényesüljenek a társa-
dalomban úgy, hogy azok korrekciója nem vagy csak minimális mértékben merülhet
fel.¹ Álláspontja szerint ebben a kívánatos folyamatban az okozott hirtelen változást,
hogy egyetlen párt aratott földcsuszamlás-szerű választási győzelmet 2010-ben, ami
felszínre hozta a politikai intézményrendszer, a gazdaság és a társadalom fejlődésé-
nek aszinkronitását. Ezzel összefüggésben nem lehetett teljes az adaptív europizáció
sem. A fő okok, amelyek miatt a kívánatos fejlődési pályát kizökentő aszinkronitás
bekövetkezett: a szegénység és a csekély civil részvételi hajlandóság voltak azzal, hogy

¹ A magyar átmenet állomásainak bemutatása túlmutat ezen írás keretein, de a szerző korábban
részletesen kifejtette álláspontját (Gellén, 2018).

a szegénység okaként Ágh a privatizációt és az európai piacok igazságtalan elosztását jelölte meg. Ágh a 2006-os rendőri brutalitást egy jobboldali tömeg erőszakos újramobilizációjaként ábrázolja, és azt állítja, hogy a Jobbik párt a kormányzó koalíció része. A nemkívánatos tendenciák ellenében Ágh az EU-t, mint külső erőt tartja megfelelő aktornak (2013). Ágh e megállapításait beépítette a demokráciakutatásról szóló átfogó elméletébe, amennyiben a demokráciakutatás legutóbbi fázisát a kijózanodás időszakának lehet tekinteni (Ágh, 2012). Ennek lényege, hogy a demokratizáció nem feltétlenül egyenes folyamat, amelyet ugyanúgy determinista felfogásban kellene vagy lehetne szemlélni, mint a proletárdiktatúra „fejlődését” (Ágh, 1975a és b).

4.2 A hirtelen változás elmélete – beavatkozási megközelítés

Pech és Scheppele Orbán Viktor illiberális demokráciáról szóló beszédét tartják olyan eseménynek, amely megalapozza az EU Szerződés 7. Cikkének alkalmazását, amely a tagállamokkal szembeni „nukleáris opcióról” szól (Pech és Scheppele, 2017b). A szerzők ezáltal összekapcsolják a politikatudomány megállapításait a tételes jog által biztosított konkrét intézkedések jogi megalapozásával. Fontos e ponton megjegyezni, hogy a jogtudomány és a politikatudomány módszertana eltér, a jogtudomány esetében tradicionális, kiforrott módszertant kell említeni, amelyben eltérések vannak a kortárs „common law” és a „civil law” jogi kultúrák között (Möllers, 2023), így egy politikatudományi következtetés önmagában nem alapoz meg jogi következtetést, a jogi módszertan pontos követése elengedhetetlen a következtetés érvényességéhez.

Pech és Scheppele (2017b), Kochenovval (2008) egyetértésben úgy véli, hogy az Unió által engedett adaptációs fázis túl hosszúvá nyúlt, és a Bizottság egyszerűen túl sok energiát fektetett a Lengyelországgal és Magyarországgal folytatott egyeztetésekbe, ehelyett a Bizottságnak megelőző „nukleáris” csapást kellett volna mérnie e két országra, hogy megelőzze a kialakult autokráciák konszolidációját. Ághgal (2013) ellentétben Pech és Scheppele (2017b) nem alakítanak ki magyarázó keretrendszert arra nézve, hogy választott tisztségviselők mi okból válhatnak rövid idő alatt autokratákká, vagy mi okból választhatják meg őket újra, ha olyan kiterjedt és szilárd a velük szemben fellépő társadalom egysége.

Kelemen és Blauburger (2017) úgy tartják, hogy Orbán aláásta az igazságszolgáltatás függetlenségét, sőt illiberális demokráciát épített ki, ennek ellenére valószínűtlennek tartották a 7. Cikk alkalmazását, tekintettel az Európai Parlamentben uralkodó összetételre. Soyaltin-Colella (2020) szintén azt javasolja, hogy az Unió szankcionálja Magyarországot és Lengyelországot, de egyben azt is kimutatják, hogy jelentős volumenű tudományos kutatás áll rendelkezésre annak bizonyítására, hogy a 7. Cikk alkalmazhatósága jelentősen függ az EU Parlamentben és egyéb intézményekben fennálló hatalmi viszonyoktól. Ágh-hoz (2013) hasonlóan Soyaltin-Colella (2020) is a „visszacsúszási” elmélet híve, amit konkrét állításokkal támaszt alá:

- Az új alkotmány megváltoztatta az Alkotmánybíróság jogait.
- A bírák nyugdíjazási szabályainak megváltoztatása, és lojális bírók tömeges ki-nevezése.
- Számos kormányzati szervezet elszámoltathatósága és jogi felügyelete megvál-tozott, erősödött, példaként a Magyar Nemzeti Bankot és az ombudsman intéz-ményét említi.
- A sajtó szabadságának korlátozása.
- A választási rendszer visszaélészerű módosítása.
- A független civil szervezetek elfojtása.

Kritikai észrevételként megjegyezhető, hogy Ágh Attila idézett állításaival ösz-szhangban Soyaltin-Collella is kiteszi magát annak, hogy állításait a történeti valóság cáfolja bizonyos körben, például, hogy választási csalás történt vagy a Nemzeti Bank a kormány irányítása alatt lenne.

Szintén a hirtelen változás elméletéhez sorolható a Magyarország-specifikus hibrid-rezsim kritika, amelynek lényege, hogy a szerzők egy része úgy érezte, hogy kell talál-nia egy tudományos fogalmat, amely a hirtelen változást megalapozhatja. Mindennek részletes kifejtésre terjedelmi korlátok miatt nincs lehetőség, de a Magyarország-spe-cifikus hibrid-rezsim kritika a következő művekben fogalmazta meg állításait. Huber és Pisciotta (2023) Magyarországot és Tunéziát tekinti a hibrid rezsimként vissza-csúszó demokráciák legkarakteresebb eseteinek, hangsúlyozva, hogy a populizmus a legfőbb tényező, amely a hirtelen fellépő demokratikus visszacsúszást előidézi. Körösenyi (2019) szerint a vezérdemokrácia fogalma képes a demokratikus populiz-must a tekintélyelvűséggel összekapcsolni, tehát ez a fogalom megfelelőbb a magyar helyzet leírására, mint a „hagyományos” hibrid-rezsim fogalom. A szerző e művében azt javasolja, hogy a vezérdemokrácia mint újfajta hibrid-rezsim fogalom szolgáljon további vizsgálatok alapjául. Donáth (2021) Körösenyi és szerzőtársai (2020) művét idézve használja az „illiberális demokrácia, a „választási autokrácia” és a „hibrid rez-sim” kifejezéseket (83. oldal), annak ábrázolására, hogy Magyarország hirtelen letért az „ideális” liberális demokrácia vonaláról. Összességében a hibrid demokrácia vagy hibrid rezsim kifejezéseket a szerzők nem a demokrácia eredetével kapcsolatban hasz-nálják, hanem annak ábrázolására, hogy véleményük szerint Magyarország részben vagy egészben nem demokrácia.

4.3. A 7. Cikk alkalmazhatósága az országspecifikus intervencionista szerzők szerint

A vonatkozó szakirodalom nagy terjedelemben foglalkozik egy-egy olyan aspek-tussal, amelyek a 7. Cikk alkalmazhatóságára irányulnak.

Kelemen és Blauburger (2016) azt hangsúlyozza, hogy minden tagállam, így Ma-gyarország és Lengyelország is elkötelezte magát az EU Szerződés (TEU) 2. Cikkének értékei mellett, ezért a tagállamok között van egy szükségképpeni egyetértés, amely

felöleli a szankcionálni kívánt országokat is. Ezen érvel a szerzők azt a kérdést kívánják megválaszolni, hogy vajon a szankcionáltság állapota mennyiben érinti az Unió egyik alapelemét, a tagállamok közötti konszenzust. Rech (2018) kritikával illeti Ignatieff (2005) álláspontját, miszerint a demokrácia megerősítésére a külső kényszer megfelelő eszköz volna. Rech (2018) azt a logikus következtetést engedi meg, hogy az Unió az értékek monizmusának kikényszerítésével éppen saját liberális-demokratikus értékeit kockáztatná. Az érvelés e pontján meg kell említeni a Ratzinger által megfogalmazott paradoxont: a relativizmus diktatúráját (Perl, 2007), amely tömören fejezi ki a Rech által is érzékelt logikai ellentmondást. Rech példaként említi, hogy Magyarország és Lengyelország is repressziót szenvedett az EU-tól, amikor a kiskereskedelmi szektor adózását kívánták úgy módosítani, hogy a kisvállalatok számára teremtsenek kedvezőbb feltételeket. Az ilyen nemzeti közpolitikai lépések egyébként nagy népszerűségnek örvendenek a lakosság körében, így az ellenük való fellépés alássa az Unió felé irányuló társadalmi támogatást, mivel az Uniót szembehelyezi a közjó és a közakarat szempontjaival. Rech (2018) leíró jelleggel összesíti, hogy a szakirodalom, illetőleg az Unió dokumentumok milyen fő érveket dolgoztak ki annak alátámasztására, hogy min alapul az Unió demokratizálási hatalma:

- A tagállamoknak a szerződésben foglalt egybehangzó akarata (minimalista-pozitivistá érve).
- Az alkotmányos értékek fenntartása és védelme elengedhetetlen a szupranacionális entitás létének fenntartásához (egzisztencialista érve).
- A jogállam és a demokrácia fenntartása hozzájárul a stabilitás, a béke és a prosperitás Unió céljainak megvalósításához (teleologikus érve).

Ezen érvek általában összekeveredve, illetőleg egymással is cserélődve jelen vannak az Unió dokumentumaiban, de ezek nem feltétlenül támasztják alá az Unió jogi homogenitását vagy egy közös politikai kultúra kialakítását (Habermas, 1996). Valamilyen módon a nem-egyetértés jogát fenn kell tartani, különben nem beszélhetünk demokráciáról, azonban ennek a szempontnak nincsenek olyan mértékű intézményi garanciái, mint a homogenizációnak (Ropret, Aristovnik és Kovac, 2018).

Hellquist (2019) az osztrakizmus metaforáját használja az Unió és a 7. Cikk alá vont tagállamok viszonyára nézve. Az osztrakizmus megfelelő módszer az Unió számára, hogy az egyet nem értő hangokat elhallgattassa, amennyiben a többség erőszakot alkalmazhat a kisebbséggel szemben. Állítása szerint valakit szankcionálni és a szankcionált entitás pozíciójában lenni morális alá-fölé rendeltséget alakít ki és alacsonyabb rendűnek tételezi azt, akivel szemben a szankciót alkalmazzák. Jean-Claude Junckert és Federica Mogherinit idézve Hellquist (2019) szerint azért volt, illetve van szükség arra, hogy az Unió belső és külső szereplőket szankcionáljon, hogy ezzel fenntartsa saját morális tőkéjét (szavahihetőségét), azonban a követett gyakorlat súlyos problémákkal küzd. Megállapítása szerint a belső szankcionálás nem mozdítja elő az európai egység és együttműködés eszméjét, helyett a szankcionáló és a szankcionált

entitás általi kölcsönös veszteségokozás irányába tolja az Uniót. Sőt, Magyarország és Lengyelország demokratikus előnyben van az Unióval szemben, mivel ezen országok vezetői demokratikus választásokon nyerték el megbízatásukat, szemben a Bizottság vezetőivel. [Hellquist (2019) logikus érvelése ellenére más elemzőkkel együtt beleesik abba a hibába, hogy azt feltételezi, hogy a magyar kormányzópárt a szélsőjobboldali párttal együtt kormányozna, ami nyilvánvaló tévedés.²] Closa (2019) szintén úgy véli, hogy tényleges jogállami válság van Magyarországon és Lengyelországban – Pech és Scheppele (2017a) írását idézve. Closa kutatását a Bizottság tisztviselőivel folytatott interjúkra alapozva úgy találta, hogy az országspecifikus kritika, amely Kelemen (2017), Pech és Scheppele (201 a és b), valamint Kochenof (2016) munkásságában nyilvánult meg, abba az irányba tolta a bizottsági tisztviselőket, hogy igyekezzenek igazolni tevékenységüket, amennyiben – a kutatás idején még – csak kötelezettségességi eljárásokra szorítkoztak. Az egyik öngigazolási érv az volt, hogy az EU Parlament még nem volt kész arra, hogy politikai fellépést tegyen. A hivatalnokoknak előre ki kellett számítaniuk, hogy mi az esélye egy 4/5-ös többségnek a Tanácsban, ahol a szavazóknak számot kellett volna vetniük azzal, hogy milyen politikai következményei lesznek számukra, ha adott módon szavaznak. Ilyen módon például Szlovákiának azzal kellett volna számolnia, hogy északi, és déli szomszédja egyidejű rosszállásával találkozhat. A szerző végkövetkeztetése szerint az Unió híjával van a végső kényszerítő eszköznek, amely birtokában kényelmesen letörhetné a makacskodó nemzetállamok akaratát.

Appel (2019) azzal járul hozzá az országspecifikus intervencionista iskolához, hogy nemzetközi összefogást sürget annak érdekében, hogy nemzetközi nyomással és esetleg utcai demonstrációkkal gyűrjék le a demokratikusan választott kormányokat. Kazai (2021) csatlakozik az intervencionista iskolához. Álláspontja szerint a magyar jogalkotás hibái, beleértve a költségvetési törvények gyors elfogadását, indokolják a beavatkozást. Kazai (2021) álláspontját azzal lehet árnyalni, hogy egy Rechtsstaat-típusú jogállam belső irányítási nehézségei, gyors adaptációs lépései szükségképpen jogi és jogalkotási problémák is, ahol – ha a szereplők nem akarnak túlságosan a napi alkalmazkodási kényszer mögött lemaradni – olykor a kapkodás jelei is felfedezhetők, amit helyes észrevételezni vagy kritizálni, ugyanakkor arra Kazai (2021) sem kínál tudományos bizonyíték, hogy a hibák épp a jogállam kívülről való, belső demokratikus legitimitációt nélkülöző befolyásolásával orvosolhatók.

Ovádek (2018) elfogadja a Rech (2018) által kínált egzisztencialista pozíciót Lengyelország és Magyarország megbüntetésére, mint amely az Unió egységének fenntartása érdekében szükséges. Megállapítja, hogy az általa összegyűjtött 80 ide vágó publikáció közül egy sem használ jogi módszertant. Blauburger és van Hüllen (2021)

2 „Far-right parties have become normalised, making it into government in all Visegrad countries (Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia)...” Hellquist, 2019, p. 398. Az idézett szerző nem fejti ki részletesen, hogy mire gondol szélsőjobboldali párt kifejezés alatt, de Magyarország esetében nyilvánvalóan téved.

a „demokratizációt pénzért” gondolatot állítja a középpontba, ami a Sobis és De Vries (2009) által kritizált strukturális átalakítási koncepciót eleveníti fel. Blauberger és van Hüllen (2021), továbbá Kelemen (2017) egyaránt elfogadják azt az érvet, hogy a nem választott Bizottság demokratikusabb, mint a választott magyar vagy lengyel kormány. Abban azonban nem biztos a szerzőpáros, hogy vajon amennyiben ténylegesen megtörténne a kondicionalitási eljárás, az a demokratizációs folyamatokra kedvezően hatna-e. Amennyiben ugyanis nyílt gazdasági kényszer hatására történnek meg bizonyos lépések, úgy az Unió elveszíti az értékközösség pozícióját és legitimitációját. A szerzők megengedik azt a feltételezést, hogy egyes tagállamok racionális gazdasági kalkuláció útján döntenek el, hogy mely esetekben engedjenek, és mely esetekben álljanak inkább ellent a bizottsági nyomásnak. Ebben az esetben a kényszerítő eszközöz való ragaszkodás rövidlátásról tesz tanúbizonyságot, ha egyébként a büntetés elszívése kedvezőbb gazdasági helyzetet teremt, mint az Unióval való együttműködés.

Hogy a strukturális és kohéziós források tényleges befagyasztása kedvez-e a demokratikus folyamatoknak, a prosperitásnak és a biztonságának az EU általános összefüggéseiben, meglehetősen kérdéses: (1) Arra nincs bizonyíték, hogy a szankciókkal megcélzott kormányok politikailag meggyengüljenek. (2) Arra sincs bizonyíték, hogy ha a megcélzott kormányok politikailag meggyengüljenek, abból az intervenció-párti szerzők szerint megfelelőnek minősülő demokrácia kialakulása következne. Az azonban bizonyosnak látszik, hogy amennyiben a forrásoktól való elzártság egyes országok számára huzamos időn keresztül fennáll, úgy fejlődési pályájuk más irányt fog venni. A fejlődés gyors vagy lassú volta attól fog függeni, hogy meg tudják-e oldani gazdaságuk és közszolgáltatásaik fejlesztésének pótlólagos finanszírozását. Mindenesetre, az Egyesült Királyság a kilépés mellett döntött, ami Stiglitz-et (2017) arra a megállapításra ösztönözte, hogy hűvös, önző számítások következtében az EU bizonyos intézményi elemei dezintegrálódhatnak.

5. AZ INTERVENCIONISTA ISKOLA HIÁNYOSSÁGAI

5.1. Az intervencionista iskola logikai megalapozatlansága

Annak érdekében, hogy érvényes tudományos állításokat tehessünk, az állításokat igazságként lehessen elfogadni legalább az adott érvényességi körben, adekvát módszertant kell használni. Ez az általános megállapítás a jogtudományra is igaz. E ponton kiindulópontként ismét Ratzingert kell felidézni, aki a Ratzinger-Habermas vitában a jogállam morális alapjaira kérdez rá. (Habermas és Ratzinger, 2007). A jogállam fogalma elsősorban jogi fogalom, és jogi módszertannal lehet egyes elemeire rákérdezni. A jogállam totalitására való rákérdezés már a jogfilozófia kérdésköre, amely kissé túllép a jogtudomány érvényességi körén. A problémát az angolszász szerzők számára elsősorban az jelenti, hogy az esetjogi rendszerekben levonható jogi következtetések markánsan eltérhetnek a kontinentális (civiljogi) kultúra érvényes következtetéseiről. Az előbbi ugyanis markánsan induktív, az utóbbi pedig döntően deduktív jellegű.

Möllers (2023) fenntartja azt a klasszikus pozíciót, hogy a jogtudományi kutatás a társadalmi-kulturális-történelmi valóságba beágyazottság alapján végezhető, ugyanis a jogi következtetésekkel szükségképpen együtt járó bizonytalanság, két- vagy többértelműség feloldása nem képzelhető el kontextuális kapaszkodók nélkül (Az angolszász jogi kultúrára vonatkozó egyező megállapítást lásd: Levi, 1948). Ballin (2020) egyetértőleg fogalmazza meg, hogy a jog textualitása, a „jogi nyelvtan” soha nem tud teljesen semleges maradni, az szükségszerűen a kulturális horizont valamely pontján helyezkedik el. Ennélfogva az Uniós jog valóságos ontológiai paradoxona rajzolódik ki, amikor azt kell eldönteni, hogy a 7. Cikkben alkalmazott magas fokon szimbolikus tartalmú kifejezéseket, mint „jogállam” és „demokrácia” mely kontextuális keretben kell értelmezni. E problémakör érzékeltetésére a legjobb példa, hogy a jogállam mást jelent németül (Rechtsstaat) és mást angolul (rule of law). Míg az előbbi azt fejezi ki, hogy az államnak kell fenntartania, érvényesítenie és kikényszerítenie a jogot és az igazságot, az utóbbi koncepció szerint a jogot a közszervezeteknek és a magánfeleknek egymás mellett kell értelmezniük, érvényesíteniük és kikényszeríteniük, így a jogalkotás és jogfejlesztés jelentős része a bíróságokra hárul azzal, hogy írott alkotmány vagy írott „kemény” jog (hard law) szerepeltetése nem bír akkora jelentőséggel, mint a Rechtsstaat kultúrákban. Ez utóbbi jelentősége Magyarország esetében hosszú időn keresztül nyilvánvaló volt a hazánk iránt érdeklődő nemzetközi szerzők körében (Hajnal, 2003; Hajnal, 2008, p. 132; Hajnal, 2014; Hintea-Ringsmuth-Mora, 2006; Drechsler, 2005).

Előbb elfoglalni az intervencionista pozíciót, és csak azt követően vizsgálni, ahhoz vezet, hogy a kutatás óhatatlanul elfogult lesz. Ennek jele az intervencionista irodalomban alkalmazott sajátos szemantikai buborék és redukcionizmus, például: választási csalások történetek, a választási rendszer csalásra épül, a magyar kormány antiszemita, a radikális jobboldal része a kormánykoalíciónak, stb. Az ilyen és ezekhez hasonló vándormotívumok alkalmazása nem tekinthető érvényes tudományos állításnak, hanem inkább az intervencionista kutatói körhöz tartozást kifejező sajátos szimbólumnyelvnek.

5.2. Az országspecifikus intervencionista elmélet a történelmi tapasztalatok fényében

Ágh (2013a és 2013b) arra utal, hogy a nyugati befolyás veszített erejéből, hitelességéből, mivel a szegénység túl nagy társadalmi veszteséget, fájdalmat okozott. Pech és Scheppele (2017) a gyors és határozott EU beavatkozást sürgeti. E tekintetben fontos történelmi analógiát szolgáltat Gurland (1949), aki arról számol be, hogy a háromhalmi zónákra osztott Németországban is megfogalmazódott a demokráciával mint politikai rendszerrel és intellektuális perspektívával kapcsolatos hiteltelenedés nézőpontja (235. oldal). A forrást Payne (2006) idézi, és párhuzamba állítja az iraki demokráciaexport példájával, kijelentvén, hogy a kényszerre alapuló intervencionizmus szükségszerűen kudarcba fullad. Kinzer (2007) mindezt a XX. század demokratizálási próbálkozásainak széles körű történettudományi elemzését követően állapítja meg.

5.3. A „visszacúsúzás” elmélet érvényességének logikai előfeltétele hiányzik

Az Ágh Attila (2013) által is követett „visszacúsúzás” elmélet érvényességének alapfeltétele az lenne, ha egy feltételezett magasabb pontról történne a visszacsúszás. E magasabb referenciapont nélkül a „visszacúsúzás” jelensége értelmezhetetlen. Sajnálatos módon sem Ágh, sem mások nem ajánlanak ilyen megragadható referenciapontot. A 2006-os események fényében, amikor mind a rendőrség, mind a bírósági, mind az ügyési rendszer abnormális működési mintázatokat mutatott, amelyek egyöntetűen egy bizonyos csoport ellen irányultak, nagyon nehéz amellet érvelni, hogy bármilyen „visszacúsúzás” történhetett 2010 után. Visszacúsúzás helyett érvényesebbnek tűnik az a megközelítés, hogy az elhibázott intézkedések sorozata szükségtelen szenvedésnek tette ki a lakosságot, amelyet több szerző is a demokráciára vonatkozó kockázatként említ (Share, 1984; Huntington, 1985; Ágh, 2013a).

5.4. A fejlődési pálya összefüggéseire való reflexió hiánya

A kontextuális elemzés hiánya nyilvánvaló, amikor sem a politikatudományi (post-communist studies), sem a jogtudományi szerzők nem szentelnek figyelmet a magyarországi lusztráció elmaradásának (Coman, 2014). Ez a hiányosság döntően befolyásolja a magyarországi folyamatok megértését. Nemzetközi folyóiratokban nem található olyan elemzés, amely Medgyessy Péter D-209-es botrányával és bukásával foglalkozna. Az elemző aligha tudná túlbecsülni azon ismeretlen személyek befolyásolási képességét, akik birtokában voltak vagy vannak a pártállami múlt egyes különleges iratainak. Nem lehet kizárni, hogy ilyen iratok például bírósági ügyeket dönthettek el, amire logikus megoldás volt a nyugdíjazási politika változtatása, ami csak egy példa arra, hogy a kontextus ismeretében az adott intézkedés teljesen más megvilágítást is kaphat. Mindezt a Világbank is felismerte. Anderson, Bernstein és Gray (2005) szerint „A szocializmusból a kapitalizmusba való átmenet Közép- és Kelet-Európában és a Baltikumban, valamint a FÁK országokban az igazságügyi intézmények alapvető reorientációját igényelte. A szocialista időszakban a Kommunista Párt alárendeltségében működtek...” (Anderson et al. 2005. xi. oldal) A magyar gyakorlatnak megfelelően a bírósági rendszerbe való belépés és/vagy előrelépés az MSZMP-vel való szoros kapcsolatot, párttagságot, munkásőrségi tagságot és/vagy további kapcsolatot igényelt. Mindez egyáltalán nem foglalkoztatja az intervencionista szerzőket. Payne (2006) azonban a háború utáni Németország náciitlanítása kapcsán hasonló problémákról számol be, ugyanis jelentős problémát okozott az elméleti szerzők számára, hogy vajon milyen mértékben engedjék a korábbi náciikat az igazságszolgáltatás és a közélet különböző posztjain szerepelni. A dilemma ugyanaz volt, mint a rendszerváltás utáni Magyarországon: vajon milyen mértékben engedjék azokat a demokrácia fontos hatalmi pozícióihoz, akik a diktatúra idején a demokraták ellen küzdöttek? Magyarországon ez a kérdés nem rendeződött, ugyanakkor a korrekciós kísérletek kiváltották az intervencionista iskola képviselőinek élénk tiltakozását.

5.5. A morális autoritás kérdése

Hellquist (2019) helyesen ragadja meg a szimbolikus-morális pozíció jelentőségét, ami a szankcionáló-szankcionált kapcsolatot jellemzi. Mindazonáltal egy szerző sem állítja, hogy a szankcionáló országok demokráciái hibátlanok lennének. A nyugat-európai demokráciákat vizsgálva nem kerül nagy erőfeszítésbe egyes nyilvánvaló hibák azonosítása (például az őslakos Saami kisebbség problémái Svédországban, Finnországban és Norvébiában, Szpak és Bunikowski, 2022, vagy a hírek, hogy a holland jogállamiságot veszélyezteti a szervezett bűnözés,³ illetőleg a fellelhető bizonyítékok a migrációt pártoló olasz közpolitika és a szervezett bűnözés összefüggéseire nézve, Luca és Proietti, 2022, a sor folytatható...). A kérdés az, hogy e hibák figyelembe vehetők-e a morális autoritás megkérdőjelezésére, mert amennyiben igen, úgy a szankcionáló-szankcionált viszonyrendszer elengedhetetlen morális aszimmetriája, ezzel együtt hivatkozási alapja megrendül.

6. Következtetések

A fő elméleti kérdés, amit ebben a műben vizsgálunk az, hogy lehet-e egyáltalán bármely országot kívülről demokratizálni beavatkozások változatos – akár az erőszakig fokozódó – formáin és lépésein keresztül. A II. világháború utáni Németországot és Japánt szokás ilyen sikeres beavatkozásokra vonatkozó példaként felhozni. Payne (2006) álláspontja szerint azonban e példák éppenséggel az állítás ellenkezőjét bizonyítják: a demokratizáció ezen országokban a külső nyomás, befolyás ellenére, nem pedig annak következményeként történt meg. A történelmi példákat mindig bizonyos óvatossággal kell kezelni, mivel az egyes példáknak más-más a kontextusa. Cristopher Pollitt a közigazgatástudományi és politikatudományi vizsgálódásokra vonatkoztatva kijelenti, hogy „az arra vonatkozó tudás, hogy mi működik és mi nem, erősen kontextusfüggő” (Pollitt, 2003. 122. oldal).

Annak érdekében, hogy a magyar demokratizációs pálya kontextusát vizsgáljuk, Rustow (1970), Huntington (1984) és Share (1987) rendszerváltásokat előkészítő foratókönyveit, javaslatait idéztük fel, egyben a hidegháború idején kialakított elméleteket egységben mutattuk be a Magyarországgal foglalkozó kortárs külföldi szerzők intervencionista propozícióival [Ignatieff (2005), Pech and Scheppele (2017a, b), Kelen and Blauberger (2016), Kazai (2021), Appel (2019), Kochenov (2016), Coman (2014), stb.]. A műben hivatkozott szerzők gondolkodása nagyjából az EU Egyezmény (TEU) 7. Cikkének alkalmazhatósága melletti érvelésben foglalható össze annak érdekében, hogy a magyar és a lengyel fejlődési pályát külső hatással, ha kell kényszerrel, külső szempontok alapján korrigálják. Valamely előregyártott, és ezért az általános rendszerelmélet (Bertalanffy, 1968, stb.) szempontjából rendszeridegen

³ <https://www.dw.com/en/are-drug-gangs-threatening-rule-of-law-in-the-netherlands/a-63696546> le-töltve: 2023. 05. 21.

beavatkozási séma helyett a következő javasolt logikai keretrendszert lehet megállapítani egy ország demokratizációs pályájának minősítésére:

Rendelkezésre áll a „Payne-tétel”, miszerint egy ország akkor demokratikus, „ha ki tudja küszöbölni a vezetés megszerzésére irányuló politikai erőszakot.” (Payne, 2006).

A Payne-tétel alkalmazásának határozott előnyei a következők: épít a történelmi bizonyítékokra, és nem igényel hosszas magyarázatot, logikai, jogi és egyéb okfejtést. Egyszerűségénél fogva alkalmas arra, hogy a következő megfogalmazásban általános alapelvként használjuk:

Ha az adott ország ki tudja küszöbölni, vagy hatékonyan tudja csillapítani a politikai vezetés megszerzésére irányuló erőszakot, akkor azt az országot nem lehet demokratikus intervenciók legitim célpontjaként azonosítani.

A Payne-tétel nem támasztja alá egy fordított Payne-tétel alkalmazhatóságát, miszerint ha jelen van politikai erőszak, akkor az alátámaszt valamely külső beavatkozást. Ellenkezőleg, az erőszakos beavatkozásokat bármely esetben anti-demokratikusnak kell tekinteni, mivel az erőszak lényegéhez tartozik, hogy aszimmetrikus, „elkövető-áldozat”, „támadó-megtámadott” viszonyt hoz létre egyéni és kollektív szinten egyaránt.

Szintén fontos megállapítás, hogy a jogállamiság és a demokratizáció egymással szinkronban kell, hogy megtörténjen. A magyar jogállam történetében ez nem így történt, a jogállamiság egyes elemei, különösen az állami tulajdon elosztására vonatkozó részleteiben, még a politikai rendszerváltás előtt megszülettek, amelyeket a későbbiekben nem vagy csak kis mértékben és nagy áldozatok árán lehetett egyes elemeiben megváltoztatni.

Az intervencionista demoráciafelfogásnak nagy adóssága a jogállamiság kritériumának való megfelelés, hiszen első lépésben politikai változást kell kierőszakolnia, amely lényegét tekintve ellentmond a jogállamiság követelményének. A TEU 7. Cikk alkalmazhatósága esetében fordított a helyzet, a jogállamiság követelményének formális érvényesítése felülírja a belső demokrácia törvényszerűségeit, és olyan, az egész ország fejlődése szempontjából hátrányos jogkövetkezményeket állapít meg, amelyek nem egyeznek a demokratikus többség akaratával. Az intervenció tehát vagy a demokrácia, vagy a jogállamiság irányából okozhatja a szinkronitás hiányát, ami az intervencionista demokratizáció ontológiai ellentmondása.

Szintén hangsúlyozni kell, hogy az intervencionista iskolával szemben több, robusztus organikus-kontextuális iskolát is meg lehet különböztetni, amelyek között számos kérdésben vannak különbségek, abban azonban egyetértenek a szerzők, hogy a demokráciának belülről kell fakadnia. Ratzingernél (2007) ez a keresztény moralitásból, Habermasnál a felvilágosodás hagyományából, Hazonynál (2018) a nemzet eleve organikus fogalmából, Shiva (2015) esetében pedig a megélhetéshez szükséges javak elosztáshoz való egyetemes jog garantálásából. Morçöl (2014), Capra és Mattei

(2015) és mások szerint az ország mint komplex (adaptív) rendszer ontológiai autonómiaigényéből származik az az igény, hogy saját közpolitikai, jogállami fejlődési pályát alakítson ki saját maga részére. A sor nyilván folytatható. Pollitt (2013) a társadalomtudomány alapkövének tekinti a kontextus tanulmányozását és nem hisz az akontextuális megoldásokban, Payne (2006) Kinzerrel (2007) együtt pedig egyszerűen a be nem avatkozás elvét foglalja el mondván, hogy az amerikai érdek is egyszerűbben és hatékonyabban érhető el finom megoldásokkal, mint kudarcra ítélt külső beavatkozások beláthatatlan sorozatával.

Kapcsolattartó szerző:
 Gellén Márton
 Gál Ferenc Egyetem
 Teológiai Kar
 6720 Szeged
 Dóm tér 6.
 gellenkozsopolitika@gmail.com

Corresponding author:
 Márton Gellén
 Faculty of Theology
 Gál Ferenc University
 Dóm square 6.
 6720 Szeged, Hungary
 gellenkozsopolitika@gmail.com

Hivatkozás: Gellén, M. (2023). A demokrácia eredete: az intervencionista és az organikus elképzelés az Európai Unióról szóló Egyezmény 7. Cikk kapcsán, *Deliberationes*, 16(1), 26–48.

IRODALOMJEGYZÉK

- Ágh, A. (1975a). *A marxi történetfilozófia alakulása* [The development of Marxian philosophy on history]. Akadémiai Publisher.
- Ágh, A. (1975b). *Bevezetés a marxizmus-leninizmus társadalom és történetelméletébe* [Introduction to the societal and historical theory of Marxism-Leninism]. Oktatási Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya [Department for The Education of Marxism-Leninism, Ministry of Education].
- Ágh, A. (2012). Demokráciakutatás a politikai és közpolitikai elemzés keresztútján: a demokráciák minősége és teljesítőképessége. *Politikatudományi Szemle*, 21(2), 55-72.
- Ágh, A. (2013a). Bumpy road of the Hungarian administrative reforms: From political over-centralization to public policy failures. *Politika i Uprava. Croatian and Comparative Public Administration*, 13(4), 1115–1136.
- Ágh, A. (2013b). The triple crisis in Hungary: The “Backsliding” of Hungarian Democracy after Twenty Years. *Romanian Journal of Political Science (PolSci)*, 13(1), 25–51.
- Ágh, A. et al. (1984). *Szocialista orientáció* [Socialist orientation]. Kossuth Publisher.
- Almond, G., & Verba, S. (1963). *The Civic Culture*. Princeton.
- Anderson, J.H., Bernstein, D.S., & Gray, Ch.W. (2005). *Judicial Systems in Transitional Economies. Assessing the Past, Looking to the Future*. The World Bank. Available

- at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/7351/329280Judicial0Sys01public1.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Letöltés: 08 August 2021).
- Appel, H. (2019). Can the EU stop Eastern Europe's illiberal turn? *Critical Review*, 31(3–4), 255–266.
- Ballin, E.H. (2020). *Advanced introduction to legal research methods*. Edward Elgar Publishing.
- Barker, E. (1942). *Reflections on Government*. Oxford.
- Bertalanffy, L. (1968). *General System Theory*. George Braziller.
- Borvendég, Z. (2020a). *Az impexek kora* [The age of impexes]. Kárpátia Stúdió Publisher.
- Borvendég, Z. (2020b) *Mesés kémjátszmák. A nyugati külkereskedelmi hálózatok kiépülése 1945 után* [Fabulous spy games. Building up western foreign trade networks after 1945.] Budapest: Magyarországtudató Intézet. Available at: <http://mek.oszk.hu/21300/21398/21398.pdf> (Letöltés: 01 August 2021).
- Capra, F., & Mattei, U. (2015). *The Ecology of Law. Toward a Legal System in Tune with Nature and Community*. Berrett Koehler Publishers.
- Civil Jogász Bizottság jelentése a 2006 szeptember-októberi emberi jogsértésekről. [Report of the Civic Lawyer Commission on the breaches of human rights September–October, 2006]. Kairosz Publisher, 2007.
- Closa, C. (2019). The politics of guarding the Treaties: Commission scrutiny of rule of law compliance. *Journal of European Public Policy*, 26(5), 696–716.
- Coman, R. (2014). Quo vadis judicial reforms? The quest for judicial independence in Central and Eastern Europe. *Europe-Asia Studies*, 66(6), 892–924, doi: 10.1080/09668136.2014.905385
- Cutright, Ph. (1963). National political development: Measurement and analysis. *American Sociological Review*, 28(4).
- Diamond, L., Linz, J.J., & Lipset, S.M. (1989). *Democracy in developing countries. Vol. 4, Latin America*. Boulder, Co.: Lynne Rienner and Adamantine Press.
- Donáth, A. J. (2021). Absolutely Corrupted. The Rise of an Illiberal System and the Future of Hungarian Democracy. *Brown Journal of World Affairs*, 27(2), 83–104.
- Drechsler, W. (2005). The rise and demise of the new public management. *Post-Autistic Economics Review*, 33(9).
- Farazmand, A. Chaos, & Transformation Theories. (2003). A Theoretical Analysis with Implications for Organization Theory and Public Management. *Public Organization Review* 3, 339–372. doi.org/10.1023/B:PORJ.0000004814.35884.a3
- Fukuyama, F. (2012). The weakness of liberal populism, In Garfinkle, A. (Ed.), *Plutocracy & democracy. How money corrupts our politics and culture*. The American Interest EBOOK.
- Fukuyama, F. (2015). *Political order and political decay. From the industrial revolution to the globalization of democracy*. Farrar, Strauss and Giroux.

- Gellén, M (2018). Development Path of Decentralization and Centralization in the Hungarian Public Administration. *CIPFA Japan*, 12(2), 59-72. <http://www.cipfa.jp/pg257.html>
- Gurland, R.L. (1949). Why democracy is losing in Germany. *Commentary*, 8(9), 227–37.
- Habermas, J. (1996). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy*. Polity Press.
- Habermas, J., & Ratzinger, J. (2007). *Dialectics of secularisation: On reason and religion*. Ignatius Press.
- Hajnal, G. (2003). Diversity and convergence: a quantitative analysis of European public administration educational programs, *Journal of Public Affairs Education*, 9(4), 245–258.
- Hajnal, G. (2008). Public management reforms: Hungary. In Bouckaert, G., Nemec, J., et al. (Eds.), *Public Management Reforms in Central and Eastern Europe*. NISPACEE Press, pp. 121–150.
- Hajnal, G. (2014). *Public administration education in Europe: Continuity or reorientation? Teaching Public Administration*. Published online:
- Hazony, Y. (2018). *The virtue of nationalism*. Basic Books.
- Hellquist, E. (2019). Ostracism and the EU's contradictory approach to sanctions at home and abroad, *Contemporary Politics*, 25(4), 393–418.
- Hintea, C., Ringsmuth, D., & Mora, C. (2006). The reform of the higher education public administration programs in the context of public administration reform in Romania. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 16(E), 40–46.
- Huber, D., & Pisciotta, B. (2023). From democracy to hybrid regime. Democratic backsliding and populism in Hungary and Tunisia. *Contemporary Politics*, 29(3), 357–378. doi: 10.1080/13569775.2022.2162210.
- Huntington, S.P. (1984). Will more countries become democratic? *Political Science Quarterly*, 99(2), 193–218.
- Ignatieff, M. (2005). Who are Americans to think that freedom is theirs to spread? *New York Times Magazine*, June 26, 42–47.
- Kazai, V.Z. (2021). *The misuse of the legislative process as part of the illiberal toolkit. The case of Hungary*. The Theory and Practice of Legislation. Available at: <https://doi.org/10.1080/20508840.2021.1942366>
- Kelemen, D.R. (2017). Europe's other democratic deficit: National authoritarianism in Europe's democratic union. *Government and Opposition*, 52(2), 211–238.
- Kelemen, D.R., & Blauburger (2016). Introducing the debate: European Union safeguards against member states' democratic Michael backsliding. *Journal of European Public Policy*, 24(3), 317–320.
- Kinzer, S. (2007). *Overthrow. America's century of regime change from Hawaii to Iraq*. Times Books.

- Kochenov, D.V. (2008). *EU enlargement and the failure of conditionality. Pre-accession Conditionality in the fields of democracy and the rule of law*. Kluwer Law International.
- Kochenov, D.V. (2016). The commission vs Poland: The sovereign state is winning 1-0. *VerfBlog*, 2016 January 25.
- Kornai, J. (1996). Paying the bill for goulash communism: Hungarian development and macro stabilization in a political- economy perspective. *Social Research*, 63(4), 943–1040.
- Körösényi, A. (2019). The Theory and Practice of Plebiscitary Leadership: Weber and the Orbán regime. *East European Politics and Societies*, 33(2), 280-301.
- Körösényi, A., Illés G., & Gyulai, A. (2020). *The Orbán Regime: Plebiscitary Leader Democracy in the Making*. Routledge, pp. 2-8.
- László, E. (1972). *The System View of the World*. George Braziller.
- Lerner, D. (1958). *The passing of traditional society: Modernizing the Middle East*. The Free Press.
- Levi, E.H. (1948). An introduction to legal reasoning. *University of Chicago Law Review*, 15 (3), 573–574.
- Lipset, S.M. (1959). Some social requisites of democracy: Economic development and political legitimacy. *American Political Science Review*, 53(3).
- Luca, D., & Proietti, P. (2022). Hosting to skim: organized crime and the reception of asylum seekers in Italy. *Regional Studies*, 56(12), 2102-2116, doi: 10.1080/00343404.2022.2039386
- Morçöl, G. (2014). *A complexity theory for public policy*. Routledge.
- Möllers, T. M. J. (2023). *Juristische Methodenlehre*. C.H.BECK.
- Orenstein, M.A., Bloom, S., & Lindstrom, N. (2008). A fourth dimension of transition. In Orenstein, M.A., Bloom, S. and Lindstrom N. (Eds.), *Transnational actors in Central and East European Transitions*. University of Pittsburgh Press, p. 2.
- Ovádek, M. (2018). The rule of law in the EU: Many ways forward but only one way to stand still? *Journal of European Integration*, 40(4), 495–503.
- Payne, J.L. (2006). Did the Unites States create democracy in Germany? *The Independent Review*, 11(2), 209–221.
- Pech, L., & Scheppele, K.L. (2017a). Poland and the European Commission. Par I: A dialogue of the deaf, *VerfBlog*, 3 January 2021.
- Pech, L., & Scheppele, K.L. (2017b). Illiberalism within: Rule of law backsliding in the EU. *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, 19, 3–47.
- Perl, J. M. (2007). A "Dictatorship or Relativism"? *Symposium in Response to Cardinal Ratzinger's Last Homily*. Editor's Note. *Common Knowledge*, 13(2-3).
- Pollitt, C. (2003). Public management reform: Reliable knowledge and international experience. *OECD Journal on Budgeting*, 3(3),121–136.
- Ratzinger, J. (2007). *Europe today and tomorrow. Addressing the fundamental issues*. Kindle edition. Ignatius Press.

- Rech, W. (2018). Some remarks on the EU's action on the erosion of the rule of law in Poland and Hungary. *Journal of Contemporary European Studies*, 26(3), 334–345.
- Ropret, M., Aristovnik, A., & Kovac, P. (2018). A content analysis of the rule of law with- in public governance models: Old vs. new EU member states. *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 11(2), 129–152.
- Rustow, A.D. (1970). Transitions to democracy: Toward a dynamic model. *Comparative Politics*, 2(3), 337–363.
- Share, D. (1987). Transitions to democracy and transition through transaction. *Comparative Political Studies*, 19(4), 525–548.
- Shiva, V. (2015). *Earth democracy. Justice, sustainability and peace*. North Atlantic Books.
- Sobis I., & de Vries, M.S. (2009). *The story behind the Western advice to Central Europe during its transition period*. NISPA CEE Press.
- Soyaltin-Colella, D. (2020). The EU's 'actions-without-sanctions?' The politics of the rule of law crisis in many Europes. *European Politics and Societies*, 22(3),1–17. doi.org/10.1080/23745118.2020.1842698
- Stiglitz, J.E. (2017). *The Euro. How a common currency threatens the future of Europe. Updated edition*. W. W. Norton & Co.
- Szpak. A., & Bunikowski, P. (2022). Saami truth and reconciliation commissions. *The International Journal of Human Rights*, 26(2), 306-331, doi: 10.1080/13642987.2021.1926237

Deliberationes tudományos folyóirat

16. évfolyam 1. szám 2023/1, 49–71. oldal

Kézirat beérkezése: 2023.09.21.

Kézirat befogadása: 2023.09.30.

[DOI: 10.54230/Delib.2023.1.49](https://doi.org/10.54230/Delib.2023.1.49)

Deliberationes Scientific Journal

Vol.16; Ed.No. 1/2023, pages: 49–71

Paper submitted: 21th September 2023

Paper accepted: 30th September 2023

[DOI: 10.54230/Delib.2023.1.49](https://doi.org/10.54230/Delib.2023.1.49)

A 2024. ÉVI AMERIKAI VÁLASZTÁSOK ELÉ

*Empirikus vizsgálatok az Egyesült Államokban lezajlott 2020 novemberi
általános választások kapcsán*

Gellén Márton

Gál Ferenc Egyetem, Teológiai Kar

Absztrakt

Az érdeklődő magyar közvéleményt számos hír, de kevés konkrét, és még kevesebb tudományos igénnyel összeállított empirikus vizsgálat érte el az Egyesült Államokban 2020. novemberében lezajlott általános választások kapcsán. Az világos volt a magyar közvélemény számára, hogy a viták és az események hőfoka a szokásos, egyébként is magas szintet lényegesen meghaladta. Az eltelt idő lehetőséget ad bizonyos tárgyilagosságra, ami szükséges is a 2024-ben ismételt esedékes választások eredményeinek és várható vitáinak értékeléséhez. Mind ehhez a jelen írás két konkrét, empirikus vizsgálatot használ és vesz alapul.

A hazai és a világsajtó által tálat megközelítésben felbukkanó kérdés rendre az volt, hogy történt-e választási csalás, és az befolyásolta-e a történéseket. Ez az írás sem feltenni, sem megválaszolni nem kívánja ezt a kérdést, azonban olyan részleteket tár fel, amelyek 2024 novemberi ismételt előbukkanása biztosra vehető. A mű leíró jelleggel számba veszi azokat az eseményeket és eljárási kérdéseket, amelyek gyakorlati kezelése sokak szerint nem volt megnyugtató, és csak részlegesen történt meg az elmúlt időszakban. Ide tartozik egyebek mellett a levélzavazatok kezelése, érkeztetése és ellenőrzése, a fizetett külső szavazatgyűjtő vállalkozók alkalmazása, valamint a szavazólapok és az azok autentikus voltát garantáló aláírt borítékok kezelése.

Kulcsszavak: választás, politikai legitimáció, demokrácia kutatás, USA 2020

PREPARATIONS FOR THE 2024 ELECTIONS IN THE US

*Subtitle: Empirical analyses on the general elections held
in the United States in November, 2020*

Márton Gellén

Faculty of Theology, Gál Ferenc University

Abstract

The Hungarian public was reached by numerous pieces of news regarding the general elections of the United States that had been held in November, 2020 but few of these were concrete and even less – if any – reached the level of an empirically sound scientific inquiry. What became clear to the Hungarian viewer was that the heat of the debates significantly exceeded even the usual – already very high – level. The time that has passed since then allows certain objectivity and distinctness which is essential so that the prospective debates of the 2024 elections could be properly evaluated. The current work uses two empirical analyses to complete the mission of putting the 2024 elections into context.

The main approach of the domestic and of the international press was the question whether the elections were tempered with. This work does not intend to raise or answer this question but exposes certain details that are to re-emerge with certainty in November, 2024. This article summarizes the events and procedural steps the practical handling of which were not satisfactory, according to many, and the betterment of which were incomplete – even in the best case – during the past three years. The issues of management, registration, and control of mail-in ballots, using ballot-harvesters, additionally, the management of the connection between the signed envelopes and the ballots in them are all highly important details which might eventually decide the outcome of the next elections.

Key words: election integrity, political legitimacy, democracy research, USA 2020

1. BEVEZETÉS

A továbbiakban közölt összeállítás összefoglalja a magyar kihívások szempontjából tanulságos felvetéseket a 2020 novemberi választásokkal kapcsolatban. Természetesen nem állítja ez az írás, hogy előre megfontolt, tömeges választási csalás történt volna. Jelen összeállítás nyilvános forrásokra támaszkodik, összegyűjti azokat a rendszerezett állításokat, amelyek fontos részleteket árulnak el a választások lebonyolításával kapcsolatban.

A közölt két kutatás két különböző vizsgálati módszerrel készült. Míg Peter Navarro elsősorban statisztikai összehasonlító módszerre támaszkodva saját következtetéseket tett, addig Shiva Ayyadurai kutatása az igazságügyi vizsgálatok kategó-

riájába tartozik, ilyen értelemben megállapításait igazságnak lehet elfogadni azzal, hogy ő maga tartózkodik a következtetések levonásától, ezt az arizonai Szenátusra bízta. Természetesen vitathatók Navarro állításai is, ugyanakkor a statisztikai jellegű bizonyítékok is bizonyítékok, legfeljebb nem ok-okozati (kauzális) jellegűek, hanem a körülményekre vonatkozó, indirekt bizonyítékok amelyek valamely következtetés levonását erősítik vagy gyöngítik. Az angol jogi terminológiában az ilyen jellegű bizonyítékokat megerősítő, alátámasztó bizonyítéknak, „corroborating evidence”-nek nevezik, amelyeknek nagy jelentősége van az esetjog fejlődése szempontjából, hiszen az esetek jelentős számában ilyen jellegű bizonyítékok alapján is hozható akár elítélő döntés.

A részletek előtt ki kell emelni, hogy milyen környezet kedvez a választási csalásoknak:

- Általános bizalmatlanság és bizonytalanság, a verbális és tettleges erőszak szintjének megemelkedése. Bizonyos „legyen már vége ennek a helyzetnek” érzés.
- A nagyvárosi környezetben a lakosság számának ellenőrizetlen, hirtelen megemelkedése.
- Internetes hibák, beavatkozások, szoftveres és hardveres területen egyaránt.
- A büntetlenség ígérete és biztosítása, az utólagos számonkérés lehetetlensége.
- Gyors és megmagyarázhatatlan jogszabályi változások a választások közeledtével (például a lakcímnnyilvántartás szabályait illetően).
- A rendészeti, igazságügyi szervek tartózkodása attól, hogy a jogszerűség helyreállítása érdekében beavatkozzanak vagy a jogszerű beavatkozás előzetes ellehetlenítése.
- Széleskörű állampolgári és szavazatszámhlálói „érzékenyítés”, amiben a fenti adottságok kihasználásának technikáját adják át. (Navarro 2021 és saját összeállítás)

Mindez azt jelenti, hogy amennyiben valamely szereplő a választások tisztaságát szeretné előmozdítani, akkor figyelemmel kell lennie a fenti tendenciákra, amelyeket lehetőleg ki kell szűrnie, illetőleg csillapítania kell.

2. A NAVARRO JELENTÉS: FŐ MAGATARTÁSTÍPUSOK

Peter Navarro¹ 6 csoportba rendezi azokat a problematikus jelenségeket, amelyek a kulcsállamokban (Arizona, Georgia, Michigan, Nevada, Pennsylvania, Wisconsin) jelentkeztek. (Navarro, 2021)

¹ Peter Navarro a Trump-adminisztrációban a kereskedelempolitikáért és az iparpolitikáért felelős elnöki tanácsadó, továbbá a védelmi iparért felelős politikai koordinátorként szolgált (Assistant to the President, Director of Trade and Manufacturing Policy és National Defense Policy Act Policy Coordinator). 1981 és 85 között a Harvard Egyetem Energia- és Környezetvédelmi Politikai Központjára

- Direkt szavazási csalás.
- A szavazólapok helytelen kezelése, mozgatása.
- A szavazatfeldolgozási folyamat hibái.
- A jogegyenlőség sérelme.
- A szavazógépek rendellenességei.
- Jelentős statisztikai anomáliák.

	Georgia	Pennsylvania	Michigan	Wisconsin		
Trump vezetés a választás napján éjjélkor (nov. 3)	356.945	555.189	293.052	112.022		
Biden vezetés december 15-én ²	11.779	81.660	154.188	20.682		
	Arizona	Georgia	Michigan	Nevada	Pennsylvania	Wisconsin
Biden végső előny	10.457	12.670	154.188	33.596	81.660	20.682
Problemátikus szavazólapok	100.000+	400.000+	379.000+	100.000+	600.000+	200.000+

1. számú táblázat.

A két fő jelölt előnye a választás napján (nov. 3.) és december 15-én.

Forrás: The Navarro Report

A választási eredmény fenti táblázat szerinti alakulása Navarro szerint problematikus, ugyanakkor elképzelhető, hogy az a levél szavazatokat nagy arányban elfogadó rendszer sajátosságából fakad.

Annak vizsgálatára, hogy történtek-e választási csalások, érdemes hipotéziseket felállítani, hogy melyek azok a magatartás-típusok, amelyek e körbe eshetnek. Ennek megfelelően a következő magatartásokat lehet megkülönböztetni:

a) Vesztegetés: szavazólapok pénzért való gyűjtése (Nevada): VISA ajándékkártyák, ékszerek a nevadai indiánok körében, 8 állam tekintetében merült fel.

b) Hamis szavazólapok előállítása, igazi, leadott szavazólapok megsemmisítése. Mivel az amerikai rendszerben a leadott papír szavazatok elektronikus képét kezelik és számolják össze, lehetőség volt a szavazatszámoló gépekbe (külső meghajtóról is) többlet szavazólapokat bejuttatni.

A legemlékezetesebb videó Georgiában, a State Farm Arena szavazóhelyiségeiben készült. A teljes felvétel mintegy 18 órás, amiből csak rövid részletek találhatóak az Interneten.

ban dolgozott (Energy and Environment Policy Center), majd a University of California (San Diego) közgazdász egyetemi oktatójaként dolgozott mintegy 20 éven át, jelenleg az egyetem emeritus professzora.

² Arizonában és Nevadában Biden vezetett éjjélkor 30.000, illetve 150.000 szavazattal. A táblázat első fele az egyszerűség kedvéért csak a Trump vezetést mutatja.

1. számú ábra.

Georgia Állam, a State Farm Arena szavazóközpontban készült biztonsági felvételek állóképe.

Itt a megfigyelőket kiküldték a teremből, ezt követően bőröndök kerültek elő, amikből szavazólapok tömegét vették ki és számolták meg a szavazatszámoló gépekkel. Egyes szavazólap-csomagokat kétszer-háromszor is megszámlálnak. A jelenséget természetesen többféleképpen lehetett magyarázni, a média széles körben foglalkozott a kérdéssel.

c) Akadályoztatott szavazókkal kapcsolatos visszaélések. Idős, mozgásképtelen, beteg személyek körében két fő visszaélési típust kell megemlíteni:

Az akadályoztatott személyek adatainak felhasználása: az adataikkal való szavazás, tudtuk vagy képviselőjük tudta nélkül.

Ebben a hipotetikus esetben a csalók akadályoztatott személyként regisztrálnak a szavazásra, így megkerülik a szavazás során szükséges azonosítási szabályokat, végül is nem mutatnak fel fényképes igazolványt. Utólag nem lehet azonosítani, hogy hány-szor is szavaztak. E gyakorlat lehetőségét mutatja, hogy Wisconsin államban a 2019-es 70.000 főről 2020-ban 200.000 fő fölé nőtt az akadályoztatott szavazók száma.

d) Szavazati joggal nem rendelkezők és több államban is szavazók. Jogosulatlan szavazók az elítéltek, akiket megfosztottak a közügyek gyakorlásától, a szavazójoggal még nem rendelkező fiatalok, az bevándorlók, továbbá a más államba bejegyzett választók és postafiókot címként használó (nem igazi) választók.

Georgia államban mintegy 70.000 feltételezett jogosulatlan szavazóval lehet számlolni. Ebben az államban több, mint 20.000 olyan név bukkan fel a szavazók lis-

tájában, akik bizonyíthatóan értesítették az állami hatóságokat, hogy más államba költöztek.

Speciális eset a halott „szavazók” és „szellemszavazók” köre.

A Trump-csapat Pennsylvania államban a nyilvános halotti értesítések és a szavazói jegyzékek összevetését utólagosan elvégezte. Ebből az derült ki, hogy 8.000 bizonnyítottan „halott ember” adott le levélszavazatot.

A „szellemszavazó” az, aki olyan személy neve alatt kér, és ad le szavazólapot, amely nem valós, nem, vagy már nem lakik az adott helyen, ahová regisztrálták. Georgiában mintegy 20.000 olyan levélszavazatot számoltak össze, amit olyan személy adott le, aki már korábban elköltözött az államból.

e) **Adott szavazólap többszöri „megszámolása”.** Ebben a hipotetikus esetben többször számolják meg ugyanazt a szavazólapot, ha a számlálókon (gépen) ugyanaz szavazólap vagy szavazólap-köteg többször is átfut. Ide sorolható az az eset is, ha ugyanaz a személy egy nap többször is szavaz. Ez a fajta visszaélés mind a hat billegő államban felmerült.

3. SZAVAZÓLAPOK HELYTELEN KEZELÉSE, MOZGATÁSA

A szavazólapok helytelen kezelése körébe tartoznak a következő visszaélések:

- Nem ellenőrzik a szavazó személyazonosságát.
- Az aláírások ellenőrzésével kapcsolatos visszaélések.
- Külső boríték nélküli szavazólapok.
- A leadott szavazólapok feletti folyamatos és igazolt kontroll megtörése, jogosulatlan szavazólap-kezelés, mozgatás.
- Postabélyegző nélküli vagy visszádatumozott levélszavazatok befogadása.

a) **A személyazonosság ellenőrzésének hiánya** kritikus hiba a választás tisztasága szempontjából.

b) **Aláírás-ellenőrzési visszaélések.** A folyamat során azt kellene ellenőrizni, hogy a levélszavazat külső borítékján található aláírás megegyezik-e a választó regisztrált aláírásával. Az egyes államokban különböző szabályok vonatkoznak erre a mozzanatra. Nevadában például arcfelismerő gépekkel helyettesítették az ezt végző embereket, de az egyezés szintjét be lehet állítani (például 1% egyezés esetén is engedje át a gép). Nevadában egyébként az írott jog emberek által végzett ellenőrzést írt elő. Wisconsinban a kötelező szavazó-ellenőrzési szabályokat leépítették. E szabálmódosítások úgy történtek, hogy míg az állam joga változatlan maradt, a konkrét eljárási szabályok (soft law szabályok) megváltoztak.

c) **A külső boríték nélküli szavazólapok** olyan levélszavazatok, amelyekhez nem tartozik boríték vagy a borítékon nincs a szavazópolgár aláírása. Ilyen szavazólapok befogadása jogellenes, mivel a külső boríték hordozza a szavazópolgár jogosultságára vonatkozó adatokat.

d) **A szavazólapok feletti folyamatos és igazolt kontroll megtörése, jogosulatlan szavazólap-kezelés, mozgatás.** A leadó szavazólapok feletti folyamatos felügyelet kulcskérdés a tisztességes választások szempontjából. A 2020-as elnökválasztás alkalmával megnőtt a felügyeletlen drop-boxok alkalmazása. A szavazatgyűjtés szintén elterjedté vált. Ez utóbbi azt jelenti, hogy (nem azonosított) önkéntesek gyűjthették az emberek szavazatait, és házról házra járnak az urnával.

Több konkrét eset merült fel, hogy valakik nagy mennyiségű szavazólapot juttattak egy-egy őrizetlen drop-boxba. Wisconsinban a választási bizottság 500 drop-boxot helyezett el, zömmel nagyvárosi, demokrata körzetekben.

E körbe tartozik az a gyakorlat is, hogy nagy mennyiségben fogadtak be Wisconsinban olyan levélszavazatokat, amelyek felbontott borítékokkal érkeztek. Szintén ide tartozik, hogy több alkalommal olyan járműveket észleltek és filmeztek le állampolgárok, amelyek nagy mennyiségben mozgattak jelöletlen szavazólapokat ismeretlen helyekre. Ehhez kapcsolódik, a bejelentés szintén Wisconsinból, hogy a postai dolgozók arra kaptak utasítást, hogy a levélszavazatokat tartalmazó borítékokat dátumozzák vissza, hogy azokat figyelembe lehessen venni (kb. 100.000 darab). Michigan államból érkezett olyan bejelentés, hogy postabélyegző nélküli levélszavazatokat dolgoztak fel a szavazatszámológok.

4. A SZAVAZATFELDOLGOZÁSI FOLYAMAT HIBÁI

A szavazatfeldolgozási folyamat hibái körében a következő magatartások képzelhetők el:

- Szavazatszámológokra és megfigyelőkre irányuló visszaélések.
- Levélszavazatokra és távoli szavazatokra vonatkozó visszaélések.
- Nem megfelelően regisztrált szavazók szavazása.
- Jogellenes kampánytevékenység a szavazóhelyiségben.
- Olyan szavazatok, amelyeket a szavazatszámológok módosítottak jogellenesen. (Navarro, 2021)

a) **Szavazatszámológokra és megfigyelőkre irányuló visszaélések.** Kulcskérdés, hogy legyenek megfigyelők, amikor átveszik, felbontják és megszámlálják a szavazatot. Georgia, Michigan és Pennsylvania államban voltak esetek, hogy a szavazatszámológok és megfigyelők számára megtiltották a bejutást, annak ellenére, hogy felmutatták a jogosultság igazolását és a személyük igazolását szolgáló dokumentumokat. Georgia, Michigan, Nevada és Pennsylvania államban a megfigyelőket elkerített helyre utasították, és korlátozták rálátásukat a folyamatra. Egyes esetekben a helyi (választott vezetővel rendelkező, önkormányzati alapon működő) rendőrség ki is kényszerítette ezeket a korlátozásokat. Más esetekben a szavazatszámológó helyiség ablakait eltakarták, hogy kívülről se láthassák, hogy mi történik. Ilyen módon a szavazatszámológó tisztességességét nem lehetett garantálni olyan módon, hogy az az

összes érintett szereplő előtt, azok ellenőrzésével történt volna.

b) Levélszavazatokra és távoli szavazatokra vonatkozó visszaélések. Georgia államban több, mint 300.000 állampolgár kapott engedélyt, hogy távolléti szavazásban vegyen részt. A távolléti szavazás a mi „mozgó urnánkhoz” hasonlít, kimondottan mozgásképtelen személyeknek szól. A levélszavazás egyéni döntés alapján mindenkinek hozzáférhető. Pennsylvania és Wisconsin államban a választási bizottságok egyoldalúan elfogadták a választás napja utáni távolléti és levélszavazatokat. Pennsylvániában 3 nappal a választás után még elfogadták a szavazatokat. A Legfelsőbb Bíróság e ponton beavatkozott, és elrendelte, hogy azt a mintegy 10.000 távolléti és levélszavazatot, ami 2020. november 3 után érkezett, el kell különíteni a többitől. Ezt azonban nem vagy nem teljes mértékben hajtották végre.

Wisconsin állam joga nem engedi a korai szavazást, ennek ellenére mintegy 200 korai szavazókör működött.

c) Nem megfelelően regisztrált szavazók szavazása. A szavazóhelyiségben dolgozók feladata, hogy biztosítsák, hogy a személyesen szavazók valóban regisztráltak és azok, akiknek mondják magukat. Wisconsinban megtiltották a szavazókori munkatársaknak, hogy kérdéseket tegyenek fel a szavazásra jelentkezők jogosultságát illetően. Georgiában mintegy 2.000 fő szavazott úgy, hogy nem volt regisztrálva. Pennsylvániában szintén jelentettek olyan szavazóhelyiséget, ahol azokat, akiknek a neve nem szerepelt a választói jegyzékben, átküldték egy másik szobába, ahol felügyelet nélkül szavazhattak.

d) Jogellenes kampánytevékenység a szavazóhelyiségben. Az Egyesült Államokban általános szabály, hogy a szavazóhelyiség közelében még lehet kampányolni, de az épületen belül már nem. Ennek ellenére több helyen előfordult, hogy a szavazóhelyiségben BLM vagy más demokrata szervezetek logóját tartalmazó ruhát, sapkát viseltek, továbbá, hogy a demokrata kampány egyes személyiségei igazgatták és tájékoztatták az embereket a szavazóhelyiség előtt.

e) Olyan szavazatok, amelyeket a szavazatszámállók módosítottak jogellenesen. 19 államban kell a választót tájékoztatni, ha probléma van a szavazólapjával, és fel kell hívni, hogy javítsa ki a hibát. Ahol nincs lehetőség kijavításra, például az aláírás pótlására, a problematikus szavazólapot nem lehet figyelembe venni. Pennsylvániában jogellenesen engedték a szavazókat, hogy kijavítsák szavazólapjaikat. Wisconsinban a megfigyelők tiltakozása ellenére javították szavazólapok tízezreit. Pennsylvania államban legalább 4.500 olyan szavazólap került elő, amit a kukába dobtak a szavazatszámállók azzal, hogy azokat ők javították olyan módon, hogy a szkennerek számára olvashatók legyenek. Ez a gyakorlat jogellenes volt. Michigan államban jogellenesen változtatták meg a külső borítékokon szereplő dátumokat, hogy befogadhatók legyenek.

5. A JOGEGYENLŐSÉG SÉRELME

A jogegyenlőség sérelme körében a következő visszaélésekről érkezett információ:

- A személyesen szavazók körében szigorúbb azonosítási és jogosultság-vizsgálati szabályok alkalmazása.
- A szavazólap-javítás körében eltérő standardok alkalmazása.
- A szavazatszámológó és megfigyelők körében eltérő szabályok alkalmazása. (Navarro, 2021)

a) A személyesen szavazók körében szigorúbb azonosítási és jogosultság-vizsgálati szabályok alkalmazása. A levélszavazat intézményével kapcsolatos gyakorlat a visszaélések igazi terepe, ennek ellenére a személyesen szavazókat sokkal szigorúbban ellenőrizték. Michiganban és Georgiában érvényes fényképes igazolványt kell felmutatni személyes szavazás esetén, levélszavazás esetén ilyen követelmény nincs. Wisconsinban aláírás nélküli levélszavazatokat is befogadtak.

b) A szavazólap-javítás körében eltérő standardok alkalmazása. Demokrata körzetekben rendre szélesebb körben alkalmazták a szavazat-kijavítást, erre utasítva a szavazatszámológókat. Arizonában 5 nap állt rendelkezésre a szavazat-kijavításra az érvénytelen levélszavazatok esetében. Arizona legnagyobb megyéjében, a Phoenix-et magában foglaló Maricopa megyében kiderült, hogy a szavazatszámológó nem tudja rendeltetésszerűen használni a szavazatszámológó gépeket, ennek következtében személyesen leadott szavazatok ezreit küldték kijavításra. A kijavítás azonban feltehetően minden esetben felügyelet nélkül történt.

c) A szavazatszámológó és megfigyelők körében eltérő szabályok alkalmazása. A legtöbb államban a pártok jelöltjei és a szavazatszámológó bizottságok jelölik ki a megfigyelőket, hogy felügyeljék a szavazatszámológó folyamatát. Az ilyen közreműködőknek regisztrált szavazóknak kell lenniük, és a választási bíróság előtt be kell mutatniuk jogosultságukat igazoló dokumentumaikat. A megfigyelést megfelelő távolságból kell végezniük, tekintet nélkül pártállásukra. Mégis, több helyen: Wisconsin, illetve Michigan államban eltérően kezelték a republikánus megfigyelőket, és több esetben be sem engedték őket a szavazóhelyiségbe, verbális támadásnak és megfélemlítésnek tették ki őket (nem utolsó sorban az önkormányzati, tehát választott vezetésű karhatalom helyi képviselői).

Pennsylvániában eltávolítottak megfigyelőt, Wisconsinban több esetben be sem engedtek republikánus megfigyelőket.

6. A SZAVAZÓGÉPEK RENDELLENESÉGEI

A szavazógépek körébe tartoznak azok az optikai szkennerek, adattörzítők berendezések, és nyomtatók, amelyek előállítják az emberek számára látható szavazólapokat. A szavazógépeket illetően a következő információ merült fel:

- Széleskörű pontatlanságok lehettek a szavazógépek működésében.

- Felmerültek megmagyarázhatatlan szavazat-átváltozások és szavazatszám-kiugrások. (Navarro, 2021)

a) Széleskörű pontatlanságok a szavazógépek működésében. A gépeken állítani lehet a feldolgozás pontosságát. Nevadában biztosan a gyártó által ajánlott szint alá állították a gépeket. A gyártói ajánlás mellett mintegy 50%-os felismerési pontosság volt mérhető (a szavazólapok 50%-a úgy ment át a gépen, hogy az eredményt nem lehet igazolni), azonban a szavazatszámoló bizottság ezt még lejjebb állította. Szintén problémát okozott, hogy az esetek 30%-ában a gép vette át az aláírás-ellenőrzés szerepét, ami Nevadában tilos.

Arizonában a szavazatok kijavítását szoftveres úton végezték. Kijavításra küldtek minden olyan szavazólapot, ahol sérült vagy olvashatatlan volt a szavazólap a szavazatszámoló szkennerek számára.

- b) Megmagyarázhatatlan szavazat-átváltozások és szavazatszám-kiugrások.**

Az Arizonában alkalmazott szoftver nem csak pontatlan volt, hanem a megfigyelők megmagyarázhatatlan szavazat-átváltoztatásokról is beszámoltak. Az esetek kétharmadában a szoftver hibásan előre kitölthette a „Biden” mezőt. A végeredmény megcáfolta a párt szerinti regisztrációs számokat és a korábbi választások alapján kialakult történelmi tendenciát. Az Antrim megyében végrehajtott igazságügyi felülvizsgálat azt igazolta, hogy az alkalmazott szoftver 68%-os hibaarányal dolgozott. A megengedett hibaarány azonban mindössze: 0,0008%. Georgia államban számos hiba adódott. A legjelentősebb egy 20.000 szavazatnyi kiugrás Biden javára és egy 1.000 darabos levonás Trump-tól.

7. STATISZTIKAI ANOMÁLIÁK A CSATATÉR ÁLLAMOKBAN

E körben a következőkről érkeztek információk:

- Jelentős változások a távolléti szavazatok visszautasításában, a korábbi választásokhoz képest.
- Kimagasló választói részvétel, olykor 100%-ot meghaladó részvétel, azaz „túlszavazás”.
- A pártregisztrációk és a történelmi adatok alapján statisztikailag valószínűtlen választási eredmények.
- Rendkívüli szavazatszám-kiugrások.

a) Jelentős változások a távolléti és levélszavazatok visszautasításában, a korábbi választásokhoz képest. Hagyományosan a távolléti szavazatok egy része kijavításra került olyan okok miatt, mint: az aláírás hiánya, nem megfelelő egyezés az aláírásokban, határidőn túli beérkezés, boríték hiánya, ami a választót azonosítja, illetőleg a választó által adott nem megfelelő vagy helytelen információ a borítékon. Miközben a 2020-as választáson Biden aránytalanul magas %-ban kapott levélszavazatokat, ezzel együtt drasztikusan zuhant a levélszavazatok és távolléti szavazatok visszautasítási

aránya. Nevadában a visszautasítási arány 1,6%-ról 0,58%-ra, Pennsylvania államban 1%-ról 0,28%-ra, Georgiában pedig 6,8%-ról 0,34%-ra csökkent.

b) Kimagasló választói részvétel, olykor 100%-ot meghaladó „túlszavazás”. Ha több szavazat van, mint regisztrált szavazó, akkor biztosan visszaélés történt. Azokban az államokban, ahol a szavazás napján is lehetett regisztrálni, elképzelhető túlszavazás, de azokban, ahol ez nem lehetséges, túlszavazás kizárt. A Michigan állambeli Wayne megyében 25 szavazókörben 100%-os volt a részvétel.

c) A pártregisztrációk és a történeti adatok alapján statisztikailag valószínűtlen választási eredmények. Az Egyesült Államokban párt szerint regisztrálnak, és meglehetősen kötött a választási magatartás. Ennek ellenére számos meglepetés született, számos helyen Biden Barack Obamát is „megverte”.

d) Szavazatszám-kiugrások történtek november 4-én hajnalban Georgia, Michigan és Wisconsin államokban. Georgiában 4-én hajnali 1:34 perckor az éjfélel eredményhez képest Biden 136.155 szavazatot hozott Trump 29.115 szavazatával szemben. Michigan államban hajnali 3:50-ig Biden 54.497 szavazatot, Trump 4.718 szavazatot kapott, Wisconsinban 3:42-ig Biden 143.379 szavazatot, Trump 25.163 szavazatot kapott az éjfélel adathoz képest.

8. ÁTLÁTHATATLANSÁG: FELTÉTELEK MEGTEREMTÉSE

Navarro külön elemzést szentel annak a folyamatnak, amely előkészítette a fenti jelenségeket.

- A levélszavazatok és távoli szavazatok számának jelentős növekedése.
- Az ellenőrzés szintjének radikális csökkentése.
- Eredmény: kétes hitelességű szavazatokkal való elárasztás.
- Mindez természetesen a részvétel soha nem látott növekedésével jár együtt.
- Az eljárási szabályok változásának lényege:
- A távoli szavazatokra vonatkozó szabályok radikális lazítása.
- Dropboxok alkalmazása.
- Szavazatgyűjtés lakásokban és mindenhol.
- Problematikus szavazógépek alkalmazása.
- Könnyített személyazonosság-vizsgálatok.
- Az aláírások ellenőrzésének könnyítése, hiánya.
- Azonosítatlan, boríték nélküli levélszavazatok figyelembe vétele, szavazatok tömeges kijavítása ellenőrizetlenül.
- A megfigyelők számának csökkentése, a megfigyelők korlátozása.
- Az alkalmazott eszközök a következők voltak:
- Az állami jogszabályok változásának kikényszerítése.
- Jog alatti szabályok (belső előírások, ajánlások, soft law) változásának kikényszerítése. Hazánkban is emlékezetes maradt, amikor az Országos Választási Bizottság átértelmezte a szavazóhelyiség fogalmát, és az épület előtti

utcát, közterületet is beleértve időben jelentősen megnyújtotta a szavazatok feldolgozása előtti várakozást. Ilyen és ehhez hasonló hatósági értelmezésekre kell gondolni, amit árnyal, hogy az Egyesült Államokban a választási bizottságok külön választott autoritást, úgynevezett speciális önkormányzatot képeznek, hasonlóan a sheriff vagy az iskolaszék intézményeihez.

- A választásokban közreműködő személyek képzése, kézikönyvek készítése és oktatása, koordinálása.
- Bírósági döntések (különösen az esetjogi kultúrákban jelentős, de hazánkban sem zárható ki bizonyos szerepe egy adott döntő pillanatban).
- Bírósági azonnali intézkedések.
- Partnerségi kapcsolatok kialakítása az állami szervek és a civil szervezetek között.
- Médiakampányok, „állampolgári tudatosság” növelése.
- Jogszabályi liberalizáció, könnyítések, módosítások a választásokhoz közeledve:
- 5 ezer főnél kisebb lakosságú településeken a szavazatszámllálásra többletidő biztosítása. (2020 június)
- Kéretlen szavazatgyűjtés engedélyezése, levélszavazat-beérkezés határidejének kitolása. (2020 augusztus)
- Általános szavazatszámllálási időtöbblet. (2020 március)
- Az indokoltság vizsgálata nélküli távolléti szavazás engedélyezése, többlethatáridő biztosítása: a regisztrációs határidők módosítása, a távolléti szavazatok és levélszavazatok beérkezésére többletidő biztosítása. (2019 október)
- Bírósági döntések:
- Arizona: Szavazólap kijavítás 5 nappal a választás napja utánig is lehetséges (2020. október 9.).
- Arizona: A szavazók regisztrációjának 2 hetes kibővítése (2020. október 5.).
- Georgia: Állampolgársággal nem rendelkező zöldkártyások szavazásának engedélyezése (2018. november 2.).
- Michigan: Általános távolléti szavazás-kérés engedélyezése (2020. augusztus 26.).
- Nevada: Általános levélszavazás lehetőségének megteremtése (2020. április 27.).
- Pennsylvania: Távolléti szavazat leadásának kibővítése a szavazás napja után 3 nappal (2020. szeptember 17)
- Wisconsin: A szabad levélszavazat-gyűjtés legalizálása (2020. október 23.). (Navarro, 2021, 13. oldal, table two³)

A pereskedések (és két esetben helyi népszavazások) mögött egy bizonyos szervezet állt, azzal, hogy növelni kell a közvélemény tudatosságát a tárgykörben. A finanszírozott szervezetek pénzt kaptak a pereskedésért annak érdekében, hogy kiterjesszék a választásokban részt vevő személyi kört és könnyítsék a szavazást. A perekben gyakran a járványra hivatkoztak, amely korlátozhatja az állampolgárok jo-

³ <https://peternavarro.com/the-navarro-report/> Letöltve: 2023. május 30.

gait ahhoz, hogy gyakorolják választójogukat. Ennek ellensúlyozására tartották szükségesnek a fent bemutatott könnyítéseket.

9. RÉSZLETES VIZSGÁLATOK MARICOPA MEGYÉBEN (ARIZONA)⁴

A korábban említett Maricopa megye, amely a közismerten sivatagos éghajlatú, tehát egyenlőtlen népsűrűségű Arizona államon belül messze a legnagyobb szavazatszámot biztosító Phoenix városát is magába foglalja, úgyszólván „állatorvosi lova” a 2020. novemberi választásnak, illetőleg az azt követő jogi-, politikai- és médiacsatározásoknak. E konkrét választási helyszín jelentőségét talán az is alátámasztja, hogy a 2021. január 6-i, Capitoliumot is érintő zavargások nyomán a Kongresszus két házának együttes ülése éppen az arizonai választás eredményének igazolása feletti vita pillanatában szakadt félbe. Ennélfogva az arizonai elektorok mandátumának igazolására már csak az események fényében, azok hatása alatt került sor.

„A korai szavazatok választóborítékjain szereplő aláírási mintázatok minősítése a borítékokon szereplő elektronikus képek alapján az aláírások meglétének felismerése szempontjából” tárgyú anomália-kutatást Dr. Shiva Ayyadurai készítette, akinek kimondottan a gépi iratfeldolgozással kapcsolatos anomália-kutatás a szakterülete, doktori fokozatát az Massachusetts Institute of Technology-n (MIT) szerezte. Megállapításainak lényege a következő.

Az Echomail a következő átfogó számokat állapította meg a vizsgálat során:

- Korai szavazói borítékok száma: 1.929.240
- Duplikált szavazólap: 17.322
- Egyedi korai levélszavazat-borítékok száma: 1.911.918 (Maricopa megye hivatalos adata: 1.918.463)
- Nincs aláírás a visszaküldött borítékon: 1.919 eset.
- Firka, olvashatatlan: 2.580 darab.

Visszaküldött korai szavazatot tartalmazó boríték, amely alkalmas aláírás azonosításra: 1.907.419, Maricopa megye szerint pedig: 1.917.008, az eltérés: 9.589 darab. Ebből a megye ténylegesen igazolt és megszámlolt, figyelembe vett 1.915.487 darabot.

Az átfogó megállapításokkal kapcsolatos problémák a következők:

1. A végső összevetésből nem derül ki, hogy eredetileg hány választóborítékot kapott a megye. Az Echomail olyan adatbázist kapott áttekintésre, amelyben 1.929.240 darab választóboríték elektronikus képe volt található azzal, hogy ezt mind Maricopa megye kapta. Ennek ellenére a választás eredményét megállapító végső jelentés nem tartalmazza azt az adatot, hogy hány borítékot kapott ténylegesen

⁴ A vizsgálati eredmények megtalálhatók Arizona Állam Szenátusa republikánus frakciójának honlapján: https://www.azsenaterepublicans.com/_files/ugd/2f3470_05deb65815ab4d4b83938d71bc53459b.pdf Letöltve: 2023. május 30.

a megye. Ez a megállapítás arra utal, hogy eltérhetett a borítékszám a szavazatszámától, tehát lehettek esetleg olyan „levélzavazatok”, amelyekhez nem keletkezett megfelelő mennyiségű és/vagy minőségű boríték.

2. Az Echomail 34.448 olyan korai levélzavazat-borítékot azonosított, amely 2-szeres, 3-szoros vagy 4-szeres többszörözött példány, amelyek összesen 17.126 fő szavazótól származtak, miközben ezeknek a duplázását nem szerepeltették a megye végső jelentésében.

3. 6.545 olyan levélzavazat-borítékot rögzített Maricopa megye, amit az Echomail nem talált meg az átadott adatbázisban.

4. Az Echomail 464 olyan, semmilyen aláírással nem rendelkező levélzavazat-borítékot talált, amiről a megye nem tud. Az Echomail 1.919 ilyen borítékot talált, míg a megyei hatóságok 1.455 darabot. A kettő közötti különbségből adódik a 464 ismeretlen eredetű levélzavazat és kapcsolódó boríték.

5. Firka (vagy inkább: maszat, folt) az aláírás helyett: 2.580 darab. Firka (maszat, folt) olyan aláírásmező, amiben a nem fehér pixelek aránya 0,1% és 1% között van. Az Echomail nem kapott megbízást arra, hogy az aláírásokat igazolja.

6. A megye 587 „rossz aláírást” azonosított, ami a beérkezett mennyiségnek mindössze 0,031%-a. Ha a fenti kategóriába eső 2.580 darab borítékot ide sorolnánk, akkor is mindössze 0,134% lenne a rossz aláírások aránya. Ez az arány mintegy négyszerese a megye által jelentett mértéknek.

7. Míg a korai levélzavazatok mennyisége Maricopa megyében a 2016-os általános választásokhoz képest 1.257.179 darabról 1.918.463 darabra nőtt a 2020-as választások alkalmával, ami 52,6%-os mértékű növekedés, aközben az aláírások azonosságának hiánya miatt visszautasított levélzavazatok száma 59,7%-kal csökkent. Arizona államban ugyanis levélben kell kérni a levélzavazatot: ez egy aláírás, majd a kiküldött, egyedi azonosítóval ellátott válaszborítékot kívülről alá kell írni, ez hivatott biztosítani, hogy a szavazat jogosulttól jött (második aláírás). A kifogásolt szabálytalanság lényege, hogy a levélzavazatot kérő űrlapon szereplő aláírás nem egyezik a levélzavazatot tartalmazó szabvány boríték külső felületén szereplő aláírással. Ez egy olyan összefüggés, amire csak az a magyarázat adódik, hogy az elfogadhatóság kritériumait lényegesen alacsonyabbra helyezték annak érdekében, hogy lehetőleg akkor is folyamatos legyen a szavazatok feldolgozása, ha esetleg lényeges eltérés van a két aláírás között azért, mert más kéz töltötte ki vagy más személy neve szerepel a két borítékon, aminek aláírásmezőjének egyeznie kellene.

8. A megye 9.589 darabban több korai levélzavazat-válaszborítékot küldött aláírás azonosításra, mint ahány darabot az Echomail mint aláírással rendelkezőt azonosított.

9. A megye által alkalmazott aláírás-hitelesítési folyamat teljes auditálására van szükség, amit csak úgy lehet megtenni, ha minden egyes válaszboríték-aláírást összevetünk az illető szavazó regisztrációs űrlapján lévő aláírásával. Ez kellő kvantitatív mérési lehetőséget adna arra, hogy az alkalmazott aláírás-hitelesítési eljárás megbízhatósági szintjét meghatározzuk.

10. AZ ECHOMAIL ÁLTAL ALKALMAZOTT MÓDSZERTAN

A korai levélszavazatok feldolgozása, és általános értelemben a választási rendszerek olyan komplex mérnöki (szociotechnikai) rendszerek, amelyek párhuzamos és szakaszos folyamatokat bonyolítanak le rendszerek sokaságában, miközben sokféle szereplőt kötnek össze. Maricopa megyében a választási hivatalnokok az összes leadott szavazat 91,67%-át dolgozták fel a korai szavazatok rendszerén keresztül, legalábbis ez derül ki a választásról készített végső, hivatalos jelentésből, azonban egyebek mellett a választókörzetek szintjén jelentkező aggályok váltották ki az állami szenátus döntését, hogy átfogó auditnak vesse alá a megyében lebonyolított 2020-as általános választást.

Az audit (ezen része) arra irányult, hogy megállapítsuk a beérkezett levélborítékokon található aláírások számát, és ezt összevessük a hivatalos adatokkal. Az audit ezen részét végző Shiva Ayyadurai (Echomail Inc.) 40 év tapasztalattal rendelkezik az aláírásminták felismerési módszerek és a kapcsolódó mérnöki rendszerek területén.

A vizsgálat során az Echomail 1.929.240 darab válaszbortéket kapott Arizona Állam Szenátusától, amiken az Echomail vizsgálati eljárások sorát hajtotta végre.

A vizsgálat során világossá vált, hogy a válaszbortékok között van 34.448 olyan, ami 2-szeres, 3-szoros vagy 4-szeres duplikált példány, amelyek összesen 17.126 szavazótól származnak, miközben egyetlen duplázás sem szerepelt a megye választásról szóló végleges hivatalos jelentésében.

A választási rendszer mérnöki rendszerként (folyamatként) is értelmezhető. Az ilyen rendszerek folyamatos felügyelet és visszajelzés mellett üzemeltethetők, különös figyelmet érdemelnek az anomáliák körébe tartozó magatartások és jelenségek. Az ilyen mérnöki rendszerek sikere nem kis mértékben azon múlik, hogy a döntéshozók támogatást, készíttést kapnak-e arra, hogy visszajelzést adjanak, illetőleg kivizsgálják az anomáliák körébe tartozó magatartásokat tekintet nélkül arra, hogy azok kis- vagy nagy mértékűek-e. A mérnököknek szükségük van a rendkívüli magatartásokkal kapcsolatos jelzésekre, mert így ki tudják küszöbölni az eltérések mögöttes okait, és összességében jobb, egységesebb rendszert tudnak létrehozni. A 2020-as választások alkalmával az Arizona állam-beli, Phoenix városát is magába foglaló Maricopa megyében felmerült sorozatos, és ki nem javított problémák arra vezették az állam Szenátusát, hogy elrendelje ezt az átfogó vizsgálatot.

A vizsgálat egyik lényeges eleme az volt, hogy megállapítást nyerjen, hogy hány aláírás szerepel a korai levélszavazatokon, és ez a szám hogyan viszonyul a hivatalos végeredményhez.

Az észlelt anomáliák mögöttes okai feltárásának szükségszerű következményeként egy még robosztusabb választási rendszert kialakításának teremtődtek meg a feltételei, amely pontosabb, megbízhatóbb, áttekinthetőbb és mások számára modellértékű lesz. A négy legfontosabb, egész rendszerre kiható tulajdonság a minőség, a megbízhatóság, a biztonság és a rugalmasság.

A viselkedési mintázat felismerés (pattern recognition) osztályozási módszer az aláírás megléte vizsgálatának központi eleme. Magában foglalja az egyes elemek érzékelésének módszerét, az észlelt elemek csoportosítását, illetőleg azt a képességet, hogy a normálisnak tekintett észleléseket megkülönböztessük a nem normális észlelésektől.

A lépések tehát a következők: 1. tulajdonság észlelése, 2. csoportosítás, 3. tanulás.

Példaként vegyünk egy egyszerű rendszert, amiben egy input, egy output van és középen a rendszer (amolyan „fekete dobozként”). A példában a rendszer bármely időállapotban egy „rendszerállapotot” mutat, azaz bizonyos tulajdonságokkal rendelkezik. A mintázatkutatás lényege, hogy azonosítsuk azokat a rendszerállapotokat, amelyeket a rendszer normális, kívánatos vagy nem normális, nem kívánatos állapotának tekintünk. Ahhoz, hogy a rendszer tulajdonságait megállapítsuk, jelzéseket, jeleket kell gyűjtenünk a rendszerről, amelyek annak állapotát jelzik.

A viselkedési mintázat-kutatás matematikai modellezésen, valamint aláírás (=jel) észlelésen és osztályozáson nyugszik. A matematikai modellt a lehetséges input és output értékeket szimulálja a rendszerben. Ezzel szemben az aláírás-felismerés a normál észlelésből és szakértelemből táplálkozik, ennél fogva az emberi intuíción és az informatika tudományra egyaránt támaszkodik. Ha az emberi tényezőt kihagyjuk és csak tisztán matematikai alapon közelítjük meg a kérdést, az jelentős tévedésekhez vezethet. Ennek megfelelően például az arcfelismerés területén régebben a kutatók a számítógép számára értelmezhető kétdimenziós képekre és az ezek kezeléséhez szükséges számítókapacitásra összpontosítottak, és úgy vélték, hogy a magasabb felbontás jobb. Ma már ismert, hogy a mintázatfelismerés a kulcselemek felismerésére kell, hogy összpontosítson, ahol a felismerendő tulajdonságok számossága véges sok.

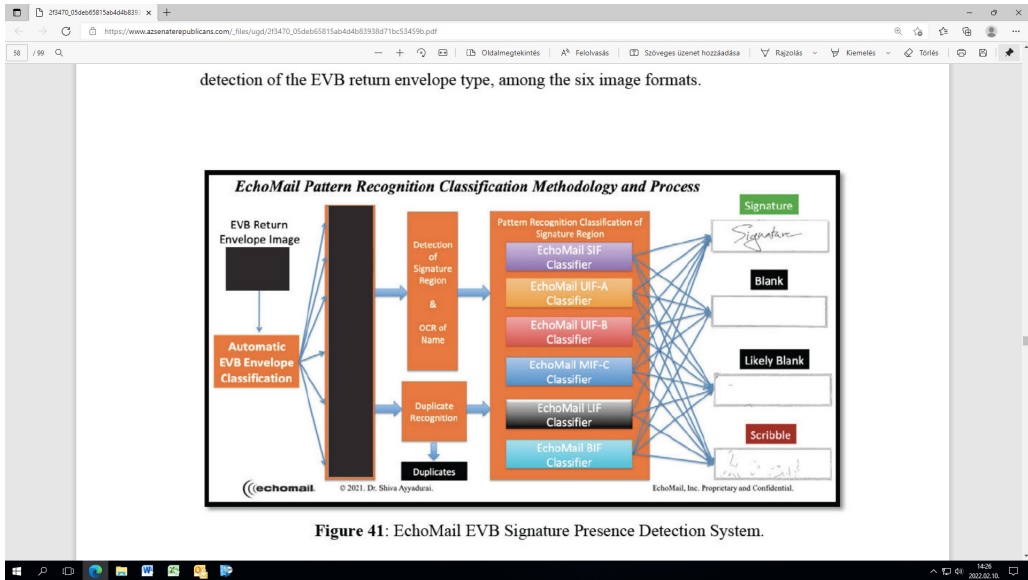
A korai levélszavazatokat tartalmazó borítékokról készült elektronikus képek osztályozása a következő lépésekben történik:

Első lépésként össze kell gyűjteni és tárolni kell a korai levélszavazatok borítékjairól (EVB, Early Voting Ballot) készült képeket.

Második lépésként az Echomail aláírások meglétét megállapító rendszerét alkalmazzuk annak érdekében, hogy:

1. Azonosítsuk az EVB borítékokon a duplikált aláírásokat.
2. Azonosítsuk az aláírásmezőt.
3. Osztályozzuk az aláírásmezőt a következő kategóriák szerint: 1. van aláírás, 2. üres, 3. valószínűleg üres, 4. folt/firka.

Az EVB borítékok képeiről szóló adatokat Arizona Állam merevlemezen adta át. A merevlemezen fő szabály szerint TIFF formátumú képek voltak két fő mappában, de összesen 6 féle formátum (nagy méretű szavazólapok gyengén látók számára, Braille szavazólapok vakok számára, stb.) Az elsőben a „rendes” korai levélszavazatok, a másodikban a tengerentúli (UOCAVA) levélszavazatok boríték képei voltak. A folyamat végén megtörtént a borítékok osztályozása. A modell működését a következő kép szemlélteti.

2. számú ábra.

Az Echomail által kialakított aláírásmező-típusok szemléltetése

Forrás: https://www.azsenaterepublicans.com/_files/ugd/2f3470_05deb65815ab4d4b83938d71bc53459b.pdf

Az automatikus osztályozást követően a rendszer végrehajtja a duplumkeresést, a megtalált duplumokat megjelöli. Ezt követően a rendszer egyes tulajdonságokra keres rá annak érdekében, hogy megtalálja és feltárja az aláírásmező tartalmát. Amennyiben az aláírásmezőben 0% nem fehér pixelsűrűség található, üresnek minősíti a rendszer. Ha 0% és 0,1% között van ez az érték, akkor valószínűleg üres, ha 0,1% és 1% között van, akkor folt/firka minősítést kap, ha pedig 1%-nál magasabb ez az érték, akkor „van aláírás” minősítést ad a rendszer. Fontos megjegyezni, hogy egyes választók úgy írták alá a boríték külső oldalát, hogy aláírásukat nem a hivatalos aláírásmezőben helyezték el, azonban ebben a vizsgálatban kizárólag azokat vizsgáltuk, amelyek az aláírásmezőben vannak. Az általunk alkalmazott kritérium meglehetősen alacsony: 1%-os nem fehér pixel aránynál már a gépi minősítés „van aláírás” volt. Az audit kezein kívül ennek ellenére ilyekeztünk megtalálni az aláírást a borítékon.

11. AZ ECHOMAIL MENNYISÉGI MEGÁLLAPÍTÁSAI

Az Echomail által vizsgált borítékok száma 1.929.240 darab volt összesen 6 kategóriában (a gyengénlátó- és vak-barát szavazólapok borítékait is ideértve). Mindezek alapján a duplumok száma 33.868, ami 16.934 szavazóhoz köthető. A 3 példányos borítékok 564 darabot tettek ki, amelyek 188 szavazóhoz köthetők, a 4 példányos bo-

rítékok 16 darabot tettek ki, és ezek 4 szavazóhoz voltak köthetők.

Összesen tehát 34.448 duplummal érintett borítékot találtunk, amelyek összesen 17.126 szavazóhoz voltak köthetők. Ezek alapján a teljes vizsgált körből el kellene távolítani 17.322 darab duplumot, hogy a valódi korai levélszavazat (EVB) darabszámot kapjuk, így ez a szám 1.911.918 lenne. Duplum képződhet úgy, hogy mindkét érintett borítékon van aláírás, de úgy is, hogy a fenti kategóriák (nincs aláírás, valószínűleg nincs aláírás, firka/folt, van aláírás) bármelyikébe tartozhatnak a duplummal érintett levélszavazat-borítékok.

Ha tisztán a duplummal érintett levélszavazatokat tekintjük, ez a sokaság 34.448 darab. Ha ezt levonjuk a vizsgált borítékok teljes számából, 1.929.240-ból, akkor 1.894.792 darabot kapunk. Ebből a sokaságból 1.890.500 darab (99,77%) rendelkezik aláírással, 2.420 darabon van firka/folt, 1.771 darab üres, 101 darab pedig valószínűleg üres.

Ha a 33.868 darab kétpéldányos duplumot tekintjük, ezeken belül 15.288 darabra igaz, hogy a duplum mindkét példányán van aláírás, 1348 darabnál a duplum egyik tagján van aláírás, a másik tagja üres. 26 darab estén az egyik aláírás megvan, a másik aláírásmező valószínűleg üres, 72 esetben az egyik aláírás megvan, a másik firka/folt. 6 darab esetén az egyik példányon firka/folt szerepel, a másik üres, 7 esetben firka/folt - valószínűleg üres, 142 esetben firka/folt – firka/folt, 36 esetben üres-üres, 5 esetben üres és valószínűleg üres, 4 esetben pedig valószínűleg üres – valószínűleg üres a párosítás. Az így képezhető párok száma tehát összesen 16.934 darab. Hasonló kombinációk a 3 és 4 példányos borítékok esetében is létrehozhatók, 3 példányosból 564 darabot, 4 példányosból pedig 16 darabot talált az audit.

12. ANOMÁLIAKUTATÁS: AZ IDŐBELI LEFUTÁS VIZSGÁLATA

Az anomáliakutatás következő lépése annak vizsgálata volt, hogy időben hogyan történt a duplumérkezés eloszlása abszolút számok tekintetében és az össz-szavazat mennyiség arányában.

Date	EVBRE	Blanks	Blanks%	Scribbles	Scribbles%	Duplicates	Duplicates%
10/9/20	5454	6	0.1100%	4	0.0733%	13	0.2384%
10/10/20	27978	90	0.3217%	34	0.1215%	291	1.0401%
10/12/20	45203	144	0.3186%	41	0.0907%	347	0.7676%
10/13/20	28453	46	0.1617%	43	0.1511%	237	0.8330%
10/14/20	190517	640	0.3359%	236	0.1239%	2079	1.0912%
10/15/20	136004	383	0.3040%	163	0.1194%	1392	1.1047%
10/16/20	97118	295	0.3038%	138	0.1421%	1131	1.1646%
10/17/20	80924	183	0.2261%	105	0.1298%	779	0.9626%
10/18/20	43185	121	0.2802%	65	0.1505%	567	1.3130%
10/19/20	2778	2	0.0720%	5	0.1800%	272	9.7912%
10/20/20	121404	242	0.1993%	173	0.1425%	1599	1.3171%
10/21/20	93313	193	0.2068%	136	0.1457%	1269	1.3599%
10/22/20	76339	177	0.2319%	119	0.1559%	932	1.2209%
10/23/20	76053	148	0.1940%	104	0.1367%	1577	2.0760%
10/24/20	80451	80	0.0994%	105	0.1305%	976	1.2132%
10/25/20	62768	63	0.1004%	71	0.1131%	916	1.4593%
10/26/20	7653	8	0.1149%	17	0.2410%	341	4.8348%
10/27/20	105905	97	0.0916%	185	0.1747%	1086	1.0254%
10/28/20	116391	115	0.0988%	148	0.1272%	1982	1.7029%
10/29/20	84920	80	0.0942%	151	0.1778%	1182	1.3919%
10/30/20	69862	55	0.0796%	104	0.1508%	1295	1.8513%
10/31/20	63356	36	0.0568%	90	0.1421%	999	1.5768%
11/1/20	67120	39	0.0581%	127	0.1892%	1860	2.7712%
11/2/20	16377	22	0.1343%	50	0.3053%	1332	8.1334%
11/3/20	67170	28	0.0417%	118	0.1757%	2197	3.2708%
11/4/20	157904	82	0.0519%	232	0.1469%	3392	2.1451%
11/5/20	1874	5	0.2668%	13	0.6937%	1595	85.1121%
11/6/20	2380	7	0.2941%	12	0.5042%	744	31.2605%
11/7/20	1532	2	0.1323%	10	0.6648%	1459	96.4947%
11/9/20	632	4	0.6329%	6	0.9494%	607	96.0443%
Total	1919598	8393	0.1768%	2805	0.1461%	34448	1.79%

Table 14: SIF's by Date, EVBRE, EVBRE%, and Count and Percentage of Blanks, Scribbles, and Duplicates.

The total number of SIF's in Table 14 represents 99.5% all EVB return envelopes (as

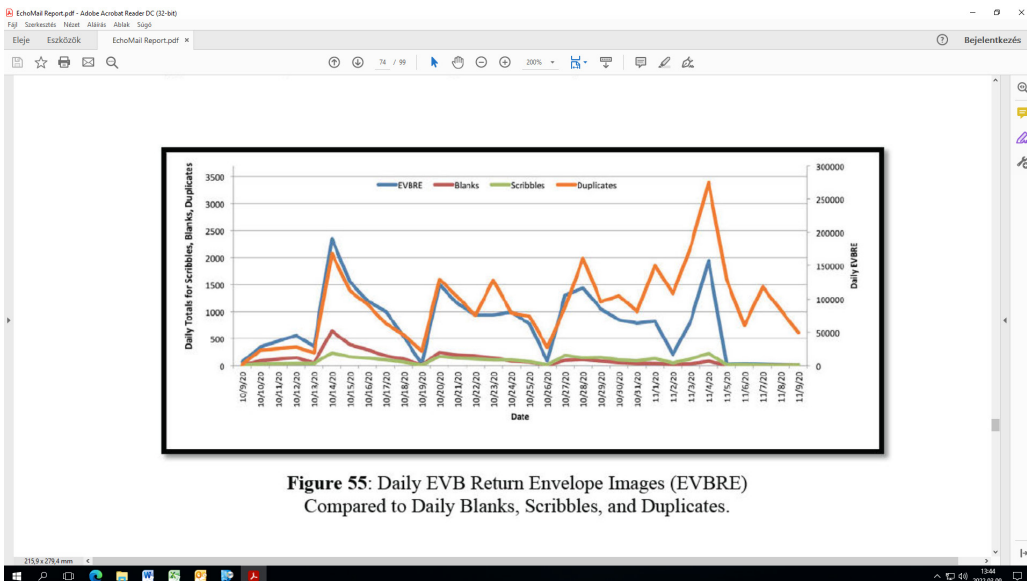
3. számú ábra.

Az anomáliakutatás adatai: a korai levélszavazatok körében észlelt üres, folt/firka és duplum levélszavazatok számai

Forrás: https://www.azsenaterepublicans.com/_files/ugd/2f3470_05deb65815ab4d4b83938d71bc53459b.pdf

A második oszlop (EVBRE – Early Voting Ballot Return Envelope) mutatja a korai levélszavazatok napi beérkezési számát a rendelkezésre álló elektronikus képek alapján. Beérkezési napként az a nap szerepel, amely napon a megyei választási bizottság megkapta a boríték-képeket. A többi oszlop az üres (blank), firka (scribbles) és a duplikált (duplicates) aláírásmezők abszolút számát és százalékos arányát mutatja.

Ha összevetjük az összes beérkezés napi alakulási ütemét azokkal, amelyek ezekben az oszlopokban szerepelnek, világossá válik, hogy az érkezések időbeli eloszlása a vizsgált tulajdonságokra nézve jelentősen eltér.

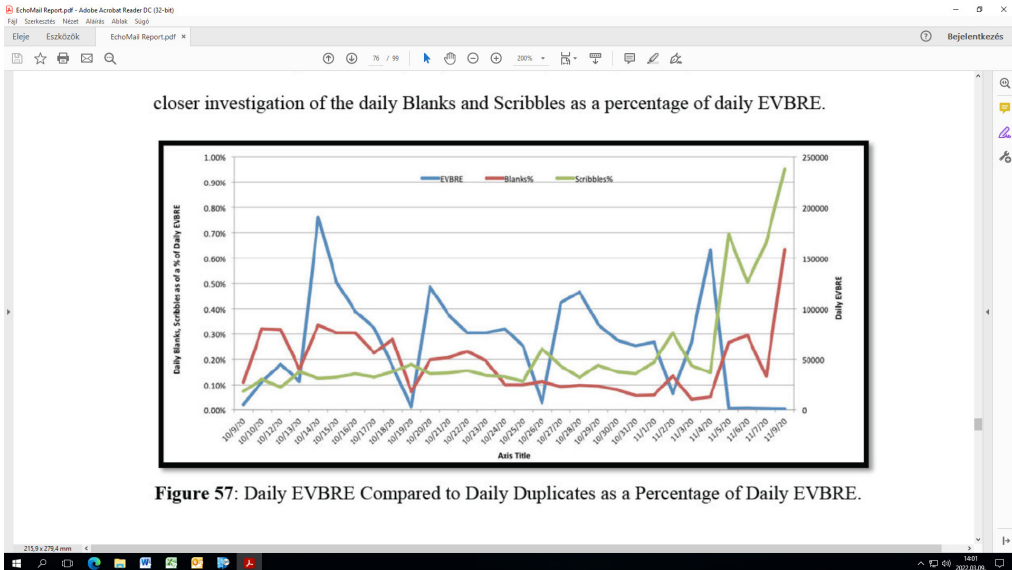
4. számú ábra.

Az Echomail által alkalmazott kategóriákban szereplő levélszavazatok érkezésének napi lefutása.

Forrás: https://www.azsenaterepublicans.com/_files/ugd/2f3470_05deb65815ab4d4b83938d71bc53459b.pdf

A fenti ábrán látható, hogy a duplumok (sárga) érkezési mintázata 2020. október 28-án elvált, majd 29-én visszatért a teljes sokaság érkezési mintázatához, ezt követően azonban az eltérés tartóssá válik. A duplumok mennyisége 6 nap alatt elérte a 7.797 darabot, ami a teljes duplumszám (34.448 darab) 22,6%-a.

A következő ábra a beérkező korai levélszavazatok (EVBRE) időbeli érkezési mintázatát és az „üres” és „firka” kategóriájú szavazólapok %-os arányának időbeli mintázatát mutatja. Az előzetes feltevés szerint az utóbbiak %-os arányának követnie kellene a teljes sokaság számosságának változását.

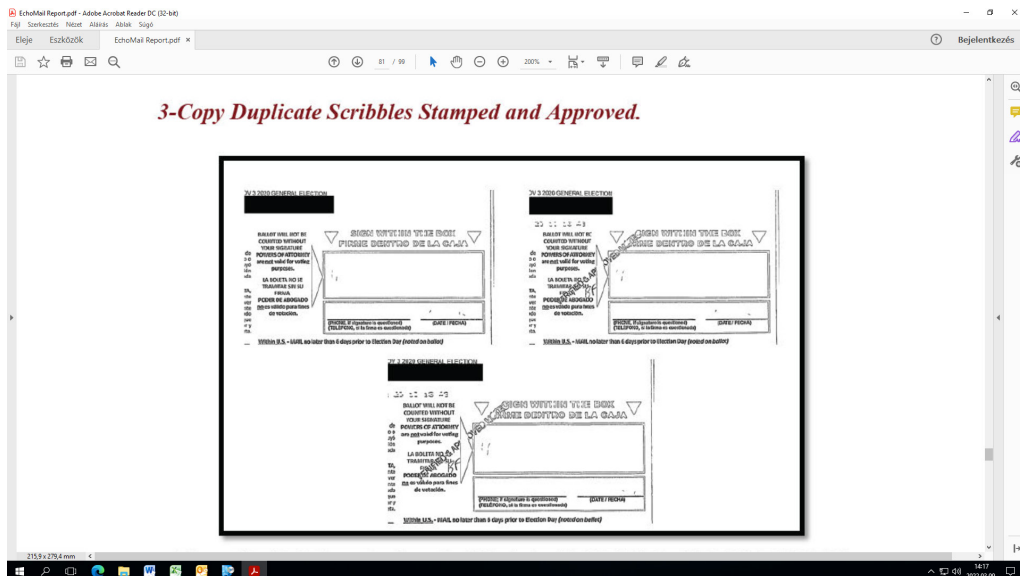

5. számú Ábra. A korai levélszavazatok beérkezési mintázata a napi duplumképződés adataival összevetve.

Forrás: https://www.azsenaterepublicans.com/_files/ugd/2f3470_05deb65815ab4d4b83938d71bc53459b.pdf

A fenti ábrán a kék görbe mutatja a teljes sokaság alakulását, a zöld a „firka”, a piros az „üres” mezők alakulását. Az összevetésben szembeötlő, hogy a november 6-i „urnazárás” követően milyen mértékben érkeztek problematikus borítékkal rendelkező szavazólapok.

Az alábbi ábra egy példát mutat a lebélyezett és elfogadott „firka” aláírásmezővel rendelkező válaszborítékra.

6. számú ábra. Elfogadott levélszavazat aláírásmezője. Az Echomail kategorizációjában a „firka” kategóriába került.

Forrás: https://www.azsenaterepublicans.com/_files/ugd/2f3470_05deb65815ab4d4b83938d71bc53459b.pdf

13. KÖVETKEZTETÉSEK

Természetesen az amerikai rendszer döntő különbségekkel rendelkezik a magyar választási rendszerhez képest. A legszembeötlőbb különbség, hogy az USA-ban a levélszavazatok óriási jelentőségre tettek szert az utóbbi években, míg Magyarországon ez nem terjedt el, illetve nem megengedett ilyen mértékben, bár a jelentősége nőtt a külföldön élő jogosultak esetében. A levélszavazás technikája sokkal zártabb hazánkban, a vállalkozók általi gyűjthetőség (ballot harvesting), illetőleg az, hogy a szavazólapok ellenőrizetlenül (az angolban a chain of custody, tehát az ellenőrzési lánc hiányossága, annak megtörése okozza a problémát). Szintén fontos megemlíteni, hogy Magyarországon papír szavazólapok kerülnek feldolgozásra, a papír szavazólapok megtekinthetők és ellenőrizhetők, a számlálás is a papír szavazólapok alapján, nem pedig a róluk készített digitális kép alapján történik. Megemlítendő továbbá, hogy Magyarország unitárius államként központilag szervezi a választások lebonyolítását, a helyi jogfejlesztésnek nincs szerepe.

A jövőben azonban elképzelhetők olyan reformelképzelések, amelyek akár a digitalizáció irányába kívánják tolni a rendszert, illetve a részvételi szavazás helyett a levélszavazást kívánják majd előtérbe helyezni. Az Egyesült Államok legutóbbi általá-

nos választásán szerzett, és részben e műben bemutatott tapasztalatok azt támasztják alá, hogy érdemes ezen törekvésektől egészséges távolságot tartani.

Szintén fontos tanulság, hogy a statisztikai megfigyeléseket mennyire lehet bizonyítékként elfogadni. Ezeknek a 2002-es magyarországi választásoknál lett volna jelentősége, de ennek részleteiben való kutatása már csak történelmi eszközökkel történhet, ha egyszer sor kerül rá.

Kapcsolattartó szerző:

Gellén Márton

Gál Ferenc Egyetem

Teológiai Kar

6720 Szeged

Dóm tér 6.

gellenkozpolitika@gmail.com

Corresponding author:

Márton Gellén

Faculty of Theology

Gál Ferenc University

Dóm square 6.

6720 Szeged, Hungary

gellenkozpolitika@gmail.com

Hivatkozás: Gellén, M. (2023). A 2024. évi amerikai választások elé – Empirikus vizsgálatok az Egyesült Államokban lezajlott 2020 novemberi általános választások kapcsán, *Deliberationes*, 16(1), 49–71.

IRODALOMJEGYZÉK

Ayyadurai, Shiva AyyThe Echomail Report. Pattern Recognition Classification of Early Voting Ballot (EVB) Return Envelope Images for Signatire Presence Detection. An Egnineering Systems Approach to Identify Anomalies to Advance the Integrity of US Election Processes

<https://www.azsenaterepublicans.com/echomail-report>

https://www.azsenaterepublicans.com/_files/ugd/2f3470_05deb65815ab4d4b83938d71bc53459b.pdf

Navarro, P. (2021). The Navarro Report. <https://peternavarro.com/the-navarro-report/>

Deliberationes tudományos folyóirat
16. évfolyam 1. szám 2023/1, 72–86. oldal
Kézirat beérkezése: 2023.05.15.
Kézirat befogadása: 2023.09.30
[DOI: 10.54230/Delib.2023.1.72](https://doi.org/10.54230/Delib.2023.1.72)

Deliberationes Scientific Journal
Vol.16; Ed.No. 1/2023, pages: 72–86
Paper submitted: 15th May 2023
Paper accepted: 30th September 2023
[DOI: 10.54230/Delib.2023.1.72](https://doi.org/10.54230/Delib.2023.1.72)

MARY AS AN ANTITYPE TO RELIGIOUS IN LIVING THE EVANGELICAL COUNSELS, AS WELL AS COMMUNITY LIFE AS EXAMINED UNDER CIC 599-602

Esiobu Anayo Augustus

Faculty of Theology, Gál Ferenc University

Abstract

The evangelical counsels of chastity, poverty and obedience, as well as community life, taken up by religious and institutions of consecrated life as vows are deeply rooted in the life style of (apart from Jesus who is the Master of all virtues) Blessed Virgin Mary. This article quotes Mary, the mother of Jesus an “antitype” of religious life by virtue of the pattern of life she lived.

The religious assume the evangelical counsel of chastity *pro regno Dei*, that is, for the kingdom of God, as a sign of the life to be lived in the world to come. This was practiced by Mary *ante partum* (before giving birth to her son), *in partu* (during birth), and *post partum* (after birth) as well. In other words, Mary is *semper virgo* (every virgin). She lived the other two evangelical counsels in the same way namely: evangelical counsel of poverty and evangelical counsel of obedience. The former (counsel of poverty) is meant to imitate Christ who disregarded his richness as God and assumed a poor state for our redemption. He told his apostles to renounce from everything and also from themselves in order to follow him (Mt 16:24-25; Mk 8:34; Lk 9:23; 14:27). The same life of self-offer and total renouncement was lived on a high level by his mother, the Blessed Virgin Mary, who seeing all these treasure surrounding her son, did not hold on them for private interest. The later, the evangelical counsel of obedience unto death was a special attribute of Mary, who said “yes” to the “no” of the first Eve, corrected the sins of disobedient committed by Eve, welcomed the Word of God and submitted herself to the blessed will of God.

In addition, after the ascension of Jesus, Mary lived the rest of her life in the community of the apostles and first disciples as commanded by her son. She was among the first community, the “primitive church” who joined constantly in prayer with some women and brothers. The communion (*koinonia*) and fellowship lived by this early church, which even extended to sharing everything (common activities, com-

mon wealth, common work, common teaching, etc.) is today the antitype of the community life of the religious and institutes of consecrated life, and Mary participated in all these.

We are then rest assured, that besides Jesus Christ, Mary is an antitype of the religious in living the evangelical counsels as well as community life, which also forms the basis of the strong bond between her and almost all the religious communities and institutes of religious life in the world.

Key words: Mary's life, evangelical counsels, communion, religious, institutes of religious life, antitype life.

MÁRIA MINT AZ EVANGÉLIUMI TANÁCSOK ÉS A KÖZÖSSÉGI ÉLET MEGÉLÉSÉNEK AZ ELŐKÉPE A CIC 599-602 ALAPJÁN

Esiobu Anayo Augustus

Gál Ferenc Egyetem, Teológiai Kar

Absztrakt

A tisztasági, a szegénységi és az engedelmisségi evangéliumi tanácsok valamint a közösségi élet, amelyet a szerzetesek, illetve a megszentelt élet intézményei vállalnak, Jézus élete mellett különösképpen a Szűz Anya életformájából merítkezik. Ez a tanulmány az életére való tekintettel a Szűz Anyát is tekinti a szerzetesi élet előképének az evangéliumi tanácsok megtartására vonatkozólag.

A szerzetes vállalja a tisztaság evangéliumi tanácsát a *pro regno Dei*, azaz a Menynek országáért, azt, amit az eljövendő életnek kell élni. Ezt az evangéliumi tanácsot Szűz Mária Jézus születése előtt (*ante partum*), a szülés közben (*in partu*), illetve a szülés után (*post partum*) egyaránt gyakorolta. Mária mindenkor szűz (*aeiparthenos, semper virgo*). Hasonlóképpen gyakorolta a másik két evangéliumi tanácsot is: a szegénységre és az engedelmisségre vonatkozó tanácsot. Az előbbi (a szegénységi tanács) Krisztust követi, aki bár, mint Isten gazdag, mégis a szegénység állapotát választotta az emberi nem megváltásáért. Jézus azt mondta tanítványainak, hogy aki követni akarja őt, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét, és úgy kövesse. Ezt a teljes önmegtagadást, lemondást az édesanya, Mária élte meg a legnagyobb mértékben, bár tudatában volt mindazoknak a kincseknek, amelyek a Szent Fiát veszik körül, mégsem ragaszkodott hozzájuk, nem kívánta azokat saját érdekére fordítani. Az utóbbi tanács (a halálíg tartó engedelmisségi tanács) betartása szintén a Szűz Anya életére volt a legjellemzőbb, aki igent mondott arra, amire az első Éva nemet mondott, így javítva az első Éva engedetlenség bűnét. Befogadta az Isteni Igét és alávetette magát Isten szent akaratának.

Továbbá Jézus mennybementele után Szent Anyja, Mária Jézus utasításának megfelelően az apostolok, illetve az első keresztények közösségében élt haláláig. Tagja volt az első kezdetleges egyháznak, akik állhatatosan együtt tartottak az imádságban más asszonyokkal és testvérekkel. Az óegyház által megélt közösség (*koinonia*) és testvériség, amely életük minden részére kiterjedt (napi foglalkozások, vagyonszövetség, közös munka, közös tanítás, stb.), napjainkig előképe annak a közösségi életnek, amelyet a szerzetesek, illetve a megszentelt élet intézményei élnek.

Így tehát teljes bizonyossággal állíthatjuk Jézus mellé a Szűz Anyát, mint a szerzetesek előképét legfőképpen az evangéliumi tanácsok, illetve a *koinonia* megélése tekintetében. Ez magyarázza azt a nagy köteléket, amely a szerzetesek, illetve a megszentelt élet intézményei és a Szűz Anya között mind a mai napig fennáll.

Kulcsszavak: Mária élete, evangéliumi tanácsok, közösségi élet, szerzetes, megszentelt élet intézményei, előkép,

The life of evangelical counsel of chastity, poverty and obedience in religious life (can 599-601), as well as community life (can. 602) led by institutes of consecrated life were also practiced in a special way by Mary the mother of God, thereby prefiguring religious and at the same time foreshadowing religious life. Naturally, the first antitype to be mentioned in aspect of dialogue on this topic is Jesus Christ himself, our savior, who is God, who should be regarded as the general recommender of the religious life. He taught his disciples to leave their families and worldly things to follow him in poverty, chastity and obedience. Besides him, Mary his mother should be the second person to be mentioned, who also lived these evangelical counsels in an esteemed way as her lifestyle. In the first centuries of Christianity, the forerunners of religious life (virgins, widows, ascetics) made trials on living life of chastity, then, the hermits who came together to form the monastic religious communities adopted the three evangelical counsel that prevailed in the lives of religious till today.¹ All these forms of life who attempted or tried to live evangelical counsels respectively focused on following Christ more closely by living his life, the life of chastity, poverty and obedience, the life which was also lived by Mary his mother.

This article therefore focuses on the lifestyle lived by Mary, which enabled her to be counted an antitype of religious life. The dedication of life by the religious in following Christ (who is the master of the virtues of chastity, poverty and obedience) more closely under the action of the Holy Spirit, which in this case, forms a stable life for them, through which they contribute in an extraordinary way in building up the Church and the salvation of the world (cf. CIC 573-§1) places their lives parallel

¹ Erdő, P. - Szurómi, SZ. A. (2014). *Egyházjog*. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 390; cf. Puthiadam, I. (2010). *A short history of Religious life*. From the Desert of Egypt to the Oasis of the second Vatican Council, Asian Trading Corporation; Pitts, M. D. (2009). *The threefold response of the vows*. In *The Foundations of Religious Life*. Council of Major Superiors of Women religious (Eds). Pauline. Especially 139-160.

to Mary's own, in such a way to adopt the rudiments of perfection and to be worthy sacrifices offered to God and for the service of mankind.

Both *Codex Jurix Canonici*² and *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*³, as well as *Pio-Benedictine Code of Canon Law*⁴ affirm that religious life is a stable state of life by which one follows Christ closely who is the teacher and exemplar of holiness. It points that through this life the person dedicates himself totally by a new and special title, all for the service of the kingdom of God. It is a form of life practiced by Jesus and Mary, therefore those striving to live like them in observing the three evangelical counsels should embrace it as a stable form of their life as well.

MARY'S CHASTE LIFE

Before we place the chaste life of religious side-by-side with the one lived by Mary the Mother of God, it would be necessary if we deep down into the real meaning of the phenomenon, *chaste*. By doing so, we will understand the form of life she lived, acknowledge its density and respect its quality. We would then appreciate the motive of this article in quoting Mary as the pioneer of religious chastity, and be clarified on the reasons why religious stick to her as their mistress in the journey of attaining Christ's perfection.

A chaste life is a life that sacrifices marriage and every other form of act pertaining to marriage or sexual intercourse, in other words, a total celibate life⁵ taken up through the profession of evangelical counsel *pro regno Dei*, that is, for the sake of the kingdom of God. Hence canon 599 says: *The evangelical counsel of chastity assumed for the sake of kingdom of God... entails the obligation of perfect continence in celibacy*. Andrés (1999) made it clear that chastity means total abstinence from every manner against the sixth and ninth commandment as well as Christian moral as necessitated by mandate of celibacy.⁶ This state of life is true not only for religious and other institutes of consecrated life, but also for clerical priests (canon 277 §1), and in each case, it aims at a perfect, easy self-submission to Christ with a heart undivided for a total service of God and humanity. The emphasis is laid here on a more and effective handing over of oneself to serve for the kingdom of God and salvation of men. That is, as Hoffman, D. – Cole, B. (2011) pointed, it aims at, not only engaging in divine worship, but also, by virtue of the true being of a religious, becoming a divine worship. The 1917 Code remarks that the faithful take up these vows of keeping the evangelical counsels of obedience, chastity and poverty as an additional observance after keeping

2 Canon 573, §1 of 1983 CIC.

3 Canon 410 of CCEO.

4 Canon 487 of 1917 Code.

5 Cf. Hoffman, D. – Cole, B. (2011). *Consecrated life*. Contribution of Vatican II. St. Pauls, Mumbai, 120-132.

6 Andrés, D. J. (1999). *Szerzetesjog*. Magyarázat az Egyházi Törvénykönyv 573-746 kánonjához. Szent Isván Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 41.

the ordinary commandments (can. 487). It means that the person who professes these vows had already shared with others in the primary and ordinary call by God to everyone in baptism (cf. can. 204, §1; can. 208; can. 225§1; can. 836; can. 849; can. 1008) and then foster to perfection in following Christ by taking up the evangelical counsel.

The Blessed Virgin Mary therefore stands out in eminent and singular fashion as exemplar of both virginity and motherhood (LG 63).⁷ As a Jew, she was first adorned with all the graces, liberties, privileges, rights and responsibilities of being a Jewish citizen. After that, she was given the gift of living a life of virgin and motherhood simultaneously. Virginity, which is extraordinary and exceptional in her situation, which she practiced in three forms. She was virgin *ante partum*, that is, before she gave birth to her only Son, and she was virgin *in partu*, during childbirth; then she remained virgin *post partum*, that is, after the birth of her Son she remained virgin (cf. Előd, 1978).⁸ In short, The Blessed Virgin Mary was *aeiparthenos*, or *semper virgo*, which means that she is ever virgin (see the eighth foot note).

This *semper virgo* is to be the desire of everyone who chooses religious life; the person maintains chaste life till the end of his or her life. This task in its content, should be lived as a special grace. As a result, the chastity which is practiced “on behalf of the heavenly kingdom” (Mt 19:12) and which religious profess, deserves to be esteemed as a surpassing gift of grace (cf. PC 11).⁹ In this way, chastity can be made stable as a mode of life observed according to the norms of the statutes *pro regno Dei*.¹⁰

Mary the Mother of our Lord Jesus lived such a special and exceptional life which is peculiar to only her, in which she merited the highest veneration and respect among the Saints. This special life style was deeply rooted in, and originated from the mysteries surrounding Jesus’ incarnation, because “*caro Christi caro Mariae*, the flesh of Jesus is the flesh of Mary. She lived a life in which She became the symbol of chaste life. This level of chastity is divine, it is truly of heaven and can only be a gift from heaven. Apart from Jesus Christ, Mary his mother is the only person who *ontologically* had the ability to live a chaste life for the kingdom of God. By ontologically living a life of chastity, we mean the capacity of living a chaste life is embedded in their nature of being. It is the ontological virtue of Christ Jesus by his divine nature and also an ontological virtue of Mary through *exemptio* and as a matter of fact, I repeat, *caro Christi caro Mariae*.

Mary’s *exemption* was promulgated by Pope Pius IX with the *Ineffabilis Deus bull*, which says that “*from the first moment of her conception, the Blessed Virgin Mary, by the singular grace and privilege of the Almighty God and in view of the merits of Jesus Christ, savior of mankind was kept free from all stains of original sin*”

7 Vatican Council II. *Lumen Gentium*. Dogmatic Constitution on the Church. LG 63.

8 Előd, I. *Katolikus Dogmatika*. Szent István Társulat. Budapest 1978, 630-636.

9 Vatican Council II. *Decree on the Appropriate Renewal on the Religious Life*. *Perfectae Caritatis*. PC 11.

10 The Code of Canons of Eastern Churches. CCEO 410.

In a short explanation, exemption from the original sin means that she did not share from the consequences of the sin of Adam, she has not the lust and concupiscence which enables everyone to commit sin.

The strive to living a sinless, chaste life therefore enables the religious to imitate Mary, subdue their weakness towards sins, it enkindles the fire of good will and thoughts in their minds. It makes them to always think and do what pleases God as St. Paul says “...*the unmarried woman and the virgin, gives her mind to the Lord’s affairs and to being holy in body and in spirit (1Kor 7:34).*”

Although Mary was destined by *praeservation* (Elöd, 1978) to carry out the function of being the Mother of God, just like in the case of everyone (vö. Eph 1:4-5; 9-11; 3:9; Rom 8:28-30), thereby enjoying *exemptio* (Pope Pius IX Dogma of Immaculate Conception)¹¹ she possessed all the freedom of living a normal life. She then had to strive to maintain the gift of chastity awarded of her, thereby living a perfect mode of life for the religious and members of other institutes of consecrated life. No wonder, many religious men and women, as well as members of consecrated life who followed her way of life are seen on the list of canonized saints by the Church, because life emulating Mary is a life that leads to perfection.

MARY’S LIFE OF POVERTY

The canon (600) pertinent to evangelical poverty of religious refers to two dimensions of poverty to be practiced, firstly, the life which is poor in fact. In other words, the poorness in deed, the needy, the real low material life. Then, poverty in spirit, or more precisely the real poor life lived by Jesus, the life of being poor in spirit in order to inherit the kingdom of God (Mt 5:3). This is not spiritual poverty. Spiritual poverty is a sort of spiritual imbalance, an illness or spiritual handicap. Rather, it is the life of being rich, thereby assuming the life of poverty for Christ’s sake. Again, it is a poverty to be led productively in moderation and foreign to earthly riches, not placing their hearts on their wealth however much it may multiply;¹² living such a life that is detached from the worldly things, avoiding every materialistic mode of life. The second dimension deals with independence and limitation in the use and disposition of goods according to the norm of the proper law of each institute. It means avoidance of dependency and observance of limitations towards temporal good and regarding temporal goods as instruments ordinarily meant to serve human life. The Vatican Council II allows the religious and institutes of consecrated life, depending on the degree that the rules and constitutions permit, to rightly possess whatever is necessary for their temporal life and mission. But it also warns that they should avoid every appearance of luxury, of excessive wealth and accumulation of possessions.¹³

11 Papal Encyclicals. (1854). *Infallibilis Deus*. <https://www.papalencyclicals.net>. (download: 25.04.2023).

12 Cf. Psalm 62:10.

13 PC 13.

This pattern of life was also lived by Mary the Mother of Jesus. She knew that her Son Jesus, in his godly image and state, could have always provide her and her family with anything she or they could need at any time, but she never used that privilege as a right to seek from him the things of private glory. The Bible never accounted that the Holy Family of Jesus, Mary and Joseph ever had something luxury, neither miraculously provided themselves with daily bread in their family, nor he did any marvelously for the special interest of their immediate family. But there are several accounts of Jesus' miracles to liberate people from bondages of illness (cf. Mk 5: 25-35; Jn 9:1-38)), feeding the hunger (Mk 6:32-44; Jn 6:1-13), raising people from the dead (Mk 5:35-43). In other words, the biblical dimensions of the instructions of Jesus on life of poverty is clear and worth emulating, because he did not only instruct poverty, but he lived and practiced it and gave example with his life, so also his mother Mary did, in living the virtue of poverty (cf. Andrés, 1999). Again, Mary could have requested from her Son Jesus to exempt the family from every form of labor, illness, struggle and so on, but she did not do so, Joseph worked as a carpenter to sustain the family. Rather we have an account of the miraculous intervention and intercession for the guests to her son Jesus at the wedding feast at Canaan in Galilee to provide for their need of wine (cf. Jn. 2:1-10). The remnants of the Holy Family's house in Canaan also testifies the level of poverty Mary lived with her immediate family.

In essence, the desire of legislator of the law pertinent to evangelical counsel of poverty, which is nothing but, "...*limitation in the use and disposition of goods according to the norm of the proper law of each institute*",¹⁴ was practiced, besides Jesus, by Mary as well, though not within the confines of a particular institute. According to CCEO, the religious should renounce the world and totally dedicate themselves to the acquisition of perfect charity (cf. CCEO 410). In this total renouncement, Mary precedes the religious as an ideal and exemplar whom they look up to and emulate.

MARY'S LIFE OF OBEDIENCE

This is the third vow that makes religious life what while. When we reflect on the obedience practiced by Mary the Mother of Jesus, we set her side-by-side with the first woman of human race, namely, Eve.

Mary is the second Eve, who said "yes" to the "no" of the first Eve (cf. Gen 3:1-20). She admitted obedience against the disobedience of the first Eve, welcomed the words/instructions of God that were rejected by the first Eve, turned the concupiscence which the first Eve acquired from committing the sin of disobedience into sanctity through her special nature and grace. She is *typus ecclesiae*,¹⁵ who led the life of total submission to God, thereby overwriting the distanced life led by the first Eve. Imagine, Mary took up the big task of conceiving and being the mother of Jesus

14 Cf. Canon 600.

15 cf. LG 63.

without knowing how possible it would be or knowing the content of the task itself. Hence, listening to the message of the angel with awe, she asked how possible it would be; to be the mother of someone with no knowledge of man. As a matter of fact, her reaction in this scenario was quite understandable and natural. But when she was cleared of these anxieties, she answered with total submission to the message, saying “*behold the servant of the Lord, let it happen to me as you have said*” (cf. Lk 1:38). In this fantastic way of believing and obeying, Mary brought forth on earth the Father’s Son. She was the new Eve who put her absolute trust not in the ancient serpent, but in God’s messenger.¹⁶ This shows that Mary submitted herself totally to the provisions of God. She subjected herself to the will of God who called her to participate in the redemptive work of Jesus. No wonder Mary is hailed as a pre-eminent and altogether singular member of the Church, the Church’s model, excellent exemplar in faith and charity.¹⁷ This submission manifested in her life till the end.

In essence, Mary was aware of the exceptional graces bestowed on her from childhood in view of immaculate conception, but she totally submitted herself to the will of God the Father and the services of her Son Jesus. In other words, there was no contradiction between obedience and freedom in her life.¹⁸

Thus, *the evangelical counsel of obedience...in following Christ’s obedient unto death, requires submission of the will to the legitimate superiors, who stands in the place of God....*¹⁹

Every member of institute of consecrated life understands and is expected to understand this divine vocation, and see life of obedience as one of the determining manners of their institute (cf. CIC 646). With humility and obedience to the Holy Trinity and in the same way, imitating Mary, members achieve the goal of the spirituality of their institute. Humility and obedience bring them to the manner of Mary; this manner never humiliates, but makes them to be humble heirs of the treasures of Mary. To obey the superior is to obey the person who stands in God’s stead. On execution of power, the legislator points out that the commands of the superior must coincide with the universal and proper laws as well as the constitutions of the given institute of consecrated life (cf. can 601). This obedience is in other words, is Christ’s origin, to which the mother Mary served and submitted herself to. Jesus came to do the fathers will (Jn 4:34; 5:30; Heb 10:7; Ps 39:9). Therefore, He took up the nature of a slave (Phil 2:7), just to see that He fulfills the will of the Sender. Mary obeyed till the death of Jesus on the hill of Golgotha, where Jesus told her to behold John as her son. She obeyed and followed John and lived at his house (Jn 19: 26-27). According to PC 14, religious offer to God a total dedication of their own wills as a sacrifice of them-

16 Cf. LG 63.

17 LG 53.

18 Cf. PC 14.

19 Canon 601.

selves through the profession of obedience. In short, it is a self-dedication. In the real sense of it, and as CCEO number 410 claims, religious members dedicate themselves through these vows of obedience, chastity and poverty made publicly and observed according to the norms of the statutes under a lawful superior.

MARY'S LIFE OF COMMUNION

After the three evangelical counsels, community life, or more precisely, living together in communion is the "fourth commandment" which is indispensable to the nature of religious life. It is mentioned in the Acts of Apostles that after Jesus' ascension into heaven, the community of the disciples went back to the upper room in the city, and "with one heart all these joined constantly in prayer together with some women, including Mary the mother of Jesus and with his brothers" (Act 1:14).

Here we may raise the question, why Luke mentioned only the name of Mary among those who gathered together in prayer. The reasons may be many, but among all, it will be necessary to point out two in this article. Firstly, Mary was the person who "kept everything in her mind" (Lk 2:19. 51), that is, everything that happened. She was not only an eye-witness, but also experienced many things as she participated in the redemptive work of her Son, Jesus. With that, her witness precedes that of the apostles, Jesus' brothers and sisters and that of other people who may have in any way testified about many saving engagements of Jesus Christ. The second reason is that Luke wanted to pinpoint that she was among that fellowship of the first Christians who lived a community life immediately after Christ. This paragraph precisely refers to that community. The first community which comprised of not only the eleven apostles, because there were also men and women who were later held at a high esteem for their *koinonia*, communion, especially in the taking care of one another and also in share of common wealth (cf. Scheffczyk, – Ziegenaus, 2004).²⁰ In the real sense, the *perfectae caritatis* (perfect charity which is perfect love) could be seen among them. The Vatican Council II sees the living together of the members of religious congregations as a bond of the spirituality and apostolate by which they are bound together in a given religious institute to which they belong.²¹ They do so, thereby following the pattern of life lived by the first community, the "primitive church."

At this juncture, it would be relevant to point out few manners that characterized the first aforementioned primitive or early church so as to easily compare it and place them side-by-side with what is practiced today by institutes of religious life communities.

20 Scheffczyk, L. – Ziegenaus, A. (2004). *A. Mária az Údvtörténetben*. Szent István Társulat, Az Apostoli Szentzék Könyvkiadója. Budapest.

21 LG 62.

1. *Community prayer.*

As accounted by the scripture, Mary was a member of the early church (cf. Acts 1:14) who joined constantly in prayer immediately after ascension of Jesus. The decree of the Vatican Council II on the appropriate renewal of religious life highlighted this model provided by the early Church to encourage the religious groups in copying and adopting it and also to embrace the treasures transfiguring from such form of life. When the Church places Mary at the forefront of religious and when the religious sees Mary as the highest companion on the journey of imitation of Christ, it equally shows how the religious imitates Mary who lived in the community of the above mentioned early church, especially during community prayer as Luke noted (Act 2:42).

Fundamentally, living a life of prayer means living totally in the continuous dialogue with God, to glorify him, bless him and to implore for our daily needs. The power of prayer is immeasurable, especially when applied in community; prayer is a dialogue, a meeting, a discussion, a direct communication with God, it as an expression of our dependency on God, the channeling of spirit up to the transcendence, an acknowledgement of the divinity of God; the awareness of the relationship between the creator and the creature. Prayer is a spiritual food, the voice of God's spirit in us. Prayer is of God and that is why Jesus himself taught his disciples to pray. As God controls the earth, so also "prayer controls God," especially when said in communion. I repeat, prayer is a close communication between man and God.

Mary communicated with her Son every day to serve, help and educate him as a mother. She was with Jesus when he started his redemptive work, she accompanied his disciples who listened to him, heard his teachings. Mary directly expressed her worries to Jesus when need arose (cf. Lk 2:48), and meditated unceasingly on the mysteries surrounding her Son (cf. Lk 2:19). She was her best companion in work and prayer.

The continuous prayer, especially praying the rosary with Mary and continuous meditations on its mysteries enable members of institutes of consecrated life to live continuously in the redemptive mysteries of Christ, just as she did. In their daily prayers, especially when they pray together, they attain to benefices of the treasures of Mary and the first community of the early church. The *Perfectae Caritatis* therefore orders: *let the members of communities energetically cultivate the spirit of prayer and the practice of it.*²²

2. *Care and intercession for one another.*

The common life of the community to which Blessed Virgin Mary belonged preceded every other community during that era by their way of life, especially in caring and intervening for one another. The pertinent canon draws community life to service of one another (Andrés1999, 45). That is, it is a life of brotherhood or sister-

22 PC 6.

hood for mutual support for all in fulfilling the vocation of each member. A care and service of one another.

As it were, Mary's care for the people of God has a maternal undertone, which began with the consent she gave in faith at the Annunciation and which she sustained without wavering beneath the cross. This maternity will last without interruption until the eternal fulfillment of all the elect (LG 62). This manifests more clearly in the titles (advocate, auxiliatrix, adjutrix, mediatrix) which the Church always uses to invoke Mary. By advocate the Church believes that she solicits for Christians who out of their frailty, faces or may face the judgment of her beloved Son in their everyday life, especially at the end of time; she acts in their defense. The Church also calls her *auxiliatrix* in view of the fact that she helps and supplements her pilgrimage on earth. By representing the Church, she is invoked by the name *adjutrix* and this representation is eternal. It also means intercession for the people redeemed by Her Son. This intercession is not limited to what she did at the wedding ceremony at Canaan in Galilee, when she interceded for her son Jesus to perform the miracle of changing water into wine. She still continues to speak for and on behalf of humanity till eternity. This is why the Church affirms in the prayer of "*Ad sanctitatis tuae pedes, dulcissima Virgo Maria*" as far back as the 15th century that Mary never allows anybody to go empty handed. The prayer says: *Memorare, O piissima Virgo Maria, a saeculo non esse auditum, quemquam ad tua currentem praesidia, tua implorantem auxilia, tua petentem suffragia, esse derelictum.* That is: never was it known that anyone who fled to your protection, implored your help or sought your intercession was left unaided. Other than that, the Church is the mystic body of Christ, so also Mary and Jesus biologically share the same flesh. So it is deep-rooted in the faith of the Church that the triangle bond between Mary, the Church and Jesus is indeed a very strong one. Then she is called *mediatrix* by the Church to refer to the graces that she shares, or with a better expression, the heavenly graces that are shared through her.

The first community in quote practiced this care and intervention for one another's problems to apex level as St. James noted in their special care for the sick members (Jam 5, 14-15)."

This mode of life is more or less the core and soul of religious life, because it portrays the real face of the Church, refers to the being of the Holy Trinity, exposes the communal essence of the Mother Church, justifies the collective redemptive struggle of the pilgrim Church, actualizes the union and unity of the disciples for which Jesus asked the Father in his prayer (Jn 17) and also reveals the nature of heavenly Jerusalem (Heb 12: 22-23). Above all, community life forms the essence of religious. This is the reason why Pope Francis modified the canon pertinent to resident of members of religious in their proper religious house. Originally, canon 665, §2 encourages that the institute should go after and search for the member who is absent from the religious house illegitimately with the intention of withdrawing from the power of the

superiors.²³ In contrary, the Pope, on the 10th of April 2019 enacts that the absent member (for twelve months without interruption) can be declared dismissed from the community, provided that the superiors are unable to locate or contact him or her. The change, or instead, reinforcement on this pertinent canon aims at encouraging the members to live *koinonia* of the first church for which they are brought together in order to live and share with one another.

The Vatican Council advises provinces and houses of religious community to share their resources with one another, those which are better supplied assisting those which suffer need.²⁴ The Council also challenges the members to lead such a life in which they excel one another in showing respect, as members living fraternally together, just as Paul told the community of the Church of Rome (cf. Rom. 12:10) and to carry one another's burden as he also wrote to the Galatian community (cf. Gal 6:2).²⁵ All these admonitions from Paul showed that such practices were carried out in those early churches which emanated directly from the first "primitive church" to which Mary belonged.

Moreover, Mary lived a community life till Jesus' death on the cross. On the crucifixion day of Jesus, Mary persisted under the cross with her sister, Mary the wife of Clopas, Mary of Magdala and apostle John as well (Jn 19: 25-26). No wonder the CCEO called religious state a stable mode of common life in an institute approved by the Church, in which members persist, whatever difficulties may arise along the line.²⁶

Summarily, the religious is the part of the Church's goods that manifest her deepest part, portrays her ecclesiastical integrity and lifestyle, reveals the target of the pilgrimage of the Church. Their appearances in their habits control and attract interests and deserve recognition. Their living the life of the Gospel in a special way fills the faithful with hope and their striving to perfection, points to the pace setter, the Lord Jesus, and refers to Mary, their maternal companion. These aspirations in all their corporal ways were first adopted by Mary the mother of Jesus as a perfect exemplar, and the Church can only maintain this life if she continuously copies them from her (Mary). The legislator of 1983 CIC claims that the total self-giving in religious life manifest that wonderful and distinctive marriage brought about by God, in which a member offers himself to God without reservation (cf. can. 607, §1). From this point of view, we can ascertain with no doubt that Mary is the ideal of human behavior and ordinary endeavors. Her virginity exemplarily shows the faithful's total openness to God.

Religious life, therefore, is a service of life, a vocation and destiny in which members render services and care to Christ the Master, in their fellow human beings just

23 Cf. canon 665, §§ 1-2.

24 PC 13.

25 PC 15.

26 CCEO 410.

as Mother Mary did. By living this life, every member conforms and incorporates in his or her life the attitude of Mary.

With the value and esteemed state of consecrated life, we acknowledge that there is a life style that precedes another, because, religious precede laity, clerical religious precede lay religious, canon regular precede monks, monks precede other regulars; regulars precede religious congregations; congregations of pontifical rite precede congregations of diocesan rite.²⁷ Although, owing to the fact that these precedes, priorities and overtake between one another, presently have no legal undertone, which made their prioritization loose validity in the current code (cf. Erdő - Szuromi, 2014), still their life that aims at perfection deserves from them some sort of competitive manner in life of grace. Therefore, in fidelity to the profession of evangelical counsels and in the renunciation of all things for the sake of Christ (cf. Mk. 10:28), the religious follow Christ Jesus as Mary did, (cf. Mt 19:21) hold to Jesus as their own one necessity, just as Mary did, (Lk 10:42). They listen to his words just as Mary did (Lk 10: 39) and are preoccupied by his work just as Mary was (cf. 1 Cor 7:32). To see perfectly to this emulation of Mary, member of the institutes of consecrated life seek God before all things and only Him; their members should combine contemplation with apostolic love. By the former they adhere to God in mind and heart; by the later they strive to associate themselves with the work of redemption and to spread the kingdom of God.²⁸ That is exactly why canon 888, §1of the 1917 Code demands that these vows should be renewed whether made temporary or final.

Kapcsolattartó szerző:
Esiobu Anayo Augustus
Gál Ferenc Egyetem
Teológiai Kar
6720 Szeged
Dóm tér 6.
agoston@gfe.hu

Corresponding author:
Esiobu Anayo Augustus
Faculty of Theology
Gál Ferenc University
Dóm square 6.
6720 Szeged, Hungary
agoston@gfe.hu

Reference: Esiobu Anayo Augustus, (2023). Mary as an antitype to religious in living the evangelical counsels, as well as community life as examined under CIC 599-602, *Deliberationes*, 16(1), 72–86.

²⁷ Cf. canon 491 of the 1917 Code.

²⁸ Cf. PC 5.

BIBLIOGRAPHY

- A II Vatikáni Zsinat Dokumentumai.* (2000). Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
- A Megszentelt élet Intézményei és az Apostoli élet Társaságai Kongregációja. (1999). *Római Dokumentumok XV. A szerzetesi intézmények közötti együttműködés a képzésben.* Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
- A Megszentelt élet Intézményei és az Apostoli élet Társaságai Kongregációja. (2003). *Római Dokumentumok XXII. A szerzetesi élet szemlélődő dimenziója, a Kongregáció 1980. március 4-7-i plenáris ülésének dokumentuma.* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
- A Megszentelt élet Intézményei és az Apostoli élet Társaságai Kongregációja. (2003). *Római Dokumentumok. A szemlélődő élet és a monasztikus szerzetesnők klauzúrája, Instrukció.* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
- A Megszentelt élet Intézményei és az Apostoli élet Társaságai Kongregációja. (1994). *Római Dokumentumok. Testvéri élet Közösségben, "Congravat nos in unum Christi amor."*
- Andrés, D. J. (1999). *Szerzetesjog, Magyarázat az Egyházi Törvénykönyv 573-746 kánionjához.* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
- Az Egyházi Törvénykönyv. (2001). *Cortex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarazattal, szerk., ford., és magyarazatot írta Erdő, P., 4. javítót és bővített kiadás.* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
- Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium (n.d.). *A Keleti egyházak kánainjainak törvénykönyve.* <https://www.nyirgorkat.hu/0001-keleti-kodex>. (Letöltés: 25.04.2023)
- Előd, I. (1978). *Katolikus Dogmatika.* Szent István Társulat.
- Erdő, P. (2005). *Egyházjog.* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
- Erdő, P., & Szuromi, SZ. A. (2014). *Egyházjog.* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
- Hoffman, D., & Cole, B. (2011). *Consecrated life.* Contribution of Vatican II, St. Pauls, Mumbai.
- II. János Pál. (1992). *Pastores dabo vobis* szinódus utáni apostoli buzdítás, (III. 25). Klérus Kongregációja. (1994). *Tota Ecclesia.* A papi élet és szolgálat direktórium.
- Klérus Kongregációja. (2009). *Római Dokumentumok XXXV. A papi élet és szolgálat direktórium.* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
- Papal Encyclicals. (1854). *Infallibilis Deus.* <https://www.papalencyclicals.net>. (Letöltés: 25.04.2023).
- Pio Benedictine Code of Canon Law. <https://isidore.co/calibreLibrary>. (Letöltés: 25.04.2023).
- Pitts, M. D. (2009). *The threefold response of the vows.* In Council of Major Superiors of Women religious (Eds.), *The Foundations of Religious Life.* Pauline. Especially 139-160.

Puthiadams, I. (2010). A short history of Religious life, From the Desert of Egypt to the Oasis of the second Vatican Council, Asian Trading Corporation.

Scheffczyk, L., & Ziegenaus, A. (2004). *Mária az Údvtörténetben*. Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.

The New Jerusalem Bible. (1990). Pocket Edition. Longman and Todd Ltd.

A FIZIKAI ÉS ÉRZELMI BÁNTALMAZÁS JELLEMZŐI – PSZICHOSZOMATIKUS HATÁSMECHANIZMUSA

Tömő Zsolt

Gál Ferenc Egyetem, Egészség- és Szociális Tudományi Kar

Absztrakt

A review célja egy átfogóbb képet prezentálni a bántalmazások fogalmáról, egyes megnyilvánulási módokat, mint például fizikális és érzelmi erőszak perspektíváit figyelembe véve, fókuszba helyezve a pszichés hatásokat, a teljesség igénye nélkül. A bántalmazások elkövetői rendszerint maguk is átestek valamilyen típusú bántalmazáson vagy traumán. A fizikai bántalmazások pszichés vonzatain, jóval túlmutat az érzelmi erőszak okozta sérülés.

Elemzésre kerül milyen felnőttkori hatásmechanizmusa lehet a különböző agresszióknak, hogyan és mi vezethet a családon belüli és családon kívüli agresszív bántalmazó viselkedéshez. A gyermekkorban bántalmazáson átesettek, felnőttkorban hajlamosak lesznek a bántalmazásra? Milyen mértékű jelentősége van a fiatalok esetében a kortárs csoportoknak az agresszió megjelenésében?

A verbális agresszió mentális, pszichés terhe előbukkan korunk modern digitális világában a cyber térben is. Egy viszonylag fiatal de lelki szempontból destruktívan ható megjelenési formája a verbális agresszióknak a cyberbullying. A mai Y, de leginkább a Z generáció gyakorlatilag a virtuális térbe születik bele, ahol számtalan veszélynek, erőszaknak vannak kitéve. A fogalmak prezentálásán, egyes aspektusok kiemelésén túl, a tanulmány kitér az erőszak lehetséges pszichés illetve pszichoszomatikus manifesztációira is.

Kulcsszavak: erőszak, gyermek, szülő, bullying, psziché

CHARACTERISTICS OF PHYSICAL AND EMOTIONAL ABUSE - PSYCHOSOMATIC MECHANISM

Zsolt Tömő

Faculty of Health and Social Sciences, Gál Ferenc University

The aim of the review is to present a more comprehensive picture of the concept of abuse, taking into account the perspectives of some forms of manifestation, such as physical and emotional violence, focusing on the psychological effects, without claiming to be complete. Abusers usually experience some type of abuse or trauma themselves. The damage caused by emotional violence goes far beyond the psychological effects of physical abuse.

It will be analyzed what kind of adult action mechanism different aggressions can have, how and what can lead to aggressive abusive behavior within and outside the family. If you were abused as a child, will you be prone to abuse as an adult? To what extent do peer groups play a role in the emergence of aggression for young people?

The mental and psychological burden of verbal aggression emerges in the modern digital world of our time in cyber space as well. Cyberbullying is a relatively young but psychologically destructive manifestation of verbal aggression. Today's generation Y, but especially generation Z, is practically born into the virtual world, where they are exposed to countless dangers and violence. In addition to presenting the concepts and highlighting certain aspects, the study also covers possible psychological and psychosomatic manifestations of violence.

Keywords: violence, children, parent, bullying, psyche

A BÁNTALMAZÁSOK ELŐFORDULÁSA, JELLEMZŐI

A bántalmazás egy olyan komplex fogalomkör, mely talán az utóbbi évtizedekben került jobban a figyelem középpontjába, de összességében a mai napig tabunak számító téma. A bántalmazás, történhet akár gyermek, akár felnőttkorban maradandó nyomokat hagy az egyén életében. A fogalomnak, mint az erőszak megnyilvánulási formája, több típusa ismeretes. A fizikai erőszakon túlmenően, beszélhetünk még lelki és érzelmi, szexuális, gazdasági, anyagi erőszakról is (Vassné, 2023). A verbális erőszak az érzelmi bántalmazás tárgyköréhez sorolandó bántalmazási forma.

A KSH adatai szerint a 2009 és 2021 közötti időszakot véve alapul, a 14 év alatti sértettek aránya tekintetében elmondható, hogy míg 2009-ben 5056 regisztrált eset volt nyilván tartva, ez az érték 2021-re 2677 esetre redukálódott. Az adott évek periódusában, viszont akadnak kirívóbb statisztikai adatok is, például 2013-ban 10.493 volt a regisztrált sértettek, sértetté válások esetszáma (Forrás: KSH). 2013-as KSH adatok alapján Békés megyében 147 esetet regisztráltak a gyermekjóléti szolgálatok a

családon belüli (fizikai, lelki, szexuális) bántalmazással érintett gyermekek vonatkozásában (Papházi, 2016).

Hazánkban 2009-ben végzett kutatás alapján, bántalmazás áldozata volt az alapellátásban gondozott gyermekek 11%-a, valamint a védelembe vettek 91%-a. Az emocionális bántalmazás, illetve az elhanyagolás 48%-uk esetében volt detektálható. A gyermekekkel szemben elkövetett regisztrált bűncselekmények száma 2020-ban jelentős mértékben nőtt (közel 500 esetben volt eljárás) 2019-es évhez képest. A progresszióhoz valószínűsíthetően hozzájárulhatott a pandémia miatti összezártság, a diszkrecionális jövedelmi viszonyok bizonytalansága (Tománé et al, 2022).

A bántalmazások előfordulhatnak családon belül (szülő-gyermek, gyermek-szülő), párkapcsolaton belül vagy mindezekről függetlenül is. Amennyiben a bántalmazás pszichológiáját szeretnénk megérteni, mélyebbre kell ásunk a pszichológia, a szociológia és az egészségtudományok berkeiben. A fizikális bántalmazás előfordulhat bármely családban, iskolázottság, szociokulturális, társadalmi és gazdasági szituációtól independensen (Visontai-Szabó, 2014, idézi: Vassné, 2023). A család berkein belül előforduló agresszív megnyilvánulások (agresszor) inkább az apa/férj -re jellemzőek, de előfordulhatnak anya/feleség részéről is, az áldozatokat tekintve a gyerekek, idősek, nők, jellemzően a gyengébbek kerülnek ki (Ranschburg, 2006, idézi: Vassné, 2023).

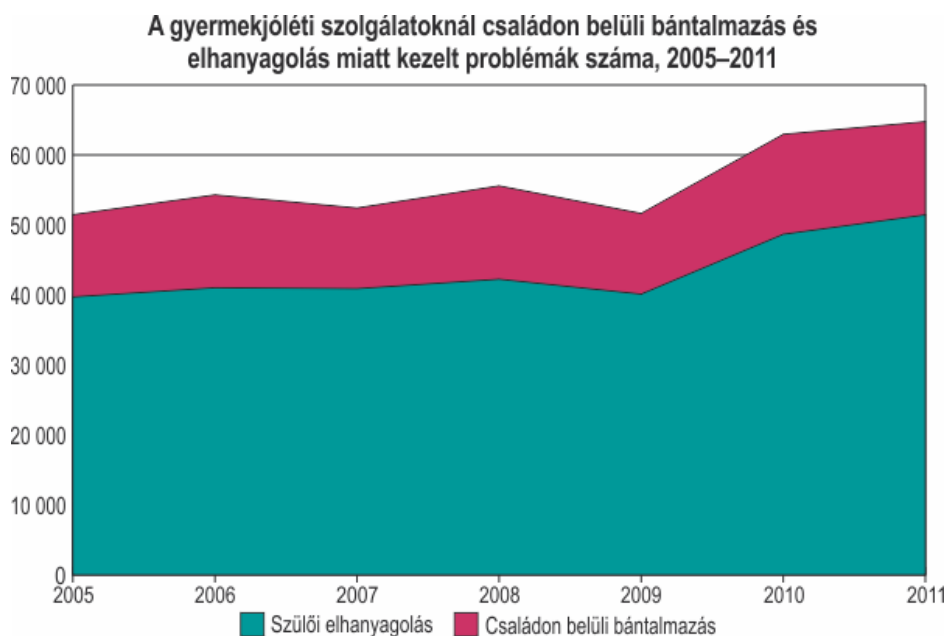
Lloyd deMause (1998) elemző munkája rávilágít arra, hogy azokból a gyermekekből, akik szeretet hiányában, boldogtalanságban nőttek fel, úgy, hogy elhanyagolást, bántalmazást éltek át, olyan felnőtt egyének válhatnak, akiknek ugyanúgy szükségük lesz életük során az erőszakosságra, a megélt negatív élményeik továbbítására. Hasonló megközelítésben látja Selma Freibert (idézi: Herczog, 2007) is az előbb vázolt nézeteket, ugyanis szerinte a trauma egyfajta ismétlést kíván a társadalmi viselkedés területén. Érdekes tényeket állapított meg Alice Miller (2002) (idézi: Herczog, 2007), aki olyan konklúzióra jutott, hogy a Hitler által véghezvitetett borzalmak kiszolgálói körébe olyan személyek kerültek be „akiknek gyermekkorra erre predesztinálta”. (Herczog, 2007: 32). Sokféle pszichológiai megközelítés szerint tudjuk a gyermekkori bántalmazásokat definiálni. Pszichoanalitikus megközelítésben a bántalmazások háttere kötődési zavarokra vezethető vissza (korai-anya gyermek kapcsolat) (Reay & Browne, 2001, idézi: Herczog, 2007).

Erik H. Erikson pszichoszociális fejlődésmélete szerint születéstől halálig tartó fejlődési folyamaton megy keresztül az egyén, ezt nyolc életszakaszra osztotta, mely az anya-gyermek kapcsolaton alapszik (bizalom/bizalmatlanság, autonómia/kétség, kezdeményezés/bűntudat, iparkodás/kisebrendűség, identitás/identitászavar, bensőség/izoláció, generativitás/megrekedés, énteljesség/kétségbeesés) (Erikson, 2002).

Behaviorista modell szerint mindazon gyermekek, akiket elhanyagoltak, bántalmaztak ugyanazt a viselkedési metódust interiorizálják melyet ők példaként láttak. Mindezen megközelítés alapján a bántalmazás így válhat transzgenerációs életvitellé, magatartássá (McCauley, 1997, idézi: Herczog, 2007). Az emocionális alapú bántalmazás leginkább verbális és/vagy non-verbális üzenetként a szülő, vagy küldő

feedback-je önmagáról. Amennyiben gyermekként úgy nő fel az illető, hogy azon üzenetet közvetítik felé, hogy nem elég jó, nem szerethető, szükségtelen, mindez talán mindennél nagyobb destruktív effektet tud okozni. A gyermekkori emocionális elhanyagolás és a serdülő vagy felnőttkori függőség, magatartási problémák, kriminalitás és egyéb diszfunkciók között összefüggés mutatható ki (Herczog, 2007).

A bántalmazás problematikájának tanulmányozásában, nem hagyhatjuk figyelmen kívül az elhanyagolás fogalmát, mely lehet érzelmi és értelmi alapú. Emocionális jellegű az az erőszak mely során, a gyermekre a szülő nem figyel, elutasítja, míg az értelmi hanyagoltság a tanulás, előmenetel biztosításának a hiányában, a gondoskodás megvonásában jelenik meg. A bántalmazás egyik, leggyakrabban előforduló formája az elhanyagolás (48%), míg a fizikai és emocionális bántalmazás 20% körül manifesztálódik. (Farkas, 2006). A szülői elhanyagolás mértéke nagyságrendekkel felülmúlja a családon belüli erőszak mértékét (1. ábra).

1. ábra

Forrás: KSH, in „Életünk és körülményei”, Német, E., 2012,
<https://www.ksh.hu/szamlap/életunk.html>

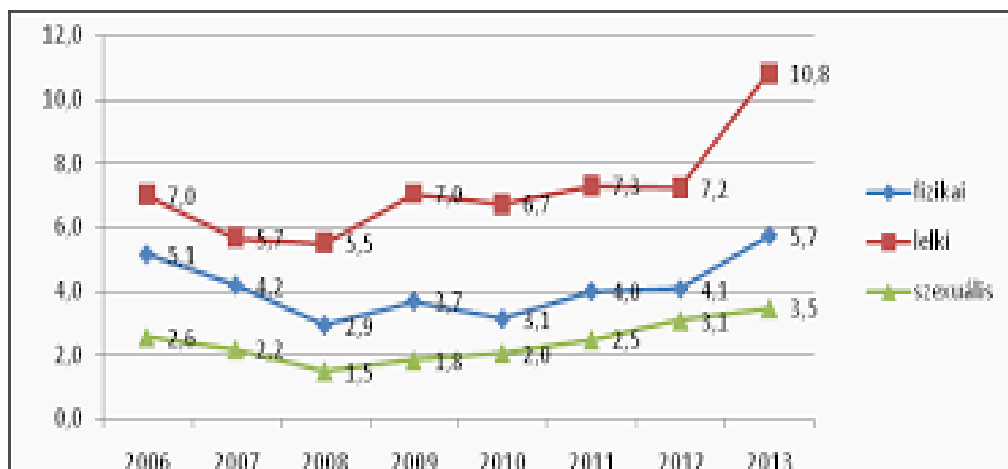
A BÁNTALMAZÁSOK KÖVETKEZMÉNYEI

A bántalmazás következménye lehet a „három f”: fájdalom, félelem, illetve a fenyegetettségérzés. A pszichikai fájdalom, pszichológiai aspektusból nézve a neurotikus tünetektől a depresszióig széles spektrumban meghatározható. A családon

belüli erőszak és a pszichikai eredetű betegségek közötti összefüggések feltérképezése, elemzése radikális változást indukálna a pszichoterápiában. Számos esetben az orvosokhoz forduló bántalmazáson átesett nők pszichoszomatikus szimptomái háttérben megjelennek a reménytelenség, a félelem és a rettegés emóciói (Morvai, 1998, 2003). Pohárnok & Lénárd (2015) tanulmányában a következőképp határozza meg a trauma fogalmát Mitchell (1999) szerint: „A trauma – legyen fizikai vagy pszichikai természetű – valamely védőréteg olyan mérvű sérülése, hogy az már nem kezelhető azokkal a mechanizmusokkal, amelyekkel a fájdalmat és a veszteséget általában kezelni szoktuk. A sérülés annyira súlyos, hogy még ha számítunk is az esemény bekövetkezésére, a hatást akkor sem lehet megjósolni” (Kiss & Sz. Makó, 2015: 221). A traumás hatások általában akkor jönnek létre, ha az egyén elhárító mechanizmusai nem működnek, a szervezet önvédelmi funkciója kimerül és a funkcionalitásban felborul az egyensúly (Kiss & Sz.Makó, 2015).

Borbás (2020) összesen 47 verbális agresszió kategóriát állapított meg, melyekben részletesen leírja, hogy hányféle módon lehet uralkodni egy személyen és lenézően kezelni a szavak erejével. A 47 megállapított kategóriát 7 főkategóriába sorolta a bántalmazás fő céljára alapozva. A 7 főkategóriába, mely agresszióstratégiákat tartalmaz, sorolja: a valóság ferdítését, homlokzatrombolást, félelemkeltést, a lelkiertő amortizálását, a cselekvés hiányát, az érdemi kommunikáció hiányát, illetve az álcázott agressziókat (Borbás, 2020).

A fizikai és a pszichológiai erőszak legtöbb esetben együttesen jelenik meg családon belüli kapcsolatokban éppoly gyakori mértékben a házastársak, illetve a szülő-gyerek relációja mentén. Családon belül az erőszak létrejöhet hatalmi viszony perspektívájából, patriarchális és matriarchális család képében és legjellemzőbben a büntetés és lázadás a leginkább előforduló erőszakforma. Kutatások bizonyítják, hogy azon férfiak és nők akik olyan familiában nőttek fel, ahol erőszakot követtek el, sokkalta hajlamosabbak családon belül hasonló magatartást propagálni. A pszichológiai erőszak rendszerint a férfi nem tekintetében dominánsabb, de ugyanakkor előfordulhat az anya-gyermek reláció kontextusában is. Pszichológiai erőszak megnyilvánulási formáihoz sorolható a sértegetés és elutasítás, fenyegetés és vádaskodás, lekezelés és mellőzés illetve a birtokló és büntető viselkedés. Mindezen formák közös jellemzője, hogy az erőszakot alkalmazó az áldozatának az önértékelést rombolja le. A pszichológiai erőszakon belül az érzelmi zsarolás fogalomköre az áldozat félelmeire, bizonytalanságára, büntudatára fekteti a hangsúlyt és használja ki, oly módon hogy uralkodhasson felette, dominanciáját érvényesítse. A közvetett erőszak a szociális befolyásolás egyik formája, azaz az áldozat kibeszélése, megbélyegzése, összeugrasztása, méghozzá oly módon, hogy az elkövető mások által igyekszik az egyén önérzetét, presztízsét romokba tiporni (Ranschburg, 2006). A családon belül jelentkező erőszak esetében jellemzően a lelki bántalmazás domináns, a gyermekjóléti szolgálatok klienskörében nagyobb megjelenést mutat a családon belüli, mint a családon kívül elkövetett erőszak minden típusa (Papházi, 2016) (2. ábra).

2. ábra

A családon belüli bántalmazás nagyságrendje a családon kívülihez képest, bántalmazástípusok szerint (%)

Forrás: KSH OSAP 1775-ös adatgyűjtés in „A gyermekbántalmazás statisztikája”, Papházi, T., 2016:127¹

A verbális agresszió megnyilvánulási formái közül a gúnyos, bíráló megjegyzéseken át a fenyegetődzéstől a megalázásig többféleképpen értelmezhető egy verbálisan agresszív kommunikáció. A szóbeli bántalmazások egyik legdrasztikusabb megnyilvánulási módozata a verbális terror, amikor az agresszív fél gúnyneveket alkalmaz, az áldozat személyét teljes mértékben leértékeli, kritizálja. A fenyegetés, valamint a büntetés kilátásba való helyezése, mint a szóbeli erőszak legszélsőségesebb manifesztációi, szinte hasonló negatív következményeket idéz elő, akár csak a fizikális erőszak. A verbális agresszivitás jellemzően a bántalmazott fél identitása, énképe ellen irányuló magatartási forma. Maga a bántalmazás effektusa függ a bántalmazott személy érzékenységi fokától, a már meglévő énképétől, identitásától, illetve lelki tulajdonságaitól (Kegyesné, 2008). „A másik ember lelki terrorizálása, önmagáról alkotott képének verbális megsemmisítése, önértékelése alapjául szolgáló vonatkozásainak és attribútumainak (pl. szerelmi és családi kapcsolatok, vallás, etnikai eredet) szisztematikus negatív verbalizálása pszichikai bántalmazásnak minősül” (Kegyesné, 2008: 64).

Egy 2015-ben végzett átfogó hazai kutatásban, ahol az óvodai bullying-ot vizsgálták, melybe szülők, óvodapedagógusok, óvodavezetők kerültek bevonásra, megállapítást nyert, hogy a válaszadók több mint fele észlelt enyhe testi erőszakot, míg 22%-uk durvább testi agresszió előfordulásáról számolt be heti szinten a gyermekek körében. A verbális agresszivitás jelenléte szinte napi rendszerességgel előforduló problematika

¹ https://metszetek.unideb.hu/files/metszetek%202016_4_08_paphazi.pdf

az óvodákon belül. A vizsgálat felderítette, hogy már 3-7 éves gyermekek esetében előforduló jelenség a bullying, melyet az agresszió egyéb megnyilvánuló formáitól jól el lehet különíteni (M. Ribiczey et al., 2018). A fizikai és érzelmi bántalmazás egyik súlyos formája a kivetített Münchhausen szindróma, melyben annak érdekében, hogy a szülő figyelmet kapjon (fókuszpontba kerüljön), a szeretetet megjátssza, gyermekét különböző legjellemzőbben indokolatlan egészségügyi vizsgálatoknak teszi ki, úgy-mond eszközként használja fel (Antal, 2003). A pszichoszomatika elválaszthatatlan egységnek tartja a fizikai testet a pszichétől, alapvetően centrális aspektusát nézve multidiszciplináris, amennyiben a bio-pszicho-szociális modell alapján szemlél (Fodor, 2014). Pszichikai egyensúlyunkra a legnagyobb hatást saját magunk és mások várható viselkedése fejt ki (Lajkó, 2005). A gyermekkorban elszenvedett ártalmas élmények, amennyiben hosszasan fennállnak, valamint halmozódnak, felnőttkorban megjelenő mentális, szomatikus egészségkárosodást okoznak. A korai életszakaszban átélt pszichoszociális ártalmak, nem csak a pszichére hanem a fizikai testre is „leképződnek”, mindazonáltal súlyos mértékben romlik az életminőség, és az egyének nem lesznek képesek teljes életet élni. Azon gyermekek akik komplex ártalmakon mentek keresztül, felnőtt korukban érzelemszabályozási deficit, kognitív nehézségek (figyelem, koncentráció), valamint torz önkép, inadekvát impulzuskontroll és pszichoszomatikus szimptomák jelenléte miatt szenvednek (Újhelyiné & Kuritárné, 2020).

Bántalmazó családokon belül igen gyakran előforduló jelenség, hogy valamely családtag szenvedélybetegséggel, valamilyen függőséggel küzd. „A gyermekkorai ártalmak növelik a dohányzás korai kezdetének és hosszú távú fennmaradásának a kockázatát” (Anda és mtsai, 1999, 2006, idézi: Újhelyiné & Kuritárné, 2020:10). Egy Jakubowski, Cundiff és Matthews (2018), idézi: Újhelyiné & Kuritárné (2020), által végzett metaanalízis rámutatott, hogy a gyermekkorban elszenvedett halmozódó jellegű ártalmak és a cardiovascularis megbetegedések között erős szignifikanciát mutattak ki. A centrális típusú elhízás szintén a korán elszenvedett ártalmak egyik következménye, ugyanakkor a gyermekkorai ártalmak és bizonyos felnőttkori daganatos betegségek szintén összefüggésbe hozhatóak. A bántalmazásokból eredő traumás jellegű stresszválasz gyulladási folyamatokat indukálhat, egyéb predisponáló (alacsonyabb szocioökonómiai státusz) és mediátor (dohányzás, alkohol) faktorok megléte pedig közvetítő jelentőséggel bír (Újhelyiné & Kuritárné, 2020). Bizonyos táplálkozási zavarokkal összefüggésbe hozható pszichoszomatikus megbetegedések, mint a bulimia az anya-gyermek kapcsolat korai szakaszából, míg az anorexia nervosa gyakran az anya elutasításának képéből eredeztethető. A hipertonia összefüggésbe hozható a napi szinten megélt agresszióval, a jelentősebb fizikális illetve lelki terhelésekkel (Jacques, 1996). Gyórfy és munkatársai (2010) keresztmetszeti elemző munkájukban rávilágítanak arra, hogy a reprodukciós zavarok pathológiájában a szülők/rokonok révén elszenvedett fizikális bántalmazások jelentős szerepet kapnak (Gyórfy et al., 2010).

A VIRTUÁLIS TÉR, MINT ESZKÖZ AZ AGRESSZÍV MAGATARTÁS TERJESZTÉSÉBEN

A különböző kapcsolati hálók rossz célok elérésére is használhatóak, az erőszak terjesztése is lehetséges ezeken keresztül. Az erőszak közösségi természetét hűen tükrözi, hogy nyilvánosan és nem privát szinten megy végbe. Az Amerikai Egyesült Államokban az agresszív viselkedések nagy része harmadik fél jelenlétében történik (A. Christakis & H. Fowler, 2010). A virtuális környezet szintén melegágya lehet a bántalmazás kibontakoztatásának. A cyberbullying tapasztalatokat és a közösségi média használat relációját vizsgálta Zsila és Demetrovics (2018) a magyar serdülők és felnőttek körében. A cyberbullying-ot elkövető személyek legjellemzőbben a kiközösítést és a lángháborút alkalmazzák, mint a leginkább preferált nyilvános bántalmazási módozatot, bár az áldozatok többségét privát úton is eléri sértő üzenetekkel, fenyegetésekkel. Az elkövetők arányait véve figyelembe nagyobb számban a fiatalabb férfiak, az áldozatok tekintetében az idősebb nők nagyobb aránya volt a jellemzőbb. Az áldozattá válást az erőszakot elkövetőként megszerzett tapasztalat, ugyanakkor az elkövetővé válást az áldozatként átélt élmények predisponálták (Zsila & Demetrovics, 2018).

Smith és munkatársai (2008) (idézi: Zsila, Ujhelyi, Demetrovics, 2015) szerint az online elkövetett agresszió jellemzően provokáló, illetve kritizáló jellegű képek, valamint szöveges üzenetek küldését foglalja magába, ezáltal a bántalmazó erejének fölényét maga az anonimitás garantálja. Maga az online tér egyfajta névtelenséget biztosít az elkövetőnek, jellemzően ismerik az áldozataikat, viszont a névtelenség vagy álnév miatt az áldozatok kevésbé tudják azonosítani az elkövetőt. Általánosságba véve a fiúk válnak elkövetőkké, míg a lányok áldozatokká, úgy hogy a bántalmazásra sok esetben nem derül fény. (Zsila, Ujhelyi, Demetrovics, 2015). „Az áldozatok fele nem árulja el, hogy online zaklatásban vált érintetté” (Zsila, Ujhelyi, Demetrovics, 2015:53).

Hinduja és Patchin (2010) (idézi: Moore et al, 2012), szerint az online zaklatás szignifikáns pszichológiai és társadalmi hatást gyakorol mind az áldozatok, mind a zaklatók esetében. Számos öngyilkosság került napvilágra, melynek hátterében cyberbullying állt. Ybarra és Mitchell (2004) megállapította, hogy az internetes zaklatások számos pszichoszociális problémák előfordulásának rizikóját hordozzák magukban, mint a szülő-gyermek kapcsolat gyengülése, szerhasználat, bűnözés, illetve a depresszió (Moore et al., 2012).

ÖSSZEFOGLALÁS

A review a teljesség igénye nélkül, egy tudományos alapokon nyugvó betekintést hivatott nyújtani a bántalmazások jellemzőiről, pszichológiai, pszichoszociális háttereiről. A bántalmazó és a bántalmazott pszichikai defektusa közreható tényezőként jelenik meg az erőszak képének manifesztációja során. A bántalmazások közül mindegyik típus, de leginkább az érzelmi erőszak hagy mély nyomot az individuumban. Amint a bántalmazások hátterét megértjük, arra is magyarázatot kapunk, milyen

ok-okozati összefüggések vezetnek egy-egy ártó cselekmény létrejöttéhez. Az ártalmak leképződnek a fizikai testben, szomatikus megbetegedéseket, addikciót, suicid magatartást eredményezhetnek. Mindezt lényeges a bántalmazott közegekből való kiemelés, a pszichológiai intervenció de legfőképp célravezető az lenne, ha időben detektálni lehetne a bántalmazást elszenvedőket. A családon belüli érzelmi támogatás biztosítása, a megfelelő önértékelés kialakítása, a copingok ismerete és alkalmazása, a szociális kapcsolati háló, mind egyfajta preventív faktorként azonosíthatók a bántalmazások következményeinek csökkentésében. Legtöbbször családon belül, a négy fal között mennek végbe ezen ártó cselekedetek, de ugyancsak előfordul az élet különböző színterein is (óvoda, iskola, munkahely) melyek detektálása, megoldása igen nagy kihívást jelent a gyermekvédelem, a szociális szféra, az állami szervek számára, ugyanis a bántalmazások nagyobb része sajnos felderítetlen marad.

Kapcsolattartó szerző:

Tömő Zsolt

Gál Ferenc Egyetem

Egészség- és Szociális Tudományi Kar

5700 Gyula

Szent István u. 17-19.

zsolt8108@vipmail.hu

Corresponding author:

Zsolt Tömő

Faculty of Health and Social Sciences

Gál Ferenc University

Szent István str. 17-19.

5700 Gyula, Hungary

zsolt8108@vipmail.hu

Hivatkozás: Tömő, Zs. (2023). A fizikai és érzelmi bántalmazás jellemzői - pszichoszomatikus hatásmechanizmusa, *Deliberationes*, 16(1), 87–97.

IRODALOMJEGYZÉK

- Antal, K. (2003). Problémák és megoldási lehetőségeik a Münchhausen szindróma ápolásmenedzselése során. *IME*, 2(9), 33-36. <https://www.imeonline.hu/tmp/8842778d12634ed9c7191bb233c80c19.pdf>. (Letöltés: 2023.03.30.)
- Borbás, G., D. (2020). A verbális agresszió kevésbé nyilvánvaló esetei és leleplezésük. *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat*. 10(2), 25-98. http://acta.bibl.u-szeged.hu/71826/1/tntef_010_002_025-098.pdf. (Letöltés: 2023.04.04.)
- Christakis, A.N., & Fowler, H.J. (2009). *Kapcsolatok hálójában*. Typotex Kiadó.
- Erikson, H., E. (2002). *Gyermekkor és társadalom*. Osiris Kiadó.
- Farkas, P. (2006). *A szeretet közössége*. L'Harmattan Kiadó.
- Fodor, L. (2014). A testi és a lelki egészség egysége. *Magiszter*. 12(3). 16-25. http://epa.niif.hu/03900/03976/00019/pdf/EPA03976_magiszter_2014_03_016-025.pdf (Letöltés: 2023.03.30.)

- Gyórfy, Zs., Sándor, I., Csoboth, Cs., & Kopp, M. (2010). A fizikailag bántalmazott nők reprodukciós zavarai. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 11(4), 297-312. doi:10.1556/Mental.11.2010.4.4
- Herczog, M. (2007). *Gyermekbántalmazás*. Complex Kiadó.
- Jacques, T. (1996). *Lelki jajok – testi bajok, A pszichoszomatikus betegségekről 2*. Park Kiadó.
- Kegyese, Sz.E. (2008). Verbális agresszió és nemi sztereotípiák. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Linguistica Hungarica*. 35. 61-89. http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/2545/1/61-89_Kegyese_Szekeres.pdf. (Letöltés: 2023.03.27.)
- Kiss E. Cs., & Makó, Sz.H. (2015). *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana*. Pannónia Könyvek. Pro Pannonia Kiadói Alapítvány.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH). Regisztrált sértettek, sértetté válások. https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0005.html (Letöltés: 2023.03.29.)
- Lajkó, K. (2005). *Viselkedésünk és lelki egyensúlyunk*. Medicina Kiadó.
- Moore, J., M., Nakano, T., Enomoto, A., & Suda, T. (2012). Anonymity and roles associated with aggressive posts in an online forum. *Computers in Human Behavior*, 28(3), 861-867. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2011.12.005>
- Morvai, K. (1998, 2003). *Terror a családban. A feleségbántalmazás és a jog*. Kossuth Kiadó.
- Németh, E. (2012). Hozzá tartozók sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények. A Központi Statisztikai Hivatal színes on-line magazinja. <https://www.ksh.hu/szamlap/életunk.html> (Letöltés: 2023.03.09.)
- Papházi, T. (2016). A gyermekbántalmazás statisztikája. *Metszetek*, 5(4), 123-137. doi: 10.18392/METSZ/2016/4/8.
- Ranschburg, J. (2006). *A meghitt erőszak*. Saxum Kiadó.
- Ribiczey, M.N., Szabó, B., & Jármi, É. (2018). Bullying az óvodában – az óvodai bántalmazás sajátosságai. *Alkalmazott Pszichológia*, 18(1), 91-112. doi: 10.17627/ALKPSZICH.2018.1.91.
- Tománé, M. A., Egeresi, F., & Vingender, I. (2022). A gyermekbántalmazás transzgenerációs hatásai. Az egészségügyi szakdolgozók társadalmi felfogása és értékítélete. *Orvosi Hetilap*, 163(39). 1544-1552. doi: 10.1556/650.2022.32586.
- Újhelyiné, N.A., & Kuritárné, Sz.I. (2020). Az ártalmas gyermekkori élmények hatása a felnőttkori egészségi állapotra – szakirodalmi összefoglaló. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 21(1), 1-36. doi: 10.1556/0406.21.2020.008.
- Vassné, F. E. (2023). Erőszak a családban. In F. Margitics (Ed.), *Család-pszichológia*, pp. 80-110. Kery Publishing.
- Visontai-Szabó, K. (2014). A családon belüli erőszak pszichológiai és jogi kérdései. *Acta Universitatis Szegediensis : forvm : acta juridica et politica*, 4(1), 237-273. <http://acta.bibl.u-szeged.hu/37972/>

- Zsila, Á., & Demetrovics, Z. (2018). Cyber-viktimizáció és cyber-agresszió: a közösségioldal-használat összefüggései az online bántalmazással. *Médiakutató*, 19(1), 21-33. https://epa.oszk.hu/03000/03056/00068/pdf/EPA03056_mediakutato_2018_tavas_021-033.pdf
- Zsila, Á., Ujhelyi, A., & Demetrovics, Z. (2015). Online zaklatás a legújabb kutatások tükrében. *Imágó Budapest*, 4(4), 50-64.

Deliberationes tudományos folyóirat
16. évfolyam 1. szám 2023/1, 98–107. oldal
Kézirat beérkezése: 2023.03.30.
Kézirat befogadása: 2023.09.30.
[DOI: 10.54230/Delib.2023.1.98](https://doi.org/10.54230/Delib.2023.1.98)

Deliberationes Scientific Journal
Vol.16; Ed.No. 1/2023, pages: 98–107
Paper submitted: 30th March 2023
Paper accepted: 30th September 2023
[DOI: 10.54230/Delib.2023.1.98](https://doi.org/10.54230/Delib.2023.1.98)

THE RELATIONSHIP BETWEEN STUDENTS' HEALTH BEHAVIORS AND HEALTH-RELATED QUALITY OF LIFE IN GÁL FERENC UNIVERSITY IN HUNGARY

Szabolcs Halasi¹, Krisztina Katona¹, Ágota Szabóné Balogh¹, SzilviaBeke², Zoltán Árpási³, József Kovács⁴

¹ Gál Ferenc University, Faculty of Pedagogy

² Gál Ferenc University, Faculty of Health and Social Sciences

³ Gál Ferenc University, Faculty of Economics

⁴ Gál Ferenc University, Theological Faculty

Abstract

University life can be stressful. Students try to balance work, family, community life and their studies. It is a critical period in young adulthood for an individual's mental and physical health. The aim of the research was to examine the health behaviors (HB) and health-related quality of life (HRQOL) of the students.

In the first phase, which covered the period from September to November 2021, 1,013 students (women 85.1%) at the Gál Ferenc University (Szeged, Hungary) responded to a WHOQOL-BREF questionnaire (WHOQOL, 1998) supplemented with questions about their studies. According to the WHOQOL-BREF questionnaire, 84.2% of the students rated their quality of life as good or very good, and 70% were satisfied or very satisfied with their health. Examined by domains, 67.26 ± 13.41 were the least satisfied with their quality of life in the field of environment and most satisfied 76.02 ± 22.22 in the field of physical health. There was no significant difference in the domains between the academic years.

In the upcoming period, the elaboration of a health behavior questionnaire will be a priority task as to follow the effects of the lifestyle change program.

Key words: students, health behavior, health-related quality of life, domains.

A HALLGATÓK EGÉSZSÉGMAGATARTÁSÁNAK ÉS EGÉSZSÉGGEL ÖSSZEFÜGGŐ ÉLETMINŐSÉGÉNEK KAPCSOLATA A GÁL FERENC EGYETEMEN MAGYARORSZÁGON

Halasi Szabolcs¹, Katona Krisztina¹, Szabóné Balogh Ágota¹, Beke Szilvia²,
Árpási Zoltán³, Kovács József⁴

¹ Gál Ferenc Egyetem, Pedagógiai Kar

² Gál Ferenc Egyetem, Egészség- és Szociális Tudományi Kar

³ Gál Ferenc Egyetem, Gazdasági Kar

⁴ Gál Ferenc Egyetem, Teológiai Kar

Absztrakt

Az egyetemi időszak stresszes lehet. A hallgatók igyekeznek egyensúlyt teremteni a munka, a családi, a közösségi élet és a tanulmányaik között. A fiatal felnőttkor kritikus időszak az egyén mentális és fizikai egészsége szempontjából. Ezen kutatás célja a hallgatók egészségmagatartási szokásainak (HB) és egészséggel összefüggő életminőségének (HRQOL) vizsgálata volt,

Az első szakaszban, amely a 2021. szeptembertől novemberig tartó időszakot ölelte fel, a Gál Ferenc Egyetem (Szeged, Magyarország) 1013 hallgatója (85,1 %) válaszolt a WHOQOL-BREF kérdőívre (WHOQOL, 1998), amelyet tanulmányaikra vonatkozó válaszaikkal egészítették ki. A WHOQOL-BREF kérdőív alapján a hallgatók 84,2%-a értékelte jónak vagy nagyon jónak az életminőségét, 70%-a elégedett vagy nagyon elégedett volt egészségével. Területenként vizsgálva legkevesbé voltak elégedettek ($67,26 \pm 13,41$) a környezetükkel, a legelégedettebbek pedig ($76,02 \pm 22,22$) a testi egészségükkel voltak. A területek között nem volt szignifikáns különbség az egyes évfolyamok között.

Az elkövetkező időszakban kiemelt feladat lesz az egészségmagatartási kérdőív kidolgozása és az életmódváltási program hatásainak követése.

Kulcsszavak: hallgatók, egészségmagatartás, egészséggel összefüggő életminőség, területek.

INTRODUCTION

University is a period of change as young people develop new skills, experiences, and gain knowledge (Alsubaie et al., 2019). The majority of students entering university are aged between 18 and 21, a transition age to adulthood characterized by dramatic changes in life. This period of youth is a time of contradictions when a person goes through many changes and experiences such as emotional, behavioral,

sexual, economic, academic, and social, and as well as efforts of discovering one's identity with psychosocial and sexual maturation (Arslan et al., 2009). On one hand, the university experience provides the young person with the opportunity to enhance knowledge and perspective, to develop and establish aspects of personal identity and to achieve personal growth. On the other hand, during that time many will encounter a number of academic as well as social, emotional and psychological difficulties, financial limitations, and a countless challenges (Sabbah et al., 2013). For many students, going to university can be a stressful life event as they negotiate changes in lifestyle, community and relationships (Arslan et al., 2009). Many stressors such as adaptation to university life, maintaining good grades, future planning, and attempting to live independently from their parents can often contribute to health problems for them (Seo et al., 2018). As such, university students are a special population group regarding health issues. Their concerns, burdens and worries differ from other population groups (Klemenc-Ketis et al., 2011). The literature is saturated with studies proclaiming that students adopt a range of unhealthy behaviors, such as poor resting and relaxation habits, irregular sleeping patterns, high stress levels, high consumption of fast food, inadequate nutritional intake, unprotected sex, sedentary lifestyles, smoking addiction, and physical inactivity. Such unhealthy behaviors have adverse impacts on the health and wellbeing of these students, leading to increased risk of coronary heart disease, diabetes, and obesity (Al-Qahtani, 2019). Therefore, this perceived stress may affect both physiological and psychological health negatively, and lead to decline in the quality of life of university students (Sabbah et al., 2013). World Health Organization (WHO) defines quality of life (QoL) as "an individuals' perception of their position in life in the context of culture and value system where they are inserted, which also involves their goals, perspectives, standards and concerns" (Seo et al., 2018). Quality of life can be defined instinctively and felt differently across varying environment, health status, and psychosocial situations (Cruz et al., 2018). In recent years, the assessment of QoL became useful to determine the impact of illnesses/diseases and many other interventions (Ribeiro et al., 2017). QoL has also different dimensions such as physical health, mental health, economic conditions, personal beliefs, and interaction with the environment (Ziapour & Kianipour, 2018). These dimensions are characterized by individual, bipolar and multi-dimensional aspects of the perception of well-being (Paro et al., 2010).

The term health-related quality of life (HRQOL) represents the influences of health status, medical treatment and health policies on these perceptions of well-being (Paro et al., 2010). HRQOL is a multidimensional concept that represents the self-perception of health (Ziapour & Kianipour, 2018), and, as such, the HRQOL reflects the health of people both physically and mentally (Ribeiro et al., 2017). The problems associated with a poor quality of life of the students include poor interpersonal relations, depression, and low self-esteem. Moreover, these psychological problems have a significant impact on students' achievement, performance, and enhanced productivity

(Ribeiro et al., 2017). Also, what particularly emphasizes the importance of examining HRQOL, and its correlates in the university student population, is the fact that transitional periods that students go through can also increase the chances of them engaging in risky behaviors or adopting unhealthy habits (Ziapour & Kianipour, 2018). Young people also seem not to be aware of the effects of unhealthy behaviors, so they are less likely to engage in health promoting activities. Several factors can negatively predict the health-related quality of life of youth such as gender, socio-economic and demographic status, parental socio-economic status, overweight and obesity, alcohol consumption, physical activity, etc. (Seo et al., 2018).

The aim of the transversal study was to have an information about healthy habits of students' of Gál Ferenc University for the further development of healthy programmes.

METHODS

A cross-sectional study was conducted in the autumn of 2021, as part of the Gál Ferenc University's (Szeged, Hungary) research program, entitled: "The relationship between students' health behavior and subjective quality of life". The questionnaire was used to examine students' subjective quality of life in relation to their health and other areas of life.

1013 respondents (women 85.1%) from 4 faculties participated in this research. Data were collected using an online Google questionnaire format. 76 % of the total number of students completed the questionnaire.

Instruments

The instrument, which was used for data collection, is the WHOQOL-BREF questionnaire (WHOQOL, 1996, 1998) supplemented with questions about their studies. The WHOQOL-BREF is an international cross-culturally comparable quality of life assessment instrument (WHOQOL, 1996, 1998). It is developed by the World Health Organization. It is a self-report 5-point Likert type scale that includes 26 items which measure four dimensions: Physical Health, Psychological Health, Social Relations, and Environment. Besides, two items give out quality of life (overall) and general health score. This scale could be used both in healthy and sick populations (Malkoc, 2011). It was adapted to Hungary by Kullman & Harangozó (1999).

The answering options range from 1 (very poor) to 5 (very good) and these responses are subjective. The raw scores are transformed into a scale between 0 and 100, with 0 being the least favorable and 100 being the most favorable.

Statistics

We recoded the gathered data and sorted it into four domains as described earlier.

A Shapiro-Wilk test was used to test the normality of the distribution. In variables Gender, Age category and Study mode, there was a statistically significant devi-

ation from the normal distribution. In variables, where were two groups, we used the non-parametric Mann-Whitney U test and in variables where were more than two groups we used the Kruskal-Wallis test to determine statistically significant differences between the groups. Data processing was done by using an SPSS 20.0 statistical package. A p-value of <0.05 was considered to be statistically significant.

RESULTS

The average age of students across the entire study group was 32.49 ± 10.77 years (Table 1.).

1. Table 1. Distribution of students by age, gender and study mode on faculties

Variables	N=1013	Faculty of Pedagogy (n=534)	Health and Social Sciences Faculty (n=178)	Faculty of Economics (n=161)	Theological Faculty (n=140)
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Gender					
Male	151(14.9)	25(4.7)	18(10.1)	45(28)	63(45)
Female	862(85.1)	509(95.3)	160(89.9)	116(72)	77(55)
Age groups					
1. 18-25y	374(36.9)	176(33)	46(25.8)	119(73.9)	33(23.6)
2. 26-35y	248(24.5)	151(28.3)	37(20.08)	31(19.3)	29(20.7)
3. 36-45y	251(24.8)	146(27.3)	55(30.9)	8(5)	42(30)
4. 46-55y	124(12.2)	58(10.9)	39(21.9)	3(1.9)	24(17.1)
5. 56+y	16(1.6)	3(0.6)	1(0.6)	/	12(8.6)
Study mode (students)					
Correspondence	757(74.7)	447(83.7)	145(81.5)	68(42.2)	97(69.3)
Full time	256(25.3)	87(16.3)	33(18.5)	93(57.8)	43(30.7)

According to the obtained results, 84.2% of students rated their quality of life as good or very good, and 70% were satisfied or very satisfied with their health. Examined by domains, 67.26 ± 13.41 were the least satisfied with their quality of life in the field of environment and most satisfied 76.02 ± 22.22 in the field of physical health. There was no significant difference in the domains between the academic years.

HRQOL according to gender

We found statistically significant differences according to gender (Male/ Female) in the domains Physical health ($z = -2.84$, $p = 0.01$), Psychological health ($z = -4.61$, $p = 0.00$) and Environment ($z = -3.87$, $p = 0.00$) in favor of males.

HRQOL according to Study mode

In the Study mode variable (correspondence student/full-time student), we also found statistically significant differences, but only in the Social relations domain ($z = -3.70$, $p = 0.00$). This difference was in favor of full-time students.

HRQOL according to Age category

The Age Category variable has also shown statistically significant differences in the domains Psychological health ($H^2 = 13.29$, $p = 0.01$) and in the Social relations ($H^2 = 36.9$, $p = 0.00$). In the Psychological health variable, the 2nd age category (26-35) had the highest mean rank (542.13) and the 5. Category (56+) had the lowest mean rank (382.84). The order by category, ranked from highest to lowest, looked like this: 2, 3, 4, 1, 5.

In the Social relations variable, the 1st age category (18-25) had the highest mean rank (557.21) and the 5th category (56+) had the lowest mean rank (181.56). The order by category, ranked from highest to lowest, looked like this: 1, 2, 3, 4, 5.

DISCUSSION

University life is a dynamic process in which biological, psychological and social changes that direct the lives of young people are experienced intensely (Al-Qahtani, 2019). It has been reported that in the youth period, which coincides with the time that one attends university, information is more internalized and can be transformed into a lifestyle. However, around the globe, the young generation shows a low tendency toward participating in health promotion activities, as they believe that they are in a healthy stage of life (Al-Qahtani, 2019). Therefore, it is very important to improve the perception of health in young people to have them acquire healthy lifestyle behaviors (Citak Tunc et al., 2021).

The study findings revealed no significant differences in the scores of the mean total QOL and its aspects. According to the results we obtained, 84.2% of respondents rated their quality of life as good and very good, and 70% of them were satisfied or very satisfied with their health in general. The same findings were also reported in a cross-sectional study conducted with medical students in Serbia (Ilić et al., 2019) and

in Saudi Arabia (Malibary et al., 2019), with the overall WHOQOL-BREF score and its domains.

As for our study, examined by domains, the highest scores were in the Physical health field, and as for the lowest scores, most of them were the least satisfied with their quality of life in the field of Environment. According to the quality of life related to gender, as the results say, we found a statistically significant difference in the field of Physical, Psychological health, and Environment domains, in favor of men (Haluk et al., 2004). As far as QOL according to Study mode, in that field we also found statistically significant differences, but only in the Social relations domain, and this difference was in favor of full time students Study mode. As for these results, it is more than logical that we found a statistically significant difference in the domain related to social interaction, precisely because full-time students could have real social interaction with other students, in terms of socializing, information exchange, helping each other etc., in relation to other students who are attending correspondence student Study mode, who could not have this type of interaction with other students.

As for the QOL according to age, a statistically significant difference was found in the variable of Social relations and the Psychological health variable. In the Psychological health domain, the 2nd age category (26-35) had the highest mean rank, precisely because most new acquaintances are created in those years, also, people are more active, both physically and otherwise, they encounter new situations and problems in their lives from which they come out full of new experiences and learned behaviors that can be applied later in their lives.

And the lowest mean rank, according to the results we got, which are in Social relations domain, belong to the respondents in 5th age category (56+), which can be logical, precisely because, as people get older, they become more withdrawn, and have less social interactions with other people. Also, according to a study conducted to assess the impact on the quality of life of older people, it has been established that is difficult to organize spaces where the elderly can practice citizenship and interaction, encouraging their social participation with others (Borsoi Tamai et al., 2011). As far as the highest mean rank in the Social relations variable, the 1st age category (18-25) had the highest mean rank as the results show.

A healthy lifestyle is a major determinant of individuals health status. We came to the conclusion that students may face difficulties in maintaining healthy lifestyle due to exposure to higher levels of stress on college and later on, in the working field (Assaf et al., 2019). Changes also occur in dietary behaviors, since eating habits developed and maintained in childhood and adolescence tend to change as the person enters university and is challenged to manage healthy weight and lifestyle. However, some studies report that many university students do not follow healthy diets, which causes an increase in weight, fat and body mass index, and it is also one of the possible health and psychological problems for students (Schnettler et al., 2017). In the second

phase of our study, we will investigate how regular meals, regular exercise, adequate rest / sleep, faith impact on students' HRQOL.

The limitations of this study were the following. First, all students were from one university and the results might not pertain to other parts of Hungary. Second, the 74.4% of them were correspondence students, 63.1% of them were older than 25 years so lot of them are working somewhere and have family activities. Third, in the profiles of GFU the accent is on the female students because of their overwhelming in the humanities area..

It is important that university students develop healthy habits because they will have healthier lifestyle. They will deal later with children and will also be role models.

Kapcsolattartó szerző:

Halasi Szabolcs

Gál Ferenc Egyetem

Pedagógiai Kar

5540 Szarvas

Szabadság út 4.

halasi.szabolcs@gfe.hu

Corresponding author:

Szabolcs Halasi

Faculty of Pedagogy

Gál Ferenc University

Szabadság str. 4.

5540 Szarvas, Hungary

halasi.szabolcs@gfe.hu

Hivatkozás: Halasi Sz., Katona K., Szabóné Balogh Á., Beke Sz., Árpási Z., & Kovács J. (2023). The relationship between students' health behaviors and health-related quality of life in Gál Ferenc University in Hungary, *Deliberationes*, 16(1), 98–107.

REFERENCES

- Al-Qahtani, M. (2019). Comparison of health-promoting lifestyle behaviours between female students majoring in healthcare and non-healthcare fields in KSA. *Journal of Taibah University Medical Sciences*, 14(6), 508-514. doi.org/10.1016/j.jtumed.2019.10.004
- Alsubaie, M., Stain, H., Webster, L., & Wadman, R. (2019). The role of sources of social support on depression and quality of life for university students. *International journal of Adolescence and Youth*, 24(4), 484-496. doi.org/10.1080/02673843.2019.1568887
- Arslan, G., Ayrançi, U., Unsal, A., & Arslantas, D. (2009). Prevalence of depression, its correlates among students, and its effect on health-related quality of life in a Turkish university. *National Library of Medicine*, 114(3), 170-177. doi.org/10.1080/03009730903174339
- Assaf, I., Brieteh, F., TFaily, M., El-Baida, M., Kadry, S., & Balusamy, B. (2019). Students university healthy lifestyle practice: quantitative analysis. *National Library of Medicine*, 19(1). doi.org/10.1007/s13755-019-0068-2.
- Borsoi Tamai, S., Paschoal, S.M.P., Litvoc, J., Machado, A.N., Curiati, K.P., et al. (2011). Impact of a program to promote health and quality of life of elderly. *SciELO Brazil*, 9(1). doi.org/10.1590/S1679-45082011AO1759
- Citak Tunc, G., Citak Bilgn, N., & Cerit, B. (2021). The Relationship Between International Students' Health Perceptions and Their Healthy Lifestyle Behaviors. *Journal of Religion and Health*, 60, 4331-4344. doi.org/10.1007/s10943-021-01336-0
- Cruz, J., Felicilda-Reynaldo, R.F.D., Lam, S.C., Contreras, F.A.M., Cecily, H.S.J., et al. (2018). Quality of life of nursing students from nine countries: A cross-sectional study. *Nurse Education Today*, 66, 135-142. doi.org/10.1016/j.nedt.2018.04.016.
- Haluk, A., Ozden, S., & Huray, F. (2004). Relationships Between Quality of Life, Perceived Social Support, Social Network, and Loneliness in a Turkish Sample. *Yeni Symposium*, 42, 1.
- Ilić, I., Šipetić-Grujičić, S., Grujičić, J., Živanović Mačužič, I., Kocić, S., & Ilić, M. (2019). Psychometric Properties of the World Health Organizations' Quality of Life (WHOQOL-BREF) Questionnaires in Medical Students. *Medicina (Kaunas)*, 55(12), 772. doi.org/10.3390/medicina55120772.
- Klemenc-Ketis, Z., Kersnik, J., Eder, K., & Colaric, D. (2011). Factors Associated with Health-Related Quality of Life among University Students. *Srpski Arhiv za Celokupno lekarstvo*, 139(3-4), 197-202. doi.org/10.2298/sarh1104197k
- Kullmann, L., & Harangozó, J. (1999). Az Egészségügyi Világszervezet életminőség vizsgáló módszerének hazai adaptációja. *Orvosi Hetilap*, 140(35), 1947-1952.
- Malibary, H., Zagzoog, M.M., Banjari, A.M., Bamashoms, R.O., & Omer, A.R. (2019). Quality of Life (Qol) among medical students in Saudi Arabia: a study using the WHOQOL-BREF instrument. *BMC Medical Education*, 19, 344.
- Malkoc, A. (2011). Quality of life and subjective well-being in undergraduate students.

- Procedia – Social and Behavioral Sciences, 15, 2843-2847. doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.04.200
- Paro, H. et al. (2010). Health-related quality of life of medical students. *Medical Education*, 44(3), 227-235. doi.org/10.1111/j.1365-2923.2009.03587.x
- Ribeiro, I., et al. (2017). Stress and Quality of Life Among University Students: A Systematic Literature Review. *Health Professions Education*, 4(2), 70-77. doi.org/10.1016/j.hpe.2017.03.002
- Sabbah, I., Sabbah, H., Khamis, R., Sabbah, Sanna., & Droubil, N. (2013). Health related quality of life of university students in Lebanon: Lifestyles behaviors and socio-demographic predictors. *Scientific Research*, 5(7). doi.org/10.4236/health.2013.57A4001
- Schnettler, B., et al. (2017). Dietary restraint, life satisfaction and self-discrepancy by gender in university students. *Suma Psicológica*, 24(1). doi.org/10.1016/j.sumpsi.2016.12.001
- Seo, E. J., Ahn, J. A., Hayman, L. L., & Kim, C. J. (2018). The Association Between Perceived Stress and Quality of Life in University Students: The Parallel Mediating Role of Depressive Symptoms and Health-Promoting Behaviors. *Asian nursing research*, 12(3), 190-196. doi.org/10.1016/j.anr.2018.08.001
- WHOQOL. (1998). The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL): development and general psychometric properties. *National Library of Medicine*, 46(12), 1569-1585. doi.org/10.1016/s0277-9536(98)00009-4.
- World Health Organization Quality of Life Group. (1996). *The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL-BREF): Introduction, Administration, Scoring and Generic Version of the Assessment; Program on Mental Health: Geneva, Switzerland.*
- Ziapour, A., & Kianipour, N. (2018). Health-related Quality of Life among University Students: The Role of Demographic Variables. *Journal of Clinical and Diagnostic Research*, 12(3), 1-4. doi.org/10.7860/JCDR/2018/29161.11258

